

כאמרו קרן ל... משה ונחמן... פירוש רש"י... דברי ר' אבהו... אמר ר' אבהו... אמר ר' אבהו... אמר ר' אבהו... אמר ר' אבהו...

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה
לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו

מיסודה של עמותת
"משולי ערימת"
רחוב שאנת אריה 17/25
קרית ספר 71919 מודיעין עלית
ארץ ישראל

גליין מספר 482

הוצגה ע"י בנם הנה"ח
ד"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שלימ"א לונדון

לענין הד"ר צבי בתר"ר מדרבנו ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, יח באייר התשע"ג. מסכת עירובין דף נא – דף סז

דף נ"א ע"א

(ח) גמ', והוא דבי רהיט לעיקרו משני. פירש רש"י (ד"ה והוא) דמטי התם קודם שתחשך. וכתב בביאור הלכה (ת"ט י"א ד"ה מבעו"י) דבאופן שיגיע בבין השמשות תליא בפלוגתת הפוסקים אי מהני לקנות ערוב תחומין באמצע בין השמשות מטעם ספק דרבנן לקולא, או לא. (שנחלקו בזה רש"י ותוס' שבת לד., וכן בשולחן ערוך סימן תט"ו ס"ג).

(ט) גמ', ותתי דיקלא דסביל אחוה. ובהגהות דברי נהמיה העיר, דלכאורה היינו דווקא לשמואל דסבר דבאמר שביתתי תחתיו הוי קנין, אבל לרב באומר תחתיו לא קני כלל, וכן לוישנא בתרא ברש"י לעיל (מט:): ד"ה מורדיין, אפילו לשמואל לא מצי אויל מזהאילן והלאה, וכאן מסתמו רצו לילך לביתם, אמנם אי לא היה באילן זה אלא ז' אמות ניהא, דבכהאי גוונא קנה לכולי עלמא כדלעיל (נ:).

(ז) גמ', לא תנא ליה כרבי יוסי אלא כי היכי דליקבל מיניה. כתב המגן אברהם (קנ"ז סק"ב) דמוכח מהכא דאם שמע דין ונראה לו שהלכה כך, מותר לאמרו בשם אדם גדול כי היכי דליקבלו מיניה, והקשה מדאיתא בסוף מסכת בלה, כל האומר דבר משום חכם (וגירסת הגר"א רבו) שלא אמרו, גורם לשכינה שתסתלק מוישראל, וכן אמרינן בברכות (כז:): האומר דבר שלא שמע מרבו גורם לשכינה שתסתלק מוישראל, וצ"ע.

(יא) רש"י ד"ה נימקו. ניס וקו דבר ישר כקו המשקולת. הרש"ש כתב להגיה נימו קו, דיבורו ישר כקו המשקולת. דנימו היינו דיבור כלישנא דמתניתין דיבמות (קכב.). נומית להם.

(יב) גמ', אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה. כתב רש"י בפירוש התורה (שמות ט"ז כ"ט) דאין דרשה זו אלא אסמכתא, דאין תחומין אלא מדרבנן, ועיקר קרא על לוקמי המן נאמר. (ועיין לעיל (יז): דנחלקו בזה רבי יונתן ורב אשי, ועל כרחק פלוגתתם אליבא דמ"ד תחומין דאורייתא, ועיין שם בתוס' ד"ה לאו).

(יג) רש"י ד"ה הן ואלכסונן. וגבי העברה ליכא למיתב פיאות אלא כי האי גונא וכו' דהא ליכא למימר בהו ריבוע ועיגול. הקשה בהגהות היעב"ץ אמאי

לא שייך למימר בהו ריבוע, הא כשמשערים אלפיים דשבתה יחבינן ליה ד' אמות מתחילה, ועל כרחק דהתם מרובעות יחבינן, וכן הוכיח בביאור הגר"א (שמט ד'), דד' אמות דשבתה לא יחבינן בהו הן ואלכסונן לכל צד, מדאמרינן לעיל (ג:): כגון דאיכא תרי אלפי וארבע גרמדי, אם כן הוינן דהשיעור הוא ד' אמות למקום שביתה ולא ד' וה' הומשי. (אמנם כל זה בכון ישר, אבל לצד האלכסון, יחבינן ליה אלכסון דאלפיים וד', ולדעת ר"ת בתוס' ד"ה בזה, שכל מקום שזכור ד' אמות היינו ד' ואלכסונן, גם אלפיים וארבע גרמדי יתפרש כן, ודברי הגר"א דוקא לשאר הראשונים. א.ג.). וביאר שם הגר"א דברי רש"י אלו דבהעברה ליכא למימר ריבוע ועיגול, משום שהוא באקראי, דדוקא כשהאדם בא לכתחילה לקבוע לו ד' אמות, יכול לקבוע הריבוע לפי דעתו, ועיי"ש.

(יד) תוס' ד"ה בזה. ור"ת מפרש דלכל צד נותנין האלכסון וכו' ובתחום שבת. הקשה המגיד משנה (פכ"ז משבת ה"ב) דאם כן אינן מרובעות אלא עגולות. ויעוד קשה, דאמרינן לעיל (מב.). מהלך אלפיים פסיעות בינוניות וזו היא תחום שבת, ולר"ת יש לו עוד ה' מאות אמה, ואפשר דסובר דפסיעה היא יותר מאמה (ודלא כמו שכתב רש"י שם ד"ה פסיעה שפסיעה בינונית אמה) ואלפיים פסיעות הוא כשיעור אלפיים ואלכסונן. ועוד אפשר דכיון דיש בני אדם שפסיעותיהן רחבות כתרי הומשי יותר, לכך גדרו חז"ל שלא ילך כל אדם יותר מאלפיים (א.ג.).

דף נ"א ע"א

(טו) גמ', ויצא עשיר הוי' לתחום ויאמר שביתתי במקומי. הרא"ש (סימן י"ג) כתב, דכשקונה שביתה כרגליו צריך כונה לקנות, ואף שמי שמהלך בדרך אין צריך כוונה כדי לקנות שביתה במקומו, והקרוב נתנאל (אות ק') מוכיח מלישנא דברייתא כאן ויאמר, דלא סגי במחשבה וצריך אמירה. (וצריך עיון דלעיל (לה:): אמרינן להדיא, דלקנות שביתה על ידי הילוך אין צריך אמירה. (א.ג.).) ועיין בביאור הלכה (סימן ת"ו ס"ב ד"ה כיון) שמדייק מדברי הרמב"ם (פ"ז מערובין ה"ג) שאפילו לקנות שביתה שלא במקומו אין צריך

חדר התומי

דף נ"ב ע"א

בג גמ', אמר רבא תא שמע וכו' אפילו הכי ניהא ליה וכו'. וכתב הראש"ש (סימן ט"ו) בשם הר"מ דאף דדחתה הגמ' את הראיה, מכל מקום רבא גופיה לא הדר ביה כדהוינן לעיל (לכ): דאמרינן, כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד' אמות וכו'.

כד מתניתין, מי שיצא לילך בעיר שמערבין בה. עיין ברש"י לעיל (נא): ד"ה שיש שמפרש, שלא הלך לערב כלל, אלא היה בדעתו להגיע לעיר השניה מערב שבת, אבל הרמב"ם (בפ"ו מערובין ה"ח) העתיק להאי דינא לגבי מי שיצא כדי לערב. וכתב המשנה ברורה (ת"י סק"ב ובשעה"צ שם) דרש"י פליג על הרמב"ם, וסובר דכיון שיצא כדי לערב לא השיב כבא בדרך, אלא כיושב בביתו ולא מצי קני שביתה באמירה, והחזון איש (סימן ק"ו ו') כתב, דאין הכרח דרש"י פליג לדינא בזה, אף שלא מפרש מתניתין כהרמב"ם, והוכיח שכן דעת הר"יף והרא"ש כהרמב"ם, ורק בריא"ז משמע בפשיטות דפליג, וסבירא ליה דבכהאי גוונא לא הוי כעני.

כה מתניתין, הוא מותר לילך. פירש רש"י דודאי נתכוין לקנות שביתה בסוף התחום. וכתב הרשב"א (בסוף העמוד) דמייירי שיש מקום ידוע שבני העיר קונים שם שביתה, ולכך אמרינן דדעתיה לקנות שביתה במקום הזה.

כו גמ', כגון שיש לו שני בתים. דעת רש"י לעיל (נא): ד"ה הנך ובמתניתין ד"ה הוא, דאי אין לו בית בעיר השניה אפשר דהדר ביה מלקנות שביתה שם, אבל הרמב"ם (פ"ו מערובין ה"ח) לא הזכיר כלל דיש לו בית בעיר השניה, וכתב המגיד משנה דהרמב"ם מפרש דנקיט הגמרא שני בתים משום אורחא דמילתא ולא דוקא הוא. והרשב"א כתב דאפשר דדוקא משום שיש לו בית בעיר האחרת השיב כמו עני, דכיון שעקר דעתו לילך לביתו השני השיב כאילו אינו בן עיר זו, אלא כמו סתם מהלך בדרך, ולכך מהני שיקנה שביתה בלא עירוב, אבל באין לו בית בעיר השניה הוי כעשיר, ולא יהני לקנות שביתה בלא שיערב, אפילו באומר בפירוש שרוצה לקנות וכדון העשיר.

כז גמ', וביניהן שני תחומי שבת. כתב הרשב"א דעל כרחק לאו דוקא ממש שני תחומין, דבכהאי גוונא לא יוכל להכנס בבית שבעיר השניה, ושהוא יותר מאלפיים מהעירוב [ובדנתן לקמן (סא)]. שאפילו כלתה מידתו באמצע מערה אינו מהלך אפילו אמה אחת, אלא הכונה שהיה יותר מתחום שבת.

כח גמ', שבקיה עד דנחית דרגא. פירש רש"י שירד מעלה אחת מן הכבש, אבל הרמב"ם (בפ"ו מערובין ה"ט) כתב, שאם ירד מן העליה מהני, ומשמע שמפרש כאן שירד לגמרי מן הסולם, ולא סגי בירד מעלה אחת.

כט רש"י ד"ה ורב יוסף. לישנא אחרתא וכו' שסילק עצמו מרוח זו וכו' ואין לו אלא אלפיים האלו. כתב המהרש"ל דלא חש רש"י למה שהקשה לעיל (נ"א): ד"ה איהו, דאם דינו כעשיר לא יוזז ממקומו מיבעי ליה כיון שבביתו לא רצה לקנות, דיש להלך, דמה שאמר רב לעיל (ט): דלא יוזז ממקומו, היינו משום שהוא מהלך בדרך, ואם כן אין דעתו על מקום שעומד כלל כיון שרצה לקנות במקום אחר, אבל כאן שהוא בביתו ודעתו שיהזור לביתו ממקום עירובו, אם כן כלפי תחום זה שביניהם לא עקר דעתו כלל. והמהרש"א כתב דמה שהקשה רש"י לעיל, היינו משום דסבירא ליה דכל עשיר שלא קנה עירובו הרי הוא כאנשי העיר, ואם כן על כרחק דמי שיצא גרע משום דעקר דעתו מעירו, ואם כן קשיא שלא יוזז כלל מטעם שעקר דעתו מעירו. אבל השתא דחידש רש"י דבאמת בכל עשיר הדין כן, דהרי הוא חמר גמל ניהא, דהווי נמי כשאר עשיר, ואין צריך לומר שכאן הטעם משום שעקר דעתו מעירו.

אמירה, וכני במחשבה, וכן הביא מדברי הרשב"א (נב). וכתב, דאף לתום לעיל (מט): ד"ה ואמר שכתבו דבזה צריך אמירה, אפשר דלאו דוקא הוא, ואתו לאפוקי מבלא כונה כלל.

טז וטעם החילוק בין קונה שביתה ברגליו ושצריך לכל הפחות כונה לבא בדרך דקיימא לן דאפילו ישן קונה כרבי יוחנן בן נורי, ביאר בביאור הלכה (ת"י ס"ב ד"ה אלא) שכשהוא בדרך, הרי זה מקומו כעת, אבל כשיצא מן העיר כדי לערב ברגליו דעתו לחזור וללון בעירו, ולכן צריך כונה לקנות. (כלומר דבלא כונה מפורשת שייך ממילא לעירו).

יז גמ', אמר רבי יהודה מעשה כאנשי בית ממל וכו'. וכתב הרשב"א והריטב"א דאף שהשובתים שבאו ליטול הגרוגרות היו עניים כמבואר כאן, מכל מקום הוינן דקרי להו רבי יהודה עשירים, דהוכיח מזה דאחד עני ואחד עשיר מערבין ברגל, ועל כרחק דכל שאינו בא בדרך לא מוקיר עני לגבי קניית שביתה, דסתמא דמילתא יש לאדם בביתו פת שיוכל לערב בה.

יח תום ד"ה ויצא. לא יהיה לו בתוך ביתו אלא ד' אמות. וכתב המהרש"א דלא דמי למי שהוציאוהו נכרים ונתנוהו בדיר וסחר המוקפין מהיצה, דקיימא לן לעיל דמהלך את כולה, וכדתנן לקמן (סא). כהיה מודד ובא וכלתה מידתו באמצע מערה לא ילך אפילו אמה אחת. ורש"י לעיל (מב). ד"ה מהלך כתב, דדוקא למי שאין לו אלפיים אמה הקילו לו להלך את כל המחיצות. ועוד אפשר דדוקא כשיש לו ד' אמות אמרינן דכל מקום המחיצות כד' אמות, אבל כשהלך מהבית מהוין לתחום אלפיים שלו לא יועיל, דחשיב הבית כד' אמות, דאסור לצאת מהתחום אפילו אמה אחת. ונראה שזו כוונת המהרש"א. (א.ג.) אבל הביא המהרש"א דבהגהות אשר"י בסוף פירקין (סימן ט"ז) כתב, דכיון דקיימא לן דשרי בדיר וסחר, כמו כן בכלתה מדתו באמצע מערה או בעיר מהלך את כולה.

יט בא"ד. שילון בביתו ולא יהיה לו אלא ד' אמות. עיין רש"י לעיל (לח): ד"ה מערב שכתב דהעיר שלן בה לעולם נחשבת כולה כד' אמות, וקשה דתום' עצמם לקמן (ס): ד"ה אין אלו, הביאו לדברי רש"י אלו הסותרים דבריהם כאן. וכתב הבית מאיר (סימן ת"ט) דצריך לומר בדעת התום' דדוקא כשהיה בעיר בבין השמשות דזה זמן קנית הערוב מהני להחשב כולה כד' אמות, ואם לא היה בזמן בין השמשות לא מהני מה שלן בה אחר כך. והנה ברש"י ד"ה ה"ג ולא יצא הוינן, דלא סבר כתירוצי התום', וכתב הבית מאיר דאפשר דרש"י סובר דכל שלן בעיר נחשבת לו כד' אמות, אף שלא היה בה בין השמשות, ולהכי לא חש לקושייתם.

כ גמ', אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא וכו'. כתב הריטב"א בשם התום', דרב הסדא יפרש למתניתין דמייירי שהם לא אמרו כלום ולכן לא קנו, ודלא כרב הונא דמשום דעשירי ניהו לא קנו, ורב הונא העמיד באמרו דאם לא כן פשיטא (וכדברי רש"י בד"ה הנך), ורב הסדא אמר דבאמת כדי נסבה, ועיקר חידושה דמתניתין הוא פלוגתא דתנאי לגבי מי שיצא.

כא רש"י ד"ה הלכה ברבי יהודה. וכרב נחמן במקומו. ביאר המהרש"א דאילו לרב הסדא אין הכרח לאוקמא כרבי יהודה, דאפשר דאחד עני ואחד עשיר היינו במקומו, דבזה רבי מאיר מודה לדעת רב הסדא. והרש"ש הקשה על דבריו, הא רש"י לעיל (מז). ד"ה ומתני מפרש ששנה לו המשנה, ובמשנה הא דתני אחד עני ואחד עשיר הוא להדיא מדברי רבי יהודה.

כב רש"י ד"ה איהו. איכא למאן דאמר דאפילו לא אמר נמי וכו' ועל כרחק בדלא אמר מידי עסקינן. ביאר המהרש"א כוונתו, על פי הפירוש הראשון ברש"י לקמן (נב). בד"ה לומר ובד"ה ורב יוסף, דאיכא למאן דאמר דאפילו לא אמר ליה חבריה לין פה אלא חזר מעצמו, אבל על כרחק מייירי שהוא לא אמר שיקנה לו שביתה.

הדרק היוזמי

מסכת עירובין דף נב – דף נג

יש אייר – כ אייר התשע"ג

דף נ"ב ע"ב

(ל) מתניתין, אפילו אמה אחת. כתב רבינו יהונתן גבי רגל אחת בתוך התחום, ואף על פי שבפסיעה אחת יש אמה אחת, ומשמע מדבריו שאם אין אמה פשיטא דשרי ואף לתנא קמא. וכתב בספר דברי יחזקאל (סימן ט' א', ב') דאפשר דהיינו דווקא בשיצא ברגלו אחת, אבל ביצא בכ' רגליו אפילו פחות מאמה לא יחזור, דכשאגוד לתחומו אין האיסור אלא משום הליכה, ולהליכה בעינן שיעור אמה, אבל כשיצא לגמרי ואינו אגוד בתחום, קרינן ביה אל יצא איש ממקומו אפילו בפחות מאמה מהתחום.

(לא) מתניתין, רבי אליעזר אומר שתיים יכנס וכו'. עיין לעיל (מה). בגמ' /הטעם משום הבלעת תחומין, דד' אמותיו שיש לו עתה מגיעות לתחום אלפיים שקנה בעירו. ורבנן פליגי על דין הבלעת תחומין. אבל הרמב"ם (בפכ"ז משבת ה"א) כתב, דאפילו אמה לא יכנס, כיון דהד' אמות שיש לו תחילתן ממקום רגליו ולחוץ. וואם כן לא שייך כאן הבלעת תחומין כלל. וביאר המגיד משנה דהא דכתב הרמב"ם שהד' אמות ממקום רגליו ולחוץ, היינו משום דפסק כרבי יהודה **דלעיל** (מה). דיש לאדם ד' אמות לרוח שבזרר ואינו יכול לחזור בו, וכאן שהלך לכיוון זה חשיב שבירר אל עבר פניו.

(לב) רש"י ד"ה מי שיצא. במזיד, ומדעת שלא לשם מצוה. כתב בביאור הגר"א (סימן ת"ה א') דהיינו על פי מאי דמסקינן לעיל (מה). דלא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא ביצא לדבר הרשות, ורש"י מדמה יצא בשוגג או באונס ליצא לדבר מצוה. אבל הרשב"א לעיל (מה). הוכיח דשוגג אינו ביצא לדבר מצוה מדאמרינן לעיל (מד). גבי נחמיה בר הנילאי שיצא בשוגג דתליא בפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן דהכא.

(לג) מתניתין, מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס. הרמב"ם (פכ"ז משבת ה"א) כתב שלא יכנס להיות כבני העיר, ומהלך אלפיים אמה ממקומו, ואפילו כלתה מידתו באמצע העיר מהלך רק עד סוף מידתו. וביאר הגר"א (בסימן ת"ה ובמשנה ברורה שם סק"ה) דמידתו היינו אלפיים וד' אמות, וכדאמרינן לעיל (ג). דיהיבנן ליה אלפיים חוץ מד' אמות שלו, וא"כ תחומו נכנס לתוך העיר, ולכן יכול להכנס לתחילת העיר ג' אמות, ומכל מקום כיון שהיה מחוץ לתחום העיר שהוא רק אלפיים אינו נחשב כבני העיר שיהיה מותר בכלולה ואלפיים ממנה לכל רוח. אבל בחידושי המאירי פירש לא יכנס היינו שלא יצא כלל מד' אמות שלו, דמהלך לא קני שביתה כלל.

(לד) מתניתין, רבי שמעון אומר אפילו ט"ו אמות יכנס. כתב רבינו יהונתן דהיינו דווקא בגזונא דידן שהוא אנוס שהרי החשיך בדרך, אבל ביוצא חוץ לתחום שהיה לו להזהר ולא לצאת לא מקיל רבי שמעון בזה, ובמי שהוציא או נכרים הסתפק רבינו יהונתן דשמא משום גזירה גם בזה אסור. אבל הרשב"א (בעכוה"ק ש"ה י"ג) כתב דין זה אפילו ביצא במזיד.

(לה) רש"י ד"ה מפני הטועין. וכל הכל והכל מתמעט שני אחיזות. וכתב הרש"ש דמדקרינן להו טועין מוכח דמדינא אין מודדין באופן זה של מיעוט מקום האחיזה, וצ"ע.

פרק ביצד מעברין

דף נ"ג ע"א

(א) מתניתין, וגשרים. כתב הרש"ש לפרש החידוש בזה, דאף שדירת השומר בתחילת הגשר, כיון שיש מהיציאת לגשר נחשב הכל לבית אחד ומודדין רק מסוף הגשר. ונכעין שכתבו תוס' (לקמן נב: סוף ד"ה לא צריכא). אבל רבינו יהונתן מפרש שהמהיציאת תחת לגשר ושם דירת המוכס.

(ב) מתניתין, ועושיין אותן כמין טבלא מרובעת. פירש רש"י שהאלפיים יהיו מרובעין ולא עגולין. וביאר רבינו יהונתן דאם היינו הושבין עגולין

נמצא שבצדדים היה לו פחות מאלפיים, (וכן משמעות לשון רש"י). עוד כתב, דכשעושים כטבלא מרובעת נותנין לו בזיות ריבוע שלם ונמצא שיש לו בצדדים אלפיים ואלכסונו, וכך מבואר בגמ' לקמן (נא). ולפי זה ילפינן ב' חידושים, א. שלא יפסיד פחות מאלפיים בצדדין, ב. שמרויח יותר מאלפיים באלכסון הזווית. נאבל לא פירשו רש"י ורבינו יהונתן שזה עיקר חידוש מתניתין שנשכר בזווית אלפיים ואלכסונו, משום דבלשון המשנה לא משמע דמיירי לגבי הקרנות כלל, דטבלא מרובעת שהזכיר התנא לא קאי על כל התחומין יחד, אלא כל תחום ותחום בסמוך לכל אורך העיר הוא מרובע אלפיים על אלפיים כטבלא מרובעת, והיינו לפני שנותנין לו הקרנות מהצדדין, ובעיר שרחבה אלפיים על אלפיים, והיינו לפי גירסת רש"י ועושיין אותן דמשמע דקאי על כל תחום ותחום. (א.ג.א.)

(ג) רש"י ד"ה ועושיין. ובעיר מרובעת עסקינן. אבל בחידושי המאירי פירש דמיירי בעיר עגולה, ולא מיירי מתניתין בחשבון שיעור התחומין כרש"י, אלא בחשבון שיעור העיר, וכדאמרינן בגמ' (נה). דעיר עגולה מרבעין אותה, שמחשיבים העיר עצמה כאילו היא מרובעת לרוחות העולם. וזה לפי גירסתו דגרים ועושיין אותה כמין טבלא מרובעת, דמשמע דקאי על העיר.

(ד) גמ', למאן דאמר זה על גב זה היינו מכפלה וכו' מאי מכפלה שכפולה בזוגות. הקשה הרמב"ם (בפירוש התורה בראשית כ"ג ט) מדכתיב (שם פסוק י"ז) שדה עפרון אשר במכפלה, משמע שאינו שם המערה אלא שם המקום שהיה בו השדה, (וכתב שאין צורך לבקש טעם לשם המקומות). ובגור אריה שם תירין, דאשר במכפלה היינו אצל וליד המכפלה, וכמו אלוני מורא אשר בחברון דהיינו ליד חברון. ועוד כתב הגור אריה דלמאן דאמר שכפולה בזוגות צריך לומר דהיתה קרויה כן אף קודם שנקברו בה הזוגות, משום שהיתה רחבה וראויה ליקבר בה ד' זוגות.

(ה) גמ', חד אמר נמרוד שמו וכו'. ביאר הגור אריה (בראשית י"ד א') דמדכתיב ויהי בימי אמרפל משמע שבא הכתוב לפרש באיזה זמן היה, והרי לא ידיעין מיהו אמרפל ומתי היה, ועל כרחק דאמרפל זה ידוע ממקום אחר דהיינו נמרוד, וילפינן לה מדכתיב באמרפל מלך שינער, ובנמרוד כתיב ותהי ראשית ממלכתו שינער. ובלבוש האורה (שם) ביאר, דמה שתלתה התורה ויהי בימי אמרפל, דהוא זה שאמר לאברהם פול לכבשך, ולכן סיכב ה' יתברך עתה שנלחם בו אברהם ונקם נקמתו וניצחו.

(ו) גמ', חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו. כתב הגור אריה (שמות א' ח') דאף למאן דאמר שנתחדשו ולא חדש ממש, אין צריך לומר שהיה אותו פרעה שהיה מזמן יוסף, דלא מסתבר שרשע כל כך האריך ימים הרבה, אלא דהיה מזרעו והמשך מלכותו, ולמאן דאמר חדש ממש לכך כתיב חדש לומר שהיתה מלכות חדשה, ולא מזרעו ולא המשך מלכותו, ולכן היה גזור גזירות רעות.

(ז) גמ', דגלו מסכתא. עיין רש"י. ובחידושי המאירי הביא פירוש רב ניסים גאון, דהרב היה אומר לתלמידים מתחילה הענין שעתידין ללמד, ומתוך כך מיישבים התלמידים לבם להכין הדבר, ויודעים להשיב, ומתוך כך יצטרך הרב להוציא הדבר לאמיתו. ולפי זה מפרש מה שאמרו דוד דגלי מסכתא כתיב ביה יראוך יראוני וישמחו, שהתלמידים מבינים מיד דברי הרב בשמחה בלא בושת, אבל שאול שלא היה מודיע במה רוצה לשנות, היו התלמידין קשין לשמוע לאלתר, והיו מתביישין, ולכן כתיב ביה ככל אשר יפנה ירשיע, שהוא היה משכיל אלא שהיה מעמיד תלמידין בחזקת רועי בקר.

דף נ"ג ע"ב

(ח) גמ', ואי איכא דמשאיל וכו' ידעי. פירש רש"י היו יודעין. וכתב הרש"ש דפירושו אינו מובן, ולכאורה נראה דהכל דבר אחד שאמר רבי אבא שאם

(ט) גמ', רבי זירא אמר מהכא שמהא לאיש וכו' אימתי שמהא לאיש בזמן שמענה בפיו. פירש רש"י שידוע לדרוש הלכות חג בחג. ולפי זה קאי רבי זירא על ריש מימריה דרבי אמי, דאימתי דברי תורה נעיימים בזמן שתשמרם בבטנך, דהיינו שיש לו נחת רוח כשזוכר תלמודו, ורש"י מפרש באופן אחר, דמענה הוא מלשון הרמת קול, וקאי אסיפא דמימריה דרבי אמי, דאימתי תשמרם בבטנך בזמן שיוכנו יחדיו על שפתיך, ולזה מיייתי רבי זירא מקרא דאימתי שמהא לאיש בזמן שמענה בפיו כלומר שלומד בקול ולא בלחישא.

(כ) גמ', אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תורה ניתנה לו במתנה. פירש רש"י דהיינו שלא ישכח. ונראה להוכיח זאת, על פי הגמ' במגילה (ו): דאם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, יגעתי ומצאתי תאמן, ולא אמרן אלא לחדודי, אבל לאוקמי גירסא סיעתא מן שמיא היא וברש"י, שלא תשתכח ממנו, הרי מבואר דדוקא ענין זה של זיכרון הוא תלוי בסיעתא דשמיא, ולכך פירש רש"י כאן הא דניתנה במתנה לענין זה שלא ישכח. וכן משמע בהא דאמרינן בסמוך אם משים עצמו כערוגה זו שהכל דשין בה תלמודו מתקיים בידו, דהאי לישראל דתלמודו מתקיים משמע לענין הזכרון. (א.ג.)

(כא) גמ', אלמלי לא נשתכרו לוחות ראשונות וכו' אין כל אומה ולשון שולטת בהן. כתב הבית הלוי (ח"ב דרוש י"ח) דאיתא במדרש רבה (שמות מ"ז א') דאמר הקב"ה למשה מפני שגלוי לפני שעתידין אומות העולם לשלוט בישראל, ויטלו התורה מהם, המקרא אני נותן בכתב, והמשנה ותלמוד ואגדה אני נותן להם בעל פה. והנה למאי דאמרינן הכא בזמן מתן תורה לא היו עתידין ישראל להשתעבד בימי האומות כלל, אם כן מעיקרא כל התורה ניתנה בכתב, ורק משבירת לוחות ראשונות התחדש שיהיה חלק מהתורה בעל פה דוקא, והביא מהירושלמי שקלים (פרק ו' ה"א) דדריש על קרא דמזה ומזה הם כתובים, חנינא בן אחי רבי יהושע אמר בין כל דיבור ודיבור דיקדוקיה ואותיותיה של תורה, וזה מבואר לפי הנ"ל שבזמן לוחות ראשונות באמת היה הכל בכתב, ומשום הכי נכתב על הלוחות דקרא דמזה ומזה הם כתובים כתיב גבי לוחות ראשונות. ועיין בספר שם משמואל פרשת כי תשא שנת תרע"ג ד"ה ויתן אל משה ככלותו.

(כב) גמ', דמי האי מזיגא למזיגא דרבא בריה דרב יוסף בר המא. פירש רש"י מפרש היה בקי ליתן מים במדה. ובתוס' שבת (עו.) ד"ה דאמר הביאו פירוש הריב"א, דמזיגתו של רבא היתה משונה משאר אינשי, דכולי עלמא מזוג אחד תרי (כלומר שליש יין וכ' שלישי מים) ורבא היה מזוג אחד תלת (כלומר רבע יין וג' רבעים מים) כדאיתא בשבת שם. (וכן כתב הר"ן בנדרים נה.).

(כג) רש"י ד"ה שמסרחת, שדרך ת"ח להקפיד על מאכלן דרך גדולה וכבוד, דכתיב ולמשנאי וכו', צ"ב דבשלמא בלבושן שייך מעם דמשנאי כי הוא ניכר לכולם, והוא ממאים אותן עליהם, אבל באכילה ובפרט כשאין מי שרואה אותם הרי לא שייך מעם זה, ויש לומר דאה"נ מעמא דמשנאי פירש"י רק על מלבושם, והמעם שהקפידו באכילה הוא כמבואר בספר החינוך מצוה ט"ז באיסור שבירת עצם בפסח, וזה לשונו שם: ומשרשי המצוה, שאין כבוד לבני מלכים לגרר העצמות ולשברם ככלבים, לא יאות לעשות ככה כי אם לעניי העם הרעבים, ועל כן בתחילת בואנו להיות עם סגולה וכו' ובכל שנה ושנה ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שלנו, ומתוך זה יקבע בנפשותינו לעולם. ואתי שפיר שכן דרך ת"ח כל ימות השנה לא לאכול הבשר נא (שהוא כדרך מאכל ליסטים כבן דורסאי) ולא מאוס אלא בדרך כבוד. (ירא.) ויש לבאר דתלמיד חכם שמתרגל להיות נקי כלפי חוץ בלבד אין זה קנין פנימי במידות, ואדרבה קניני המידות

היה מי שהיה שואל לבני יהודה אז היו יודעין מתשובת בני יהודה היכי תנן. (א.ג.)

(ט) גמ', או אימר לאיתכסאה. עיין רש"י. ובחידושי המאורי גרס או עמר לאיתכסאה, ומפרש דהעור גם נקרא עמר, ולאיתכסאה היינו להתכסות.

(ז) גמ', עירנית. עיין רש"י. ובפירוש הר"ח פירש מכנות הכפרים, וכדאמרינן בביצה (לב.) דעירניות היינו מכנות הכפרים. ועל דרך זה מפרש גבי מסכתא, דעירנית היינו משנה היצונה.

(יא) רש"י ד"ה מסכתא. אחרונות. סיים אחרת והתחיל בזה. ובפירוש הר"ח מפרש באחרית ימיו.

(יב) גמ', אבל משיירין פאה בקערה. עיין בכתובות (סא.) דאמרה הגמ' דכל דבר שיש בו ריחא או קיוהא צריך ליתן לשמש מעט מיד, וממדת הסידות ליתן לו מכל דבר מעט מיד. וכאן מיירי לשייר בסוף האכילה, ולדעת רש"י ד"ה אין הווי חיוב בכל מאכל, ודלא בתוס' ד"ה משיירין, וכן פסק השולחן ערוך (ק"ע ס"ג).

(יג) גמ', ליסטים שכמותך כבשוה. כתב המהרש"א דלא הוי בכלל מיצר שהחזיקו בו רבים, דאמרינן בבבא בתרא (יב.) דאסור לקלקלו, כיון דמתחילה נעשה שלא ברשות. וכמבואר בתוס' שם ד"ה מצר דלא ברשות לא זכו, וכן פסק הרמ"א בחו"מ שע"ז ס"ב, ובביאור הגר"א שם הביא דעת רש"י בבא קמא (כה.) ד"ה אי הכי דאפילו שלא ברשות איתא לדינא דמיצר שהחזיקו בו רבים.

דף נ"ד ע"א

(יד) גמ', אם ערוכה ברמ"ח אברים וכו'. צריך ביאור מאי מעמא מיקרי ערוכה ברמ"ח אברים כמה שמוציא בפיו, ובשערי תשובה (שער ב' יב) האריך במעלת שמיעת האוזן דעדיפא מכל האברים דאפילו העצם שאין הרגשה ולא ידושן במאור עינים הרי הוא מדושן על ידי שמיעת האוזן כדכתיב שמועה טובה תדשן עצם, עיין שם באריכות. ולפי זה שפיר דמיקרי ערוכה ברמ"ח אברים.

(טו) גמ', שנתחייב שריפה למקום. בחידושי המאורי מפרש שהורה הלכה בפני רבו. וכן כתב בעיין יעקב, והוסיף כדמצינו בנדב ואביהוא שמתו בשריפה מפני שהורו הלכה בפני משה.

(טז) גמ', אלא למוציאיהן בפה. ומשמע הכא שעיקר מצוות תלמוד תורה מקיימים אף בלא שיוציא בפיו, מדהוצרך רב לדרשה זו. אבל בשולחן ערוך הגר"ז (הלכות תלמוד תורה פ"ב, י"ב) כתב, חיוב מצוות תלמוד תורה דווקא בהוצאה בפיו ורק אם צריך לעיין ולהבין דבר מתוך דבר מעיין בלבד, וצ"ע. (יז) גמ', הטוף ואכול הטוף ואישתי. עיין רש"י. והמאורי פירש שהיה מזרוז לענין לימוד התורה, שצריך שלא יתשל בלימודו שמה לא יפנה. ועל דרך זו פירש גם מימרא דרב לרב המנונא אם יש לך היטב לך וכו'.

(יח) גמ', חש בראשו יעסוק בתורה וכו' רפאות תחי לשריך. הקשה המהרש"א דבשבעות טו: אמר רבי יהושע בן לוי דאסור להתרפאות בדברי תורה. ותיירץ דדוקא כשעושה בדרך רפואה אסור, אבל הכא עושה בדרך לימודו ודאי שרי. וכעין זה כתב במהרש"א (שבת סז.) דאם לומד משום רפואת הנפש שהיא התורה, ממילא יתרפא גוף החולה ברפואת הנפש שרי. ועוד תירץ דלא מיירי בחלה ממש אלא חש בראשו, ועושה כן להגן שלא יחלה וזה שרי, כדאמרינן שם בשבעות דלאגוני שרי, וכתב דעל כרחך צריך לפרש כן דלא בחלה ממש מיירי, דהרי אמרינן בנדרים (מא.) (ועיין בפירוש הרא"ש ובהגהות הגר"א שם) דדיבור קשה לחולי הראש, אלא ודאי דמיירי דלא חלה ממש עדיין. וכו' תירוצים אלו כתב גם כן בספר תורת חיים בשבעות שם.

חדף תיזמי

מסכת עירובין דף נד - דף נה

כא אייר - כב אייר התשע"ג

העגול רביע היינו בצירוף כל קרנותיו. [והיינו בחשבון השטח שמותר להלך בו ולא בחשבון האורך].

לב) גמ', כמין גאם רואין אותה כאילו מלאה בתים. כתב הרשב"א בשם יש אומרים, דמרבעיין הגאם מבחוץ ומבפנים [דהיינו שמותחין קו בין שני רגלי הגאם, וגם משלימין מקום הזוויות מבחוץ ובפנים]. אבל דעת הרשב"א דכיון שיש לה ב' זוויות ישרים אין מרבעיין מבחוץ, ורק בפנים מרבעיין לפי זוויות אלו, שעושיין לה כמין גאם אחר להשלימו לריבוע. [ואי אולינן לפי רוחות העולם הכל תלוי ברוחות העולם, והרשב"א לשיטתו (והובא באות הבאה) שכשיש לה זווית אין עושיין לפי רוחות העולם].

לג) גמ', מהו דתימא לירבעא בריבוע עולם קא משמע לך. כתב הרשב"א בשם הראב"ד דדין זה לאו דוקא במרובעת לגמרי, אלא הוא הדין כל היכא שיש לה זווית אין הושישין לרבעה לפי ריבוע העולם, (וכגון שהלק מרוחותיה בעיגול והלק ביושר). אבל הרמב"ם (בפכ"ח משבת ה"ז) כתב, דעיר משולשת נמיו מרבעיין אותה לפי רוחות העולם. [ואפשר דמשולשת שאני, כיון שיש ג' גבולים ישרים לג' כיוונים, אמרינן בכל אחד מאי הוית לרבע לפי גבול זה, אבל כשיש חלק ביושר והלק בעיגול אולינן לפי הישר. (א.ג.א.)]

לד) גמ', מהו דתימא לירבעא בריבוע עולם קמ"ל. צריך ביאור לדעת רבי שמואל בתוס' לעיל נא. ד"ה בזה יהו וכו' שגם בדבר מרובע צריך למדוד לריבוע העולם דוקא איך יפרנס הגמ' דידן, ולא מסתבר לחלק בין דינא דמרבעיין את העיר לשאר דיני שבת, דהא כתב רש"י הכא ד"ה עגולה וכו' דילפינן דין ריבוע העיר מדאמרינן פיאות לכל דיני שבת ועוד דרבי שמואל הביא ראיה לדבריו מעיר עגולה דמרבעה לריבוע העולם וא"כ השוה דינם. (א.ל.)

לה) גמ', פחות מד' אלפים מודדין לה מן חיתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת. המגיד משנה (פכ"ח משבת ה"ח) כתב דספר העתים מפרש דמד' אלפים ומעלה הן כיושבי צריפין, דאמרינן (לקמן ע"ב) דאין מודדין להם אלא מפתח בתיהם. והרשב"א והרישב"א כתבו, שכן נראה דעת רש"י, ופליגי עליה, דבדואי יש לקשת זו דין של עיר גמורה, אלא שמי שיוצא מכל מקום הקשת יש לו אלפיים משם, אבל אם ילך דרך הכתים עד סוף הקשת יש לו משם אלפיים.

לו) גמ', שם. כתב הרשב"א דאף בד' אלפים ומעלה שאין מודדין לה מן חיתר, מכל מקום מרבעיין אותה מבחוץ להשלים הזוויות.

לז) תוס' ד"ה עיר. שמא יש לחלק הגבי פגומין וכו'. כתב הרשב"א, דהראב"ד סובר, דאף בפגומין ובכל דוכתא אין מעבריין ביותר מרוחב ד' אלפים, וזה כשהם יוציאין מצידי העיר, אבל כל שהפגום כנגד אמצע העיר לעולם מוציאין המדה כנגדן, דבזה לעולם נראית כאילו העיר נמשכת שם. והרשב"א כתב, דיש לחלק בין קשת לפגומין, דכל שעיקר העיר מושבה רצוף עשויה היא להמלאות בין הפגומין, אבל בקשת כיון שזו צורת העיר, אם יוסיפו בה יאריכו ראשי הקשת ולא ימלאו הקשת. ולכך לא חשבינן לה כאילו היא מלאה.

לח) בא"ד. והא דלא נקט רב הונא מילתיה על ב' פגומין, משום דברייתא לא איירי וכו' אלא כפגום אחד. והקשה בהגהות פורת יוסף, דלפי מה שכתבו התוס' (נד: בד"ה אב, דאף בפגום אחד מושיכין המדה בשוה, אם כן הוי מצי רב הונא לאוקמי מילתיה גבי פגום אחד, וכתב דאפשר דרב הונא רבותא אתי לאשמעינן, דאף כשיש ב' פגומים מב' צדדים אפילו הכי לא מהני אלא בפחות מד' אלפים.

דף נ"ה ע"ב

לט) גמ', שתי מחיצות ויש עליהן תקרה. השולחן ערוך (שצ"ח ו') כתב

בפנימיות מעלות אותו לדרגה שכך הנהגתו בין בביתו ובין בחוץ, וממילא אין חילוק בין נקיון בגדיו להרגלי אכילה, ובלשון רש"י משמע דבמלבוש ובמאכל חד מעמא הוא.

דף נ"ד ע"ב

כד) גמ', באהבתה תשגה תמיד כגון רבי אלעזר בן פדת וכו'. הקשה המהרש"א איזו מעלה לתורה שיהיה שוגה ופתי בעסקיו על ידי התורה. וביאר דהכונה כאן דכיון שהתורה משמרת עליו ועל ממונו לכן יכול להיות כמו שוגה בעסקיו, שיודע שבזכות התורה ישמר, וכמו שהיה אצל ר"א בן פדת שסדינו השתמר בנם, והביא שכן משמע בפירוש רש"י במשלי (ה' י"ט). **כה) גמ', הרב באמצע הגדול בימינו וקמן בשמאלו. פירוש המאירי כיומא (לז). משום דצריך שיהיה מוכן לשמש את הרב אם יצטרך לאיזה דבר, והתלמיד משמשו בימין שלו, ולכן צריך שיהיה הקמן משמאל לרב, שהקמן ישמשנו בימינו, וכן מהאי טעמא אמרינן התם, דהמהלך לימין רבו הרי זה בור, שנראה שאינו רוצה לשמש לרבו. [אמנם הכא צריך עיון, איך היה מותר לאהרן ובניו לשמש את משה, הא היו כהנים ואסור להשתמש בכהן. ויש לומר דאפשר דתלמיד לרבו שרי, כיון דחייב בכבודו ולשמשו, וכדאמרינן בכתובות (צו). כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו, ועוד יש לומר, דלמלך שרי, ומשה מלך היה כדאיתא בשבועות (טו). וברש"י שם ד"ה וכן. (א.ג.א.)].**

כו) גמ', וליזלו וליגמרינהו לכולהו ישראל כיון דמשה מפי הגבורה גמר מסתייעא מילתיה. ובספרי מצינו טעם אחר למעלת הלימוד משה, דאיתא שם על הפסוק ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר וגו' (דברים א' י"ד), שאמר להם משה היה לכם לומר ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך, לא ממך שנצטערת עליה. (והובא ברש"י שם).

כז) גמ', רבי עקיבא אומר מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו. ביאר המהרש"א דרבי עקיבא פליג אדרבי אליעזר דאמר דהחייב ד' פעמים, דלרבי עקיבא לא סגי בד' אלא עד שילמדנו, ואין ללמוד ממושה דסגי בד' פעמים, כיון דמשה מפי הגבורה למד. והגאון יעקב כתב, דרבי אליעזר ורבי עקיבא, לא פליגי, דרבי אליעזר אמר דלעולם בעינן ד' פעמים ואף כשלמד בפחות מזה, והראיה מאהרן דודאי גמיר בפחות מד' פעמים, ואפילו הכי הוצרכו ד' פעמים. ורבי עקיבא אתי למימר דכשלא גמיר בד' פעמים צריך ללמודו עד שילמד.

כח) רש"י ד"ה אשר תשים לפניהם. ולא כתיב אשר תלמדם. וכתב המהרש"א, דאף דבסנהדרין (ז): ילפינן מדכתיב אשר תשים ולא כתיב אשר תלמדם לענין כלי הדיינין, צריך לומר דשקולין הדרשות ויבואו שניהן. **כט) תוס' ד"ה תנו לו.** הא והא גרמא לו. והמהרש"ל כתב, דנראה לומר שהיה מאריך ימים גם קודם למעשה דהכא, ולכן כששאלוהו אז השיב להם כמה שלא הקדימו אדם לבית המדרש, ואחר כך על ידי מעשה זה זכה לד' מאות שנה.

דף נ"ה ע"א

ל) גמ', מרובעת אין עושיין לה זווית. ואף דכמתניתין קתני עושיין אותן כמבלא מרובעת, ופירש רש"י שם דמרובעת מיירי, התם מיירי לגבי חשבון התחומין שאינן עגולין, והכא לגבי עיבור העיר עצמה, כדקתני כיצד מעבריין את הערים, והוא דין אחר.

לא) רש"י ד"ה עגולה. שאם בא לצאת דרך קרן העיר ישתכר בהליכתו רביע דמרובע יתר על העגול רביע. הרש"ש כתב דאולי צריך להגיה דרך קרני העיר, דהרי בקרן אחת אינו משתכר רביע, דמה שהמרובע יתר על

מנח) גמ', תניא לא יצאה חמה מעולם בקרן מזרחית צפונית וכו'. פירש המאירי דאם היתה יוצאת בקרן מזרחית צפונית, היה לו ליום להיות י"ח שעות ולילה שש שעות שהוא רביעי מהיום, והרי אינו כן דאפילו בימי תמוז הארוכים היום מ"ז שעות ומחצה ובלילה שמונה ומחצה, ולכן בעינן למומר שנוטה לצד עד כדי שבימים הארוכים היא הולכת מ"ז ומחצה שעות ביום, והברייתא לא פליגא ארבי יומי, אלא פירשה שאין דברי רבי יוסי בדקדוק אלא בקירוב.

מט) גמ', ואין בין תקופה לתקופה אלא צ"א יום וז' שעות ומחצה. כתב הריטב"א דימות החמה הם שס"ה ורביעי, חלקם לד' תקופות תמצא כל תקופה צ"א יום ורביעי, והחמה ביום שנתלו המאורות נתלית בתחילת הלילה, וכל ד' שנים שוב הוורת ומתחלת בתחילת הלילה, דכל שנה עודפת רביעי יום על שנה הקודמת לו, נמצא בד' שנים מתחלת שוב בתחילת הלילה, וזהו הנקרא מחזור קמן, ואחר שבעה מחזורים קמנים יוצאת החמה בתחילת הלילה באותו יום שיצאה פעם ראשונה, וזהו הנקרא מחזור גדול, והוא הזמן שאנו מכרכין ברכת החמה.

נ) שם. כתב הרמב"ם (קדוש החדש, ט, א) שנת החמה יש מחכמי ישראל שאומרים שהיא שלש מאות חמשה ושישים יום ורביעי יום שהוא שש שעות וזוה דעת שמואל, ויש מהן שאומרים שהוא פחות מרביעי יום. והחזון איש (קלה, ד) כתב שיש שהקשו שתקופת שמואל אינה מכוונת, וכתב דאין זו קושיא, דכך נאמרה ההלכה מסיני לנהוג לפי תקופה זו (נפקא מינה לשאלת גשם בחו"ל שישים יום מהתקופה וברכת החמה) ואין בזה הפסד, והתקופה האמיתית היתה מסורה לחכמי ישראל והביא שכן מצינו לענין היקף העיגול עיין לקמן אות נז.

נא) תוס' ד"ה ואין, וקשה לר"י וכו'. כתב הרש"ש דלפי הסכמת התוכנים שמודדים לעולם שש שעות בינוניות לפני הצות, ושש שעות בינוניות לאחר הצות, דמהלקין את כל המעת לעת לכ"ד שעות, לא קשה קושיא, דלעולם השעות בינוניות. והיעב"ץ תירץ דצ"ל דאיירי במדינות הקו המשווה דלעולם היום והלילה שוים שם. וביר"ד (קמז, ה) כתב הרמב"א, שהמנהג לא לשתות מים שעבר עליהם התקופה, ושם דנו האחרונים מתי התקופה, והביאם המחצית השקל (או"ח סוף סימן תר"ח), ודעת הלבוש והצמח צדק והתני"ט כמו שכתבו תוס', דליום יש י"ב שעות ולילה י"ב שעות ופעמים השעות ארוכות ופעמים קצרות, אבל דעת הפרי חדש והשב יעקב, דלעולם לפני הצות שש שעות בינוניות וכן לאחר הצות שש שעות בינוניות.

דף נ"ז ע"ב

נב) גמ', צא מהם אלף אמה מגרש. מבואר בגמ' דאלף מגרש הוא בתוך האלפיים דתחומין, אבל דעת הרמב"ם (שמיטה ויובל, סיג, ב) דהאלפיים שדות וכרמים הם חוץ מהאלף מגרש, וכתב הכסף משנה דאף שבברייתא דידן מבואר שהאלף מגרש היה בתוך האלפיים שדות, מכל מקום פסק הרמב"ם דהאלפיים שדות הם מחוץ למגרש, דכך היא פשטא דמתניתין בסוטה (כז:): דתנן, אלף אמה מגרש ואלפיים אמה שדות וכרמים.

נג) רש"י ד"ה מפני שמפסיד את הזויות, לכל קרן וכו'. וכשמותה החוט לא תמצא וכו' אלא אלף ותכ"ח אמות. הקשה הרשב"א א"כ לא היה לו לומר מפני שמפסיד את הזויות, דהרי הזויות הם אלפיים, אלא שמפסיד את תחום העיר שהוא רק אלף ותכ"ח אמות, ועל כן פירש לא ימדוד מאמצע הקרן, היינו שבזויות לא ימדוד אלפיים כמו בכל הצדדים, אלא ימדוד אלפיים ואלכסונם דאם ימדוד רק אלפיים נמצא מפסיד את הזויות, והתורה נתנה לתחומי העיר פאות (לעיל נא ע"א) ואין כאן פאות גמורות.

נד) גמ', מנא הני מילי אמר רבא דאמר קרא וכו'. הקשה הרש"ש מה

תקרה ומעזיבה, וכתב בביאור הגר"א שם דטעות סופר הוא, דלא מצינו בגמרא ובפוסקים דצריך מעזיבה. ובביאור הלכה שם (ד"ה תקרה ומעזיבה) הביא דגם בעבודת הקודש להרשב"א ובסמ"ג איתא מעזיבה.

מו) גמ', שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות. כתב המגן אברהם (שצ"ח סק"ו) דבעינן דווקא ד' על ד' מרובעין, אבל אם רחבו פחות מד' אף שאורך הרבה לא חשיב דירה. ובביאור הלכה (שם ס"ז ד"ה ארבע אמות) הביא אחרונים דפליגי עליה ומכירא להו דדברים אלו תלויים בדעות הפוסקים (שביו"ד רפ"ז סי"ג) גבי מוזהה, אי מהני התם שיעור כדי לרבע ד' על ד'.

מז) גמ', והבורגנין שבתוכה. בדגול מרבבה (שצ"ח ס"ז) הוכיח מסוכה ג: דבורגנין חשיב בית אף כשאין בו ד' אל ד', והיינו דוקא כשעשוי לצורך שומר שדה או פירות, דכיון שהוא רק ללינת לילה ולאדם אחד חזי כפחות מד' על ד'.

מב) גמ', לא צריכא להשלום. עיין רש"י ותוספות. והריטב"א הוסיף, דאף בגוונא שהבנין מוחץ לשבעים אמה ושיריים, והמעררה בתוך שיעור זה מהני, כיון שנחשב לדבר אחד.

מג) גמ', שם. כתב הביאור הלכה (שצ"ח ו' ד"ה שיש) דמסתברא, דכמו דמעררה שיש על פיה בנין מצטרפין להחשב דבר אחד, הוא הדין בשאר מילי שהוזכרו כאן כבית הכנסת ואוצרות וכו' דמאי שנא. ונבמשנה ברורה (סקל"ג) ביאר שהחסרון במעררה שאינה בית דירה ולהכי מדמה זה לזה. וכן כתב הרש"ש במתניתין (נג). כדברי הביאור הלכה. וכן משמע בחידושי המאירי שם. והחזון איש (ק"י כ"ח) כתב, דמעררה שאני, כי אין חסרונה משום שאינה בית דירה, אלא דלא מהני הדירה שמתחת לקרקע לקנות האויר שעל גגה, ולכך כל שיש בית על פיה מצטרף, אבל בשאר מילי שאינן דירה אין מצטרפין.

מד) תוס' ד"ה נפש. דהא קבר סתמא לא הוי ד' אמות. ביאר המחירש"א, דהיינו שאינו ד' על ד' אלא ארכו ד' ורחבו אמה וכדאיתא בבבא בתרא (דף קב.).

מה) גמ', מתיב רב הסדא ויהנו על הירדן וכו'. ביאר הרמב"ן (לעיל יז:), דאף דקיימא לן דתחומין דרבנן אף ב"ב מיל, (ודלא כדעת הר"ף בסוף פרק קמא ה.) מכל מקום, קושיית רב הסדא מכה רבי עקיבא דסובר תחומין דאורייתא, דלדידיה מוכח דיושבי צריפין אין מודדין להן מפתח בתיהן, ומדברי עקיבא נשמע לרבנן.

דף נ"ז ע"א

מו) גמ', ת"ר הבא לרבעה מרבעה לריבוע עולם. כתב רבינו יהונתן דאין זה חיוב לרבע לריבוע עולם אלא דאנו נותנים לו עצה, וכיון שרוצה לרבעה טוב שירבענה לריבוע עולם. ועל פי זה כתב הנודע ביהודה (או"ח קמ"א נ"א) דלכתחילה ירבעו לריבוע עולם, אבל אם כבר ריבעו שלא לריבוע עולם, והסכימו לזה בני העיר, אין יכול היחיד לעשות לעצמו ריבוע אחר. והמשנה ברורה (שצח, ז) כתב, דאין יכול לעשות הרבוע הזה כמו שירצה אלא צריך לעשות לריבוע העולם, וכן כתב המאירי וכן משמעות דברי התוס' לעיל (נ"א). ד"ה בזה, וכך דייק החזון איש (קי, כג) מדבריהם, וכתב דגם מסברא וריהטת הגמ' נראה דבעי דוקא ריבוע העולם, והביא ראיות לכך, ודברי רבינו יהונתן דהוי רק לכתחילה פירש חזון איש, דהכין דהגמ' דאיירי כשבא להוסיף בנינים על העיר לרבעה, ועל זה אמר דעצה טובה לרבעה ברבוע עולם.

מז) גמ', רבי יוסי אומר אם אינו יודע לרבעה בריבוע של עולם וכו'. כתב הריטב"א דהריבוע של התקופה אינו מדוייק, ולכן עדיף לרבע על ידי עגלה בצפון ועקרב בדרום דריבוע זה מדוייק.

משום קרפף כיון דהחומה מפסקת, ואי אפשר להחשיב הבית כהמשך העיר. עוד פירש דאיירי בבית שאין בו דיורין (כגון מחיצות בלא תקרה) דאינו בית, ואינו חלק מהעיר, ודווקא מדין קרפף מהני. עוד פירש (סוף סימן פ'), דאיירי ביש שיעור קרפף שלם בין הבית לעיר, דאינו מועיל להיות אחד אלא אם כן הוא בתוך ע' אמה ושיריים, אבל היכא שבינו לכין העיר יש שיעור קרפף שלם, נידון משום קרפף כשיטת הריטב"א (הובא לקמן אות סב).

נט) גמ', מנא הני מילי אמר רבא וכו' תן הוצה ואח"כ מדוד. ואף דלא נתפרש שיעור הוצה כמה, פירש הרשב"א דילפינן לה מחצר המשכן, דקרפף הוא כחצר לעיר מכל מקום ילפינן מינה בית סאתיים, כדאמרינן לעיל (כג): אמרה תורה מול המישים וסבב המישים והיינו שבעים אמה ושיריים.

ס) שם. כתב הרשב"א דבירושלמי (פירקין הלכה א') כתב דרבנן דסברי דנותנין קרפף רק לשתי עיירות, נמי ילפי מפסוק זה דנותנים קרפף, אלא דדרשי מדכתיב "מקור העיר" דהיינו בעיר אחת, והא דכתיב "והוצה" מוקמי לה בשתי עיירות.

סא) שם. ההלכות גדולות (הלכות עירובין - הובא בקובץ שיטות קמאי) הביא מעם אחר להא דנותנין קרפף לעיר, דעבורה של עיר הרי הוא כעיר, כדאמרינן בנדרים (נז): ויהי בהיות יהושע ביריחו, אילימא ביריחו ממש, הא כתיב ויריחו סגרת ומסגרת, אלא שמע מינה בעיבורה הוי.

סב) תוס' ד"ה רב הונא, בתורה, ולפי"ז לרבי הויא בר רב דאמר קרפף אחד לשניהם וכו' בית ובית. אבל הרשב"א והריטב"א הביאו תירוק, דבין שתי עיירות נותנין קרפף שלם, אבל בין שני בתים לעשותם לעיר אחת בעינן שיהיו בתוך שיעור קרפף, דהיינו בתוך שבעים אמה ושיריים. ותוס' לא חילקו בזה, דמלשון התוס' מבואר דבעינן שהבית יהיה בתוך שיעור קרפף, אמנם החזון איש (ק"ב) הקשה דבמשנה תנן, אם יש לזו שבעים אמה ושיריים, משמע דיש ביניהם שיעור קרפף שלם, וכתב דאפשר דלשון תוס' לא דוקא.

סג) בא"ד. והא דתניא בריש סוכה וכו' ואי משום שע"י הבית יוכל ללכת יותר וכו'. **בתוס' בסוכה (ג): ד"ה ואין,** מבואר יותר, דהוקשה להם מאי נפקא מינה בזה הבית, הרי בלא הבית נמי נותנין קרפף לשתי עיירות, ואי איירי כשיש יותר מקמ"א אמה ושליש, דכיון דהווי שני עיירות, שיעור האלפיים מתחיל מעירו, ועל ידי הבית יצרף הערים להיות אחד, ויתחיל למדוד התחום מחומת העיר השנית, אם כן אין צריך לומר בין שני עיירות, אלא היה לו לומר אין עושין אותו עיבור לעיר, וממילא ידעינן שאינו מצרף שני עיירות, דהא דשני עיירות מצטרפין על ידו היינו משום שהוא סוף העיר.

סד) בא"ד ואמר רשב"ם וכו'. אבל **תוס' בסוכה (שם) והרא"ש** (כאן סימן ג'), הביאו שיטת ר"ת, דגם בין בית לעיר נותנים קרפף כמו בין שני עיירות, ואם כן הא דקאמר אין עושין אותו עיבור לשתי עיירות, פירושו, דאין נותנים לבית זה דין עיבור של שתי עיירות, ושתי עיירות לאו דוקא נקמ, וכמו דלחייא בר רב הוכיחו תוס' דלאו דוקא שתי עיירות, והרא"ש פליג על ר"ת, דלא מסתבר לו שיתנו קרפף גם לבית בלבד.

סה) בא"ד ועוד אפילו לחייא בר רב הונא הא משני סיפא דמתניתין וכו' כר"מ והוי מחלוקת ואח"כ סתם וכו'. **הקרנן נתנאל (ג, נ)** הקשה הא לקמן כתבו התוס' ד"ה הא, דלחייא בר רב כבא דכפרים המשולשים איירי אליבא דרבנן, ואם כן אחר שסתם רבי כרבי מאיר סתם כרבנן, ואם כן איך כתבו תוס' דהלכה כרבי מאיר כיון שסתם רבי כותיה, ותירין, דהא לבסוף כתבו תוס' ד"ה אלא דנראה דגם לחייא בר רב צריך לאוקמי סיפא כפרים המשולשים, כשהאמצעי כנגד החיצונים, ואם כן לא אתיא בדווקא אליבא דרבנן, ושוב הקשה דאם הרא"ש סבר כאן דגם לחייא בר רב בעי לאוקמי כשהאמצעי כנגד החיצונים, אם כן איך הוכיח דהלכה כרב הונא מכל הני

הוסף רבא על מה שדרש רבי אליעזר בן רבי יוסי הגליל **בסוטה (כז):** דבעי אלף אמה מגרש, מקרא דמקור העיר אלף אמה, ועוד, דמאי בעי מנא הני מילי, הא זהו פסוק מפורש דאלף אמה מגרש, ותירין, דרבא אתי לחלוק על רבינא ורב אשי **דלקמן (נז)**, דסברי, דנותנין מגרש רק לרוחות העיר ולא לקרנות, או רק לקרנות ולא לרוחות, ואילו רבא דרש, דבעי גם ברוחות וגם בקרנות, דכתיב **סביב** משמע סביב לכל העיר. וניש להוכיח דבריו **מתוס' גיטין (ס"א): ד"ה אמר,** שכתבו, דמצינו דאביי וישב קושיות שקשה רק לדעת רבא, והביאו גם את דברי אביי בסוגיין דאמר משכחת לה במתא אלפא באלפא, וכדברי הרש"ש אתי שפיר, דרבא חידש דבעינן סביב כל העיר. (ש.ב.ל.).

נה) תוס' ד"ה פלגא הוי, משום דפעמים הוי תלתא או רביעי או חומש. הקשה **המהרש"ל,** דלעולם הוא יותר מרביעי, דמגרש דתחומין לעולם פלגא, ומגרש דקרנות לעולם רביעי, וא"כ בסך הכל הוי יותר מרביעי, אמנם יתכן דבר זה בצירוף העיר, אבל מהגמ' נראה שהמקשה עדיין לא ידע מצירוף העיר, וגם אין משמע כן לשון התוס', **והמהרש"א** פירש דברי התוס', דגם המקשה ידע שאפשר לצרף העיר, אלא דסבר דכיון שאם נצרף העיר לא יהיה בזה שיעור קבוע, דלפעמים יהיה תלתא, או רביעי, או חומש, הלכך סבר דלא איירי בצירוף העיר, וא"כ מאותו מעם גם לא צירף הקרנות, דשוב אין זה שיעור קבוע, וזו כוונת התוס' דכתבו משום דפעמים הוי תלתא וכו' דהיינו, דלכך לא רצה המקשה להעמיד בצירוף העיר, והוא הדין שאין להעמיד בצירוף הקרנות.

נו) בא"ד. ולא רצה לדקדק ולהקשות וכו'. **והראב"ד** תירין דהשתא לא פסיקא ליה שיש מגרש לקרנות אלא רק לתחומין יש מגרש, וסבר דרביעי מגרש דקאמר היינו בתחומין בלבד כמו שהמגרש בתחומין בלבד, והלכך הקשה דהוי פלגא, אבל גם אם נפרש דיש מגרש גם בקרנות עדיין יקשה דליכא רביעי.

דף נ"ז ע"א

נז) תוס' ד"ה כל, ואין החשבון מכוון. ואעפ"כ כתב **השער הציון** (שעב אות יח) דאפשר לסמוך על שיעורים אלו, מפני שקשה לצמצם העודף, ואולי היה מקובל להם כך מסיני, ועכ"פ במידי דרבנן ודאי שיש להקל, וכן כתב החזון איש (קלה, ד) דאפילו לדאורייתא מהני, דזהו בכלל שיעורין הלכה למשה מסיני וכך ניתנה ההלכה. ועיין **בתוס' הרא"ש** לעיל (יד. ד"ה כל) שביאר, דמשום הכי הוצרכה הגמ' פסוק ללמד שכל שבהקיפו ג' טפחים יש ברחבו טפה, לומר, דאף דאין השיעור מכוון, מכל מקום אפשר למדוד כך.

נח) מתניתין נותנין קרפף לעיר. ואם יש בית בתוך ע' אמה ושיריים הוי הבית חלק מהעיר כמבואר בתוס' (ד"ה רב הונא). וכתב **הטור** (שצח, ה) דביש בית בתוך ע' אמה ושיריים, נותנין קרפף לעיר מבית זה ואילך עוד ע' אמה ושיריים, **והביאור הלכה** (שם ד"ה וכן) הביא **שהרשב"א והראב"ד** פליגי, וסברי דאין נותנין עוד קרפף מהבית משום דאין נותנין קרפף לקרפף, וביאר **הריטב"א** דכיון שנתנית קרפף חידוש הוא, דילפינן לה מדכתיב מקור העיר והוצה, תן הוצה ואח"כ מדוד, א"כ הוצה אחד נותנים אבל הוצה לחוצה לא שמענו, אמנם **החזון איש** (ק"י, יט) תמה, דהא כתבו **התוס' ד"ה רב הונא,** דצירוף בתים להיעשות עיר הוא על ידי שכל בית נמצא בתוך ע' אמה ושיריים, וא"כ ודאי שהבית שהוא אחר העיר בתוך ע' אמה הרי הוא חלק מהעיר ממש, ובודאי שנותנים קרפף אחר לבית זה, ופירש דדברי הריטב"א דווקא בעיר שיש לה חומה, דבכח"ג הבית שמהוץ לחומה אינו חלק מהעיר אלא קרפף שלה, וכשרחוק מבתי העיר יותר מע' אמה ודאי הדין כן, ואפשר דאפילו הבית בתוך ע' אמה לבתי העיר נדון

פירשו, דכפרים המשולשין עומדים למלאותם, ומשום הכי אמרינן מלי, אבל עיר העשויה כקשת דזו צורת העיר ואינה עומדת להמלאות לא אמרינן מלי. **עא** תוס' ד"ה **התם וכי**. דעת תוס' דדווקא כלפי בני החיצונות, ודווקא על מנת ללכת אלפיים אמה מחומת החיצונה השניה, אמרינן מלי, אבל לא על מנת ללכת אלפיים מחומת האמצעית, אמנם דעת הרמב"ם (כה, ה) דנהפכו שלשתם להיות כאחת, דמודדין גם לאמצעית כאילו היא ביניהם, ויכולה ללכת משם ולהלך אלפיים, ועוד דייק הביאור הלכה (שצ"ח, ד"ה מהוין) וכך כתב החזון איש (ק"י, ט) בפשיטות, דגם החיצונות יכולות ללכת מהאמצעית ולהלך אלפיים אמה, דהרי כתב הרמב"ם דנהשבינן שלשתן כעיר אחת. **וומרשיי** נמי יש לדייק כן, דכתב בדי"ה כלל, והיוצא מאחת מהן לילך דרך "אחת מהברותיה" מודד מחומת חברתה, משמע שיכול למדוד מאיזה עיר שרוצה ללכת אליה דהיינו נמי מהאמצעית (ב.ז.א.).

עב בא"ד. כתבו התוס' לעיל (נה, ד"ה פחות, דאי איכא אלפיים בין הקשת ליתר, לדעת רבא בריה דרבה בר רב הונא מרבעין את העיר, אפילו איכא בין ראשי הקשת יותר מוד' אלפים, ומעמא משום דאפשר לבוא ליתר דרך הקשת, אבל לדעת רבה בר רב הונא לא מהני, וצריך שיהא פחות מוד' אלפים בין ראשי הקשת, וכתב המהרש"ל כאן דמהא שכתבו התוס' כאן דבין ראשי הקשת מותר ללכת אפילו יותר מאלפיים, אבל מהקשת עצמה אסור, חזינן דאוקמי לסוגיין אליבא דרבה בר רב הונא, דאפילו בדאיכא אלפיים בין היתר לקשת, נמי אין מרבעין העיר, דאי מרבעין העיר אפילו מהקשת עצמה אפשר לילך, ומודדין לה מן היתר, והוסף המהרש"א דדבר זה מוכח מעצם קושיית רבא לאביי, דהקשה לו מאי שנא מעיר העשויה כקשת, והרי לרבא בריה דרבה בר רב הונא באמת גם בעיר העשויה כקשת בתוך אלפיים מרבעין אפילו יותר מוד' אלפים, והכא בכפרים המשולשים הרי מדובר בתוך אלפיים ואם כן מה הקשה רבא, ובהכרח דרבא הקשה לאביי אליבא דרבה בר רב הונא, ואף דאביי סבר כרבא בריה, כתב המהרש"ל דאביי אמר דבריו אליבא דכולי עלמא, והלכך הקשה לו רבא, ולפי התירוץ השני בתוס' ענה אביי, דבאמת דיבר רק לדעת רבא בריה דרבה בר רב הונא, ולא לדעת רבה בר רב הונא.

אבל המהרש"א פירש, דהקשה גם לרבא בריה דרבה בר הונא, דכל מאי דסבר שמרבעין את העיר אפילו יותר מוד' אלפים, היינו משום דאפשר לבוא דרך הבתים, ופירוש, דבני הכפרים החיצונים אינם יכולים ללכת את כל השטח שביניהם כיון שהוא יותר מוד' אלפים, ושאינו מקשת דכיון דהיא עיר אחת יכול ללכת כל היתר אפילו יותר מוד' אלפים, על ידי אמצע הקשת] אם כן אפילו באלפיים יהיה אסור, ותירץ אביי, דהכא התרנו מדין דרואין האמצעית כאילו היא מוטלת בין שני החיצונות, ובעיר העשויה כקשת לא אמרינן רואין וכמו שפירשו תוס'. והא דכתבו תוס' דבקשת לא אמרינן מלי כלפי האמצעית, אבל לראשי הקשת אמרינן מלי ומותר ללכת, הוא הדין שגם לפני אמצע הקשת מותר ללכת אליבא דאביי, דסבר כרבא בריה דרבה בר הונא, אבל כוונת התוס' דמודין מלי אי אפשר ללכת ורק מדין שאפשר לבוא דרך בתים יכול ללכת.

והחזון איש (ק"י, ט) פירש, דרבא הקשה דגם לרבא בריה דרבה בר הונא דמתיר באלפיים, אפילו יותר מוד' אלפים, היינו דווקא משום דיני ריבוע העיר, אבל מדין רואין כאילו אמצעית מוטלת אינו מתיר, דהא רבה בר רב הונא דסובר שאין לרבע התם, אסור, ולא מתיר מדין רואין, ולא מצינו שרבא בריה יחלוק עליו בזה דלא אמרינן רואין. ולפי זה הביאור בתירוץ השני של תוס', דבאמת אביי הודה דרבה בר רב הונא סובר שלא אמרינן רואין כאילו מלא בתים, אלא דהוא פליג עליה, וכתב החזון איש (שם) דהרא"ש לא הביא

אמוראי העמידו מתניתין באמצעי כנגד חיצונים, הא גם להויי בר רב בעי לאוקמי הכי. ותירץ דהיא גופא כוונת הרא"ש, דאם תדחה הראיה שהלכה כרב הונא, מכל הני אמוראי שהעמידו באמצעי כנגד החיצוניים, משום דגם הייא בר רב בעי לאוקמי הכי, אם כן כל שכן דהלכה כרב הונא, דהא סתם לן תנא כרבי מאיר דנותנין שתי קרפפים לשתי עיירות. וסופא דג' כפרים המשולשין, איירי כשהאמצעי כנגד החיצונים, ואתיא אפילו לרבי מאיר.

טו בא"ד, ואור"ת דהלכה כרב הונא. הרא"ש (סימן ג') הביא שהר"מ מרומנובורג פסק כרבי מאיר, דאפילו לעיר אחת נותנים, משום דאמרינן לעיל (מ"ו). דהלכה כדברי המיקל בעירוב ופילו יחיד כנגד רבים וגם בעירובי תחומין, ואם כן אין נפקא מינה אם הלכה כרב הונא או כהייא בר רב, וזוהי שר"ת דן איך ההלכה הוכיח הקרבן נתנאל דסובר דקיי"ל כרבנן, וכן פסק הרמב"ם (שבת כה, א), וכתב הגר"א (שצח, ה) דסבר, דהא דאמרו לעיל (מו). הלכה כדברי המיקל בעירוב אפילו יחיד במקום רבים היינו דוקא התם, אבל בכל מקום הלכה כרבים עיי"ש, ותלמיד הרשב"א כתב, דכיון דרב הונא וזי"א בר רב שקלו וטרו אליבא דרבנן שמע מינה דהלכה כרבנן.

דף נ"ז ע"ב

טז גמ', אמר לך רב הונא הא איתמר עלה אמר רבה אמר רב וכי ואין בין זה לזה אלא ק"מ אמה ואחת ושליש. רשי" ד"ה הכל, ותוס' ד"ה אלא פי', דבין כל חיצונה לאמצעית יהיה קמ"א ושליש, וכן פירש הרמב"ם (שבת כה, ה'), אבל הרשב"א וכן הראב"ד (שם) פירשו, דבין שני האוירים שבין החיצונית לאמצעית יחד, יהיה לא יותר מקמ"א ושליש, והמעם, דכיון שהקלנו בו קולא הדא לדנונ כאילו נמצא ביניהם אף שאינו שם, לא נקל בו עוד ליתן שני קרפפים לכל אויר בין חיצון לאמצעי, והאור שמח (שם) כתב, דלתירוץ קמא דתוס' (ד"ה התם) דלאמצעי אין מודדין מהחיצונית אלא מפתח בתייהם, אם כן וודאי דלא שייך לתת קרפף לאמצעי, דהרי כלפי עצמו אין דנין אותו כאילו הוא שם, ומשום הכי אין נותנים לו קרפף, אמנם הטור (שצח, ה). פסק, דמודדין לאמצעי מבתייהם, וכן פסק (שם ה). דנותנים שני קרפפים לכל אויר, וכתב האור שמח דהטור לשיטתו דפסק כרבי מאיר, דאפילו לעיר אחת יש קרפף, וא"כ לאמצעית במקומה נמי יש קרפף, ואם כן חזינן כאילו אמצעית וקרפיפה דהוא חלק מהעיר נמצאת בין שני החיצונים.

טח גמ', א"ל רבא לאביי כמה יהא בין חיצון לאמצעי א"ל אלפיים אמה. כתב החזון איש (ק"י, טו) נראה דרואין כאילו חוט מותח מחיצונה לחיצונה, ואם אין יותר מאלפיים מאמצעית לחוט מותר, ואין צריך שיהיה אלפיים מאמצעית לעיר חיצונה ממש. [דהיינו שמרוויחים את האלכסון]. ובמהרש"א לקמן (סא). על תוס' ד"ה עיר מבואר, דצריך שיהיה אלפיים מאמצעית לחיצונה, וכן משמע מרשי" ד"ה אלפיים דכתב, הואיל ויכול לבוא מזו לזו, משמע שבעינן אלפיים בין אמצעית לחיצונות עצמם (י.צ.ב.).

טט שם. בביאור הלכה (שצ"ח, ח, ד"ה רפ"ג) נסתפק, מה הדין אם אין יותר מרפ"ג אמה פחות שלישי בין החיצונות, אבל אין האמצעי מכוון ביניהם אלא מצד אחד יש יותר מקמ"א אמה, ומצד שני יש פחות מקמ"א אמה, והביא מהחתם סופר (תשובה צד) שפשט לאסור וכן כתב החזון איש (ק"י, טו) בפשיטות, ותמה על המשנה ברורה מדוע הסתפק בזה, הא אם האמצעית תהיה ממש ביניהם, ויהיה בינה לבין אחת מהחיצונות יותר מקמ"א אמה ודאי דלא יעשה אותם לעיר אחת, כיון שהוא יותר משיעור שתי קרפפות, ואם כן קל והומר כגוונא דאינו ביניהם, אלא אומרים רואין כאילו הוא ביניהם.

ע גמ', התם ליכא למימר מלי. עיין מה שפירשו תוס' ד"ה התם, והרשב"א לעיל (נה). סוף ד"ה אמר רב הונא, והרמב"ם (כאן ולעיל נה. סוד"ה אם)

ע"ב) והלכך מודדו כקרקע חלקה, והכא כשמתקלט עשרה מתוך ארבע והלכך אומדו.

פא) רש"י ד"ה דניחא תשמישתה, התם קתני מבליעו אם יכול ואם לאו מקדר. מבואר ברש"י הדין שאומד היכא דלא ניהא תשמישתיה, היינו אפילו היכא שאין יכול להבליע וצריך לקדר, כיוון דלא ניהא תשמישתיה אומדו, וכן דעת הרשב"א בעבודת הקודש (שער המישי אות מא), **ורבנו יהונתן,** אבל דעת הרמב"ם (שבת, כה, מו) **והרא"ש** (סימן ו) **והטור** (שצט, ד), דכרחב יותר מהמשים אמה שאין יכול להבליע, וצריך לקדר הוא הדין שאומד לא מהני.

פב) רש"י ד"ה הכא, בכותל זקוף יותר מדאי דכיון דלא חזי להילוך וכו' למדת התחום. והוסף הרשב"א דכיון שמודדים אותו מדידה יפה, ואין גובהו ושפועו עולין לו כלל, הקילו בו דסגי באומד, ונראה מדבריהם דאיירי כשהוט המשקולת יורד כנגדו דאין מודדין השפוע כלל, ובוזה הקילו דסגי באומד, **ובתוס' ד"ה אין** כתבו, דאיירי כשאין חוט המשקולת יורד כנגדו, ומודד השפוע באמידה, ואמנם הרשב"א הביא מה שכתבו התוס' בשם רש"י וצ"ע, ולשיטת רש"י צ"ע כיון שאין מודד השפוע רק המישור שבראשו, אמאי נקיל בזה (ב.ז.י.).

פג) בא"ד. נה לו להילוך קצת כגון מתלקט עשרה מתוך ארבעה. ולא ניהא תשמישתיה היינו פחות מזה, **והטור** (שצ"ח, ד) כתב, דלא ניהא תשמישתיה היינו מתלקט עשרה מתוך ארבעה, וניהא תשמישתיה היינו מתלקט עשרה מתוך חמש, וכתב **הפרישה** (שם) דרש"י כתב כלישנא קמא דרבא, (לקמן ע"ב), דהא דתנן מבליעו איירי במתלקט עשרה מתוך ד', והטור כתב כלישנא בתרא דרבא, דהא דתנן מבליעו, היינו במתלקט עשרה מתוך ה', אבל מתלקט עשרה מתוך ארבעה אומדו והולך לו.

פד) גמ', אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו. רש"י בד"ה לא שנו. פירשה על הא דמקדרין בהרים, אבל הבית יוסף (שם) כתב **הרמב"ם** (שבת, כה, יד) פירשה רק על הא דאומדו, דכשהוט המשקולת יורד אין צריך אפילו אומדו.

פה) רש"י ד"ה לא שנו, דמקדר. **ותוס' ד"ה ואם** כתבו, דלא שנו אויל על הברייתא דקאמר אם היה גיא מעוקם מקדר, **והרא"ש** (סימן י') הקשה דמאי מעמא יאמר שמואל דבריו אברייתא אי היה יכול לומר על המשנה. ולכך פירש, דודאי דברי שמואל לא שנו וכו' אמתניתין דמבליעו או מקדר, והא דכתב רש"י מקדר, משום סיפא דמימרא דשמואל, דאם חוט המשקולת יורד כנגדו אין מודד כלל השפוע, והיינו דדווקא כשצריך לקדר הקילו, אבל היכא דצריך להבליע לא הקילו.

דף נ"ח ע"ב

פו) גמ', וכמה עומקו של גיא. פירש הרשב"א דהיינו משפתו על שפתו, פירוש להולך משפתו אל שפתו (שני המורדות והמישור שביניהם) ולשון הרמב"ם (שבת פרק כה הלכה יב) אינו מבליעו אלא אם כן היה עמוק אלפיים או פחות מיכן, ולשון השולחן ערוך (שצט, ה) אבל אם הוא עמוק יותר מאלפיים מודד הירידה והעלייה של כל השיפוע, ומסתימת לשונם משמע דהכוונה לעומקו בלחוד.

פז) שם. כתב **המגיד משנה** דהיינו דווקא בגיאי, אבל בהר אפילו יותר מאלפיים מבליעו, וכן נפסק בשו"ע (שצט, ד).

פח) גמ', איכא דאמרי אמר רב יוסף אפילו יותר מאלפיים. **והרמב"ם** (שבת כה, יא) כתב, והוא ישיהיה בעמקו פחות מארבעת אלפים אמה, דהרמב"ם פסק כאיכא דאמרי דאפילו יותר מאלפיים, אלא דסבר דיותר מד' אלפים ודאי מודדו, וכתב **הרשב"א** דהרמב"ם למד דין זה מעיר העשויה כקשת,

תירוץ זה, משום דלא משמע כלל בנמרא שאביי ענה שהוא הולק על רבה בר רב הונא.

עג) גמ', אחוי ליה הנך אטמהתא דמבלעי בדגלת בעי אמה ושיריב. כתב **הרשב"א** דאין לדייק מכאן דהלכה כחייא בר רב דנותנין רק קרפף אחד, דהא דאמר לו ע' אמה (ולא קמ"א אמה), משום דאטמהתא וקרפיפיה קאמר, שמובלעין בתוך ע' של אקטיספון וקרפיפיה. **והתוס' לעיל ע"א ד"ה רב הונא** כתבו, דאטמהתא הם בתים שאין להם דין עיר, והלכך אין נותנים להם אלא קרפף אחד.

עד) מתניתין, ולא ימדוד אלא כנגד לבו. כתב **הריטב"א** דמי שבא למדוד בקרקע ממש ודאי עדיפא טפי, והיא המדידה הנכונה, והכא איירי כשבא למדוד בחבל גבוה מן הקרקע, **ובפסקי ריא"ז** כתב שאין למדוד כנגד רגליו, מפני גבשושית הקרקע, ואם כן ודאי אין למדוד בקרקע עצמה.

דף נ"ח ע"א

עה) וגמ', א"כ לימא קרא המישים. וצריך עיון, **דלעיל** (כג:) אמרה הגמ' דפשטיה דקרא אתי למימר העמד משכן על שפת המישים, דהיינו "במחמישים" ואם היה כתוב המישים המישים לא אתי שפיר פשטיה דקרא, ואם כן איך שייך ללמוד מיתורא דהאות "בית" הרי בעיא להכתב מצד הפשט (ועיין שם **בתוס' ד"ה פשטיה ובהדרשי הר"ן** שם) וצ"ע. (א.ל.).

עו) תוס' ד"ה הגיע. וא"ת אמאי לא כיל להו וכו'. וכתב מהרש"א דדוקא גדר הוקשה להם. דהווי דומיא דהר, דשניהם בגובה, אבל גיא לא הוקשה להם, דלא דמו גיא והר להדדי, דגיא בעומק והר בגובה.

עז) בא"ד, וי"ל משום סיפא דקתני שמעתי שמקדרין וכו' שקידור שייך נמי בגיא. ופירש **בתוס' הרא"ש**, משום דבהר שייך יותר קידור דקשה להבליעו, דצריך להביא קלונסאות ארוכים ולהעמידם בצידו ההר, מה שאין כן בגיא.

עח) בא"ד, ואם נאמר דגיא וגדר וכו', וכיאר **בתוס' הרא"ש לקמן ע"ב ד"ה מודה,** דכוונתם לדעת ר"ת **בתוס' לקמן ע"ב ד"ה אבל,** דמחלק בין הר שנעשה בידי שמים לגיא וגדר שנעשו בידי אדם, לענין מה שאמרו דשפוע שמתלקט עשרה מתוך ד' אומדו, ואומר ר"ת, דדווקא הר שהוא בידי שמים הקילו לאומדו, מה שאין כן גיא וגדר שהם בידי אדם.

עט) גמ', מרקתני חוזר למדתו וכו'. הקשו **הרשב"א** ו**הריטב"א**, ואמאי צריך לחזור, במקום שיכול להבליעו ימדוד את כל המדידה, ותירצו בשם **הראב"ד**, דלכל רוח בעי שתי מדידות, מדידה לכל קרן, והלכך צריך למדוד גם כצד השני, ודוקא ליד הקרנות, ומשום הכי צריך לחזור, ונלפי מה שכתבו **תוס' לקמן ע"ב ד"ה אין מודדין,** דאין מודדין מחוץ לעיר אלא רק כנגד העיר, לא קשה מידי, דהא צריך לחזור משום דיצא מחוץ לכנגד העיר, (וכמו שכתב **רש"י במשנה ד"ה חוזר למדתו**), אמנם **הרשב"א** לשיטתו שפירש שם פירוש אחר, עיין לקמן אות צב. (ב.ז.י.) עוד הקשו **הרשב"א** ו**הריטב"א** כיון דמבליעו ואין מדת מדרונו עולה לו כלל, אם כן למה צריך לילך למקום אחר שיבליעו במקומו, ותירצו דכיון דאין מודדין בחבל של יותר מחמישים אמה, אי אפשר להבליעו במקומו, ועוד תירץ **הרשב"א**, דגזרו שמא יאמרו שמודדין בחבל של יותר מנ' אמה, ועוד תירצו **הרשב"א** ו**הריטב"א** גזירה שמא יאמרו דאפשר להבליע כל גיא, ואפילו שאינו מתקצר כלל בתוך תחומי העיר, ובכה"ג אין מבליעין אותו דכשאין מתקצר צריך לקדר. [אמנם צ"ב אמאי לא פשיטא להו דאין מודדין בחבל יותר מחמישים אמה, דמאי שניא מכל מדידה. ועוד דאם כן איך ידע שהבליעו. (ש.ב.י.).]

פ) גמ', והא אנן תנן מבליעו חוזר למדידתו. **הרשב"א** הביא גירסת הספרים, "והא אנן תנן מודדו מדידה יפה" דהיינו קרקע חלקה, ומתריץ התם ניהא תשמישתא, וכגון שמתלקט עשרה מתוך שש, ללישנא בתרא דרבא (לקמן

הדרק היוזמי

מסכת עירובין דף נט - דף ס

כו אייר - כז אייר התשע"ג

מודדים כל מקום ומקום לפי ההרים והגאיות, אלא מוציאים את המדה המרובה, ומותחין קו לכל אותו הרוח, ועל כן כתב, דכוונת תוס' שריבה לרוח מזרח ומיעט לרוח מערב, והביאור הלכה (שם סעיף ה' ד"ה באלכסון) הוכיח מהתוספתא דנותנים לכל הרוח מדה אחת, דתניא היה לפניו הר ומישור מודד את המישור ומניח את ההר, ועוד דלפירוש הרי"ף והר"ח הא דתנן מודדין מן המומחה, היינו דצריך למדוד ממקום שוה וישר.

צו) בא"ד, רש"י במתניתין (ד"ה שומעין) פליג אתוס' ופירש, שומעין למקום שריבה ומוציאין מידה הקצרה כנגד הארוכה.

צח) בא"ד, גירסת רבנו הננאל ובלבד שלא ירבה ממידתו באלכסון וכו'. ומידת האלכסון פירש הרשב"א לגירסא זו כפירוש רש"י, דהיישנין נמי שזה שמועט מעה באלכסון ולא נתן אלכסון לזווית.

צט) גמ', ותחומין דרבנן, כתב הריטב"א, דאף שבכל ספק דרבנן היכא דאפשר לברר לא אזלינן לקולא וצריך לברר, הכא כיון דמורה גדול הוא למדוד התחום, נחשב כאי אפשר לברר.

ק) תוס' ד"ה ותחומין דרבנן. משמע אי הוה דאורייתא לא מהימני. כתב השפת אמת דמסתמא לא נחשב נגד איתחוק, ודלא כמו שנפסק ביורה דעה (קכו סעיף א') דאשה נאמנת באיסורין היכא דלא הוי נגד איתחוק, ולשיטות אלו דאשה נאמנת אפילו כדאורייתא היכא דלא הוי נגד איתחוק, צריך לומר דתחומין הוו נגד איתחוק, משום דכל מקום שאינו ידוע שהוא בתחום, הווי כחוקה מכה רובא דאינו בתחום, והלכך אי הווי דאורייתא אין אשה נאמנת.

קא) מתניתין, עיר של יחיד ונעשית של רבים. פירש רש"י בד"ה עיר, שלא היו בה שישים רבוא, והווי לשיטתו בדף (ו'). בד"ה רשות הרבים, דרשות הרבים בעי ס' ריבוא, אבל הריטב"א הביא דעת רבנו תם והרמב"ם (שבת, י"ד, א') דלא בעינן ס' רבוא ומגי דרחבה ט"ו אמה. והקשה רבנו תם דלשיטת רש"י לא משכחת עיר של רבים מתחילתה, דהא לא משכחת דישבו בה מתחילתה ס' רבוא, ותירץ הריטב"א, דלאו דווקא שדרים שם ס' ריבוא, אלא עיר שפתוחה לכרכים ומקומות הרבה, והסוחרים רגילים בה, ונכנסים בה ס' ריבוא, והלכך כל שנתישבה מתחילתה בכרכים ושוקים גדולים להיות רוכלת העמים, הרי היא רשות הרבים מתחילתה. ורבינו פריץ פירש, דעיר של רבים מתחילתה היינו, דכשעשו בה עירוב פנים ראשונה היתה של רבים.

קב) מתניתין, עיר של יחיד, דעת הרמב"ם והרשב"א דעיר של יחיד היינו אפילו עיר שדרים בה רבים, ויש בה רשות הרבים גמורה, מ"מ כיון ששייכת ליחיד, ויכול לשנות הרחובות שלה, אין לה דין רשות הרבים, כדאמרין לעיל (כב:). גבי שבילי בית גלגול דאינם רשות הרבים, מכיון שיהושע אוהב ישראל היה ולא מסרן לרבים. ועיר של רבים היינו ששייכת לרבים ואין ליחיד רשות על הרחובותיה לשנותם. ועיר של יחיד ונעשית של רבים, פירש הרמב"ם דהיינו שהיה שייך ליחיד, ומכר הבתים לרבים, ועדיין הרחובותיה שלו ויכול לשנותם, ועוד הביא פירוש, שמכר את כל העיר לרבים וגם את הרחובותיה אלא דעדיין מעלים לו מס, אבל הכריע כפירוש הראשון. והריטב"א הביא פירוש, דכל זמן שנשאר שם היחיד עליה אין צריכה שיעור, דכיון דשמו עליה, נראה בעיני העולם כהצר אחת ולא יבואו למעות ברשות הרבים.

קג) גמ', היכי דמי עיר של יחיד ונעשית של רבים וכו' לרש"י מסקנת הגמ' דכל עיר שהיתה של יחיד אין צריכה שיעור, אבל הריטב"א מפרש דאין צריכה שיעור דווקא אם עדיין נשאר עליה קצת שם של יחיד, ונסתפקה הגמ' מה צריך שישאר של יחיד האם שיהיה לו בה קצת אדנות, או שיעלו לו מס, או שכל זמן שנקראת בשם של יחיד סגי, ובתחילה אמר רב יהודה דאפילו דאיסקרתא דריש גלותא שמתחילה מסרה לרבים לכנותה על מנת שיעלו לו מס, והעיר היתה שלהם ולא היה לו רשות בה נחשבת עיר של יחיד ונעשית של רבים, והקשה רב נחמן, הא כיון דשל רבים היא הוי רשות הרבים גמור

דיותר מד' אלפים אין מרבעין אותה, והזינן דזהו שיעור חשוב, והלכך בשיעור זה צריך למדוד כל השפוע, אבל המגיד משנה כתב דהרמב"ם פירש כן את הגמ' לקמן, דקאמר עד כמה אמר אבימי עד ד', ופירש הרמב"ם דהגמ' שאלה, לרב יוסף דאמר אפילו יותר מאלפיים עד כמה, אמר אבימי עד ד', דהיינו ד' אלפים אמה.

טז) גמ', רב הונא בריה דרב נתן מתניתין לקולא אמר רבא וכו' מתוך המש וכו', ובמתלקט מתוך שש דעת הרשב"א, וכן צדד המגיד משנה בדעת הרמב"ם (שם, טו) דודאי מודדו מדידה יפה, דהיינו דמודד את כל השפוע ולא מבליע ומקדר, ומתוס' ד"ה אבל משמע דלעולם מקדר, שכתבו וז"ל, ולפי"ז הלשון, אין בכותל והר כי אם שלשה דינים וכו'. ומשמע דאין עוד דין בהר. וכתב הגאון יעקב בשם התוספתא, דכל זה דווקא כשאין מישור כנגד העיר, אבל ביש מישור כנגד העיר, אין צריך למדוד ההר כלל, אלא מודד המישור ונשכר מקום ההר.

צ) תוס' ד"ה אבל, בתורה ולהאי לישנא דרבא לא ידענא וכו' אין ניהא תשמישתא. והרשב"א לעיל ע"א ד"ה אמר רב יהודה כתב, דמהא דאמר מתלקט עשרה תוך ד' משמע, דדוקא עשרה מתוך ד' אבל פחות מכאן אין מבליעו אלא אומדו.

צא) תוס' ד"ה אין מודדין אלא מין המומחה, פירש רבנו הננאל דרך ישרה וכו', למדוד שם אלפיים. והרשב"א פירש, דמודדין בדרך ישרה בלי גאיות והרים, אבל לא הזכיר דבעי דוקא כנגד העיר, (ועיין לעיל אות פ) ומומחה מלשון ומחה על כתף ים כינרת, ומחה מלשון הגעה, והערך פירש מומחה לשון מישור, כמו ומחה על כתף ים דהיינו לשון מישור.

צב) בא"ד דפעמים יש כנגד העיר הרים וגאיות וכו' או לקדר. הקשה רבינו עקיבא איגרי, דמה הפסד יש כשיש הרים שצריך לקדר, הא במתניתין (ג:): תנן, מבליעו וחזור למדתו, ומפרש בגמ' שאם אינו יכול להבליעו כנגד העיר, הולך לצידו העיר ומבליעו, ורק באם גם זאת אינו יכול, כגון שצריך לצאת הויץ לתחום לצורך זה הרי הוא מקדר, ואם כן לעולם כשמודד ביושר בצידו העיר לא יתכן שיצטרך לקדר, וביאר בתוספת שבת (שצט, י), דאיירי בגוונא דשלא כנגד העיר היה שפוע שמתלקט עשרה מתוך ה', ואם ימדוד שם יפסיד התחום, דכנגד העיר סגי בקידור, ונדבריו צ"ע, דאם כן אי לא היה צריך לקדר נמי היה הפסד התחום כשלא מדד נגד העיר, ואם כן אמאי כתבו תוס' שפעמים צריך לקדר. (א.ג.א.).

צג) ושב, עוד יש להקשות, במה שכתבו תוס' שפעמים יש הרים שיש לו להבליע, דהא שיעור הבלעה ומדידה חד הוא, והוי צריכים לומר דלפעמים צריך למדוד הרים וגאיות כמדידה יפה, ובצידו העיר יש מישור, ואם כן יגדילו התחום שלא כדון (ש.ב.א.).

צד) שם, כתב המחשב"א דמה שכתבו, שיש לו להבליע אינו מובן, דהרי הבלעה היא כמדידה חלקה, ואם כן מאי טעמא לא ימדוד בצד, וכתב דיותר נראה לשון הרא"ש שכתב, שיש לו לקדר או למדוד מדידה יפה.

דף נ"ט ע"א

צה) רש"י ד"ה שלא ירבה. תלינן בטעות האלכסון דאמרין וכו' כנגד הקרן. כתב הרמב"ם (שבת, כה יח) דהיישנין דזה שמועט מדד בקרן אלכסון אלפיים, וכן בקרן שכנגדו, ומתח הוט מקרן אחת לקרן שניה, וזה היה תחומו, נמצא תחום הרוח פחות מאלפיים תקפ"ה (כמוש"כ המגיד משנה שם), לפי החשבון שכל אמתא ברבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונה.

צו) תוס' ד"ה למקום שריבה. ומשני אף למקום שריבה וכו' שמועט להחמיר. וכתב הרא"ש שמוניח הציון באלכסון ממקום המרובה למקום המועט. והגר"א (שצט, ח) תמה הא כיון דאיירי באותו רוח, אם כן ודאי דלא

הדף היומי

מסכת עירובין דף נט - דף ס

כו אייר - כז אייר התשע"ג

אינם אוסרים ב.ז.י.

קח רש"י ד"ה ואין מערבין אותה לחצאין, דכיון דמעיקרא חדא היא אסרי הני אהני. **הריטב"א** רצה לפרש כוונת רש"י בדבריו דמעיקרא חדא היא, כמו שביאר הרמב"ן דמוקפת כולה מחיצות, אבל לבסוף כתב שכוונת רש"י כמו שכתב לקמן ע"ב ד"ה מבוי, דדוקא בעיר של יחיד מתחילתה שעירבו אחד אין מערבין לחצאין, אבל עיר של רבים מתחילתה דמעולם לא עירבו אחד מערבין לחצאין. **דף נ"ט ע"ב**

קט תוס' ד"ה מבוי, וקשה לר"י וכו'. הרמב"ן תירץ דשאני הכא שיכולים לערב כולם יחד משום דמוקפים במחיצות, ומשום הכי אינם יכולים ליחלק על יד קורה, אבל בפ"ק איירי כשלא הניחו קורה בתחילת המבוי, אלא בהצוי המבוי ומשום הכי כיון שאין בני החצי הפנימי יכולים לערב עם בני החצי החיצון, אינם אוסרים עליהם.

קי תוס' ד"ה דעבוד דקה, מחיצה גבוה ד' טפחים. והטור (שצב, ד) כתב עשרה טפחים. וכתב הבית יוסף דנראה שטעות סופר בתוס' וצריך לגרום עשרה טפחים, והביא שכך כתב רבנו ירוחם בשם התוס'. והריטב"א כתב, ג' טפחים ורחבה ד' טפחים, וכך כתב באור זרוע (הובא במ"ב שצב, כב). ואם הפתח רחב מעשר אמות כתב הפרי מגדים (שם, סעיף ד') שצריך מחיצה גבוה עשרה טפחים, או צורת הפתח, והשער הציון (שם, כ') הוכיח מהגר"א, דגם בכה"ג סגי בגובה ד' טפחים, וכשהולק מבוי אחד לשניים כתב הפרי מגדים (שם) דיותר חמור, ובעינינו מחיצה גבוה עשרה טפחים אפילו אי הפתח פחות מעשר אמות.

קיא גמ', והיא אשפה הוה לה מחד גיסא. פירש הריטב"א דאף דבאשפה של רבים אמרינן לעיל (י). דלא חיישינן שמוא תתפנה, אבל באשפה של יחיד אסור לסמוך עליה שמוא תתפנה.

קיב גמ', והשתא דאפניא הוי לה כשני פתחים. כתב הגאון יעקב הדשתיא אית לן ג' דינים הלוקים ברשות הרבים, דהנה בעינן ג' תנאים דלהווי רשות הרבים א. ס' רבוא, ב. ט"ז אמה, ג. שלא יהיה ג' מחיצות, ופרטי הדין דס' רבוא, אם יש בעיר מתחילתה ס' רבוא אין מערבין בלא שיוור, ואם מתחילתה היה פחות מס' רבוא אפילו נתווסף אחר כך לס' רבוא מערבין את כולה. ופרטי הדין דט"ז אמה, דאפילו אי ליכא ט"ז אמה אין מערבין את כולה, [כמבואר ברש"י במתניתין ד"ה ושל רבים]. ופרטי הדין שלא יהיו מחיצות, דכל זמן דאיכא מחיצות מערבין את כולה, ואחר שנפלו המחיצות אין מערבין אותה בלא שיוור.

קיג גמ', הכי אמר רב אדא אמר רב סולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו. השפת אמת דן האם נותנים שתי הקולות יחד אי תרתי דסתרי, או לא. והיינו בציוור שצד אחד של רשות הרבים מפולש וצד שני פתוח לחצר על ידי סולם [והחצר מפולשת מצידה השני לרשות הרבים] והחצר עירבהעם בני העיר על סמך הסולם שנחשב פתח וא"כ מה נפשך אסורה דאם נחשב פתח אם כן יש כאן רשות הרבים מפולשת ואין מערבין אותה בלי שיוור ואם נדון הסולם כמחיצה והלכך אפשר לערב בלי שיוור אם כן אי אפשר לערב החצר עם העיר דאין לה פתח לעיר. ומסיק השפת אמת דכיון דעירבו החצר עם העיר אם כן החשיבו את הסולם כפתח שעוברים בו וצריכה שיוור. אבל כשהסולם חצוי לחצר (והחצר אינה פתוחה מצידה השני לרשות הרבים) וחצוי מחוץ לחצר ומפולש לרשות הרבים אז אין צריך שיוור דאמרינן דחצוי שנמצא בחצר נחשב פתח וחצוי שפונה חוץ לחצר נחשב מחיצה.

קיד גמ', הכא כמאי עסקינן דעבוד דקה, כתב הריטב"א בשם רש"י דכל מבוי עשו לעצמם פתח בחומת העיר לצאת משם ואינם צריכים להשתמש בתוך העיר, ומהגאונים הביא לפרש, שכל מבוי עשה דקה כפתח מבואו, וגילה דעתו להסתלק משאר העיר, וכן הוא ברש"י לפנינו ד"ה לפתחו.

ואי משום דמשכימים לפתחא דריש גלותא, אם כן כל עיר של רבים מתאספים בבתי כנסיות, ומשום הכי פירש כגון דיסקרתא דנתזואי, שבתחילה היתה שלו לגמרי ואחר כך מסרה לרבים ועדיין היו מעלים לו ממ, עוד פירוש הביא הריטב"א שאפילו מכרה לרבים לגמרי כיון דשמו עליה סגי, והכריע כפירוש הראשון.

קד גמ', אין מערבין אותה לחצאין. מדברי השו"ע (שצב, ה) משמע, שאם עושה צורת הפתח או שני פסין משני צדדים מהני לחלק העיר, ויכול לערבה לחצאין, ותמה הביאור הלכה (ד"ה זה) הא כיון דאין מערבין, אפילו צורת הפתח לא מהני, דהא הרא"ש הביא מהמהר"ם מריטב"א, דלוישנא קמא דרב פפא לקמן ע"ב דמערבין את העיר לרחבה, מה יעשה על מנת שיוכלו לערב כל חלק לבדו, וכתב שיעשה צורת הפתח או שני פסין, משמע דאם אין מערבין את כל העיר לחצאין אפילו צורת הפתח לא מהני, ומשום הכי כתב דגם השו"ע מודה שאי אפשר לערב לחצאין על ידי צורת הפתח, אלא אם רוצה לחלק העיר, בעי לעשות מחיצה עשרה, ומה שכתב השו"ע דמהני צורת הפתח היינו בגוונא שמערב מבוי מבוי דאפשר לערב לחצאין כמבואר בברייתא.

קה גמ', אין מערבין לחצאין. כתב הרמב"ן (הביאוהו הריטב"א והריטב"א והמגיד משנה (עירובין ה, יט)) דדוקא כשיכול לערב כולה אין מערבה לחצאין, כגון שמוקפות מחיצות ואינה חסרה תיקון, דכיון שיכולה להתערב כולה יחד אין הלחי וקורה יכולים לחלקה, אבל כשאינה יכולה לערב יחד, כגון דאינה מוקפת מחיצות, ודאי דכל חלק וחלק יכול לערב לעצמו.

קו שם. הריטב"א והריטב"א הקשה בשם רבים, איך אמרינן במתניתין דעושינן שיוור לעיר של רבים, והא אמרינן הכא דאין מערבין לחצאין, ואדרכא המשויר יאסור על כולם דהרי רגלו עמהם, ותירצו לפי הרמב"ן הנ"ל, דדוקא כשיכולה להתערב יחד אין מערבין את כולה, וכיון שאמרו חכמים דעיר של רבים לעולם אינה יכולה להתערב יחד וצריכה שיוור, ואין לך אוסר על הכירו מפני שלא עירב אלא אם יכול לערב עמו. וכיון ששייך לערב שאר העיר יחד, שוב לא יוכלו לערבה לחצאין.

קיז שם. דברי הרמב"ן (עיין אות קו) דלא ברש"י לקמן ע"ב ד"ה מבוי, שכתב שדווקא משום שהורגלו לערב יחד, משום שהיתה עיר של יחיד אסרי אהדדי. ונעייין לקמן אות ק. מה שפירש הריטב"א בדברי רש"י. ורבנו פרץ כתב שבעיר של רבים מתחילתה לערבה לחצאין לארכה או לרחבה של רשות הרבים אי אפשר, דכיון דאולי בהו אינשי אסרי אהדדי, אבל מבואות מבואות שפיר אפשר לערב לחצאין, ואין צריך דקה כיון שלא הורגלו יחד [ולא בעיר של יחיד מתחילתה, דבעינן דקה (לקמן ע"ב) כיון שהורגלו יחד] והרא"ש כתב, כדעת הרמב"ן דאם אינם יכולים לערב יחד אינם אוסרים אהדדי, ומכל מקום עיר של רבים מתחילתה [אף שיכולים לערב יחד] כיון שלא הורגלו לערב יחד, יכולין לערב מבואות מבואות כנפרד.

וכתב הנודע ביהודה (או"ח למ תנינא) דעיר שיש בה יהודים הדרים בין העכו"ם מחוץ לרחוב היהודים, ומערבין את רחוב היהודים לבד, דאין היהודים הדרים בין העכו"ם אוסרים, משום דאם היו רוצים לערב יחד לא היו יכולים כיון שהעכו"ם אוסרים, הלכך אין צריך לערב עמם, וכמו שכתב הרמב"ן (עיין באות קו), וסגי כשעושים צורת הפתח ברחוב היהודים לחלקם משאר העיר, והחזון איש (צה, יח) פליג עליה וכתב דאינו דומה לגוונא שכתב הרמב"ן, דדבריו הם דווקא כשאי אפשר לערב משום חסרון מחיצות שאינם רשות אחת, ומשום הכי אינם אוסרים עליהם, אבל הכא שהחסרון משום העכו"ם אין זו סיבה שלא יאסרו עליהם [ומדברי הרשב"א והריטב"א לגבי עיר של רבים (שצריכה שיוור, והקשו איך מהני שיוור ותירצו כיון שאי אפשר לערב בלא שיוור, עיין אות קז) משמע שגם כשאין החסרון במחיצות

דף ס' ע"א

קטו) גמ', אנשי הצר ואנשי מרפסת וכו' ואם לאו אוסרת. הקשה הריטב"א הא אנשי מרפסת הוו כחצר פנימית והיצוניה, דלרבנן כשעירבה פנימית אינה אוסרת, משום דהוויא רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת לרבנן, ותירץ דאנשי מרפסת שאני, דהוו ממש כבני חצר, והלכך אפילו כשעירבו אוסרים.

קטז) גמ', ואם לאו אוסרת. ומקשה הגמרא דאי תורת מחיצה עליו אמאי אסורה, ופירש החזו"ן איש (צו, יח) דאף שבפועל יש דריסת הרגל של בן מרפסת [ואם כן מה מהני שיש מחיצה], כיון שיש מחיצה נחשב דריסת רגלם כבאים דרך גגות.

קיז) שם. הטור (שעה, א) כתב דאנשי חצר ואנשי מרפסת, אם אנשי מרפסת לא עירבו אוסרים על בני חצר דהוי רגל האסורה במקומה, והקשה החזו"ן איש (צו, יח) הא בסוגיין מבואר דאי פולס תורת מחיצה עליו אין אנשי מרפסת אוסרים דהא איכא מחיצה, וכיון דקיי"ל כרב נחמן דתורת מחיצה עליו, אמאי אם לא עירבו בני מרפסת אוסרים הא איכא מחיצה.

קיח) גמ', דהוויא בי תיבנא דהוי ליה למר בר פופידתא מפומבדיתא. הריטב"א גרס דהוי ליה למר בר מפומבדיתא, דהיינו שהכי תיבנא היה מחוץ לפומבדיתא, והוכיח מזה שאפשר לעשות שיור אפילו מבתיים שמהוץ לעיר ובלבד שיהו בתוך עבודה של עיר.

קיט) גמ', אלא כעין חדשה מהו. כתב הרא"ש דבתחילה היתה של רבים ואחר כך נתמעטה, דאי היתה של המישים בתים מתחילתה, בודאי אין צריכה שיור דהוי עיר של יחיד, [לשיטות דרשות הרבים סגי ב"ז אמה, ולא בעינן שישים רבוא לכאן] גם בעיר של המישים בתים שייך רשות הרבים. (ש.ב.ב.)

קכ) גמ', אלא כעין חדשה מהו. הריטב"א גרס אן דילמא כעין חדשה, ופירש, דעיר חדשה שביהודה לא היה בה שיעור שתצטרך שיור. ולא היתה סמוכה לגדולה וממילא לא שייך שתהא שיור לגדולה, ונסתפקה הגמ' בקמנה שסמוכה לגדולה והיא שיור לגדולה, האם צריכה שיור לעצמה, או שגדולה הוי שיור לה.

קכא) תוס' ד"ה גמרא, בתוה"ד, כלומר הא פסקינן לעיל כרבי שמעון. אבל הרי"ף פסק כרבי יצחק, ותמה הרא"ש דרב יצחק אמורא ואיך יחלוק על תנאים דהוי דלא כמר, ותירץ דסברת הרי"ף דרבי יצחק תנא הוא, וקיי"ל כמאן דמוקל בעירוב, וסמך על אביו דלעיל על ההוא בי תיבנא דהוה למר בר פופידתא בפומבדיתא והוי שיור אפילו שהיה בית אחד, [ודלא כתוס' ד"ה ושויה] ולפי זה, הא דאמר רב יוסף לאביי מאי נפקא מינה, פירש הריטב"א דכיון דהלכתא כרבי יצחק דמסתבר טעמיה מאי נפקא לך מינה.

קכב) בא"ד, שם. והחזו"ן איש ביאר דברי הרי"ף (הובא באות הקודמת), דרבי יהודה סבר דבעינן שיעור דחמישים דיוורין, ורבי שמעון בעי שיור של עיר שהוא ג' הצירות של ב' בתים, ורבי יצחק פסק כשניהם להקל, כרבי שמעון שלא בעי עיר, וכרבי יהודה דלא בעי דיוורין, וממילא סגי בבית אחד בחצר אחד.

קכג) גמ', אלא אימא בית אחד בחצר אחת. ולעיל קאמר דמר בר פופידתא שייר בי תיבנא, ופירש הריטב"א דהיה בו בית דירה, דהא אמרינן הכא דבעינן בית אחד בחצר אחת, אבל הטור (שצב, ג) כתב דסגי אפילו בחצר אחת, דכתב אפילו הוא בית הבקר או התבן שאין צריך לערב, דהיינו שאין בו בית דירה.

דף ס' ע"ב

קכד) תוס' ד"ה כאן, דעת תוס' דהעיר עולה לד' אמות ומנכין לו מן החשבון, וכן כתב הרמב"ם (שבת, כז, ו), אבל רבנו יהונתן כתב, דאין העיר עולה לחשבון, והקשה בחידושי מהרמ"ז (על הגליון) דהא תנן במתניתין דהניח העירוב הוי לתחום אפילו אמה אחת מה שנשכר הוא מפסיד, ואמאי הלא לצד מזרח מקבל אלפיים וחמש, ולצד מערב אלפיים פחות אמה, דהא העיר לא עולה לו לחשבון, ובהגהות הב"ח כתב, דמלשון הגמ' נעשית לו העיר כד' אמות ומשלימין לו את השאר, משמע דהד' אמות של העיר עולה לחשבון.

קכה) גמ', כאן שכלתה מדתו בהצי העיר. ואם כלתה מדתו בסוף העיר, אלא שרוחב העיר רחב יותר מרוחב תחומו, כתב האבן העזר (תה, א) דנחשב שכלתה מדתו בהצי העיר, כיון שחלק מהעיר אינו בתחומו, אבל המגן אברהם כתב דנחשב שכלתה מדתו בסוף העיר, וביאר הביאור הלכה (שם סעיף א' ד"ה ויש לו) הטעם, דכיון שלצד מדידת תחומו מגיע התחום לסוף העיר, ודאי דנחשב שכלתה מדתו בסוף העיר, ולא אכפת לן מה שבצדדי העיר הוא מחוץ לתחום כיון שאינו בצד מדידת התחום וכן כתב החזו"ן איש (קי, יד).

קכו) גמ', כאן שכלתה מדתו בסוף העיר, דכל העיר עולה לו ד' אמות והיינו העיר ועיבורה. וכתב המגיד משנה (שבת, כז, ה) בשם הראב"ד, דאם כלתה מדתו בסוף העיר, ועיבור העיר הוא מחוץ למדידתו, עולה לו העיר לד' אמות, כיון שאין אוסרים עיבור העיר להחמיר אלא להקל, וכתב המשנה ברורה (ס"ק י"ג), דבכחאי גזונא אין עיבור העיר עולה לו לד' אמות, כיון דאינו מחשיבו לחלק מהעיר וצריך למדוד כולו.

קכז) שם. ולענין צדדי העיר כתב רבנו יהונתן שאם העיר יותר רחבה מתחומו אין לו לילך כלל לצפון ודרום, והרמ"א (תה א) כתב שיש לו אלפיים אמה לצפון ודרום, והמגן אברהם והחיי ארם פליגי (וסברי כדעת רבינו יהונתן) דלעולם אין נותנים לו אלפיים לצפון ולדרום, ורק כשאין העיר רחבה מתחומו יכול לילך לצדי העיר כנגד תחומו, והאבן העזר כתב שאם אין העיר רחבה יותר מתחומו יש לו אלפיים לכל צד, וכמו שלאורך העיר אם כלתה מדתו בסוף העיר אין העיר עולה לו כן לרוחב העיר אם כל העיר בתוך התחום אינו עולה, אבל אם העיר רחבה מתחומו אין יכול לילך כלל לצדי העיר, והביאור הלכה (תה א. ד"ה ויש לו) כתב דאין דומה אורך לרוחב, דאורך העיר כיון שמדידת התחום היא דרך העיר, אם כלתה מדתו בסוף העיר אין עולה לו, אבל רוחב העיר דאין שם מדידת התחום כלל אמאי לא עלה לו לאלפיים וסוסיים דמאחר שיצא מפי הרמ"א להקל, ודעת האה"ע ובגרי ישע' וה"מ כן, המיקל בשעת הדוחק יש לו על מי לסמוך.

קכח) תוס' ד"ה אין, בתוה"ד ומהר"י אומר וכו'. אבל דעת הרמב"ם (שם) דאין לחלק וגם בשלן בעיר, אם תחום העירוב כלה בהצי העיר, אין לו אלא חצי העיר, ולחטור (תה, א) אין הדברים נראים, משום דאם כן מי שדר בעיר גדולה שיש מביתו עד עירובו יותר מאלפיים, לא יוכל להזור לביתו, ואין מדת חכמים שיתקנו דבר שיש לו ריעותא ממנו, ולפיכך כתב כתוס' דכשלן בעיר יש לו את כל העיר. וכתב האליה רבה (ת"ה, ו) דלדעת הרמב"ם, המערב עירובי תחומין בעיר גדולה, צריך להיות סמוך לחומה בתוך אלפיים לעירובו, דאם יהיה רחוק מעירובו יותר מאלפיים אין עירובו עירוב, אבל המגן אברהם (שם, א) כתב, דאפילו רחוק מעירובו יותר מאלפיים עירובו עירוב, דהטעם דנתגלגל חוץ לתחום אין עירובו עירוב, משום דאינו יכול להגיע לעירובו, (וכן מבואר ברש"י (ס' ד"ה ואסור לעירובו) והכא כיון שנמצא בעיר והעירוב בתוך תחום העיר יכול להגיע לעירובו, והחזו"ן איש (סימן פ') תמה, דמשנה שלמה שנינו מי שהיה במזרח ואמר לבנו ערב לי במערב וכו', אם יש הימנו ולביתו אלפיים אמה ולעירובו יתר מכאן מותר

יהיה בין גדר לראשי הקשת יותר מקמ"א אמה ושליש, ולא אמרינן שהם כעיר אחת, ועוד תירץ שגדר היתה יותר רחבה מהחלל שבין ראשי הקשת והלכך לא אמרינן מלי כמבואר לעיל (נז): **תוס' ד"ה התם.**

קלו **תוס' ד"ה עיר העשויה בקשת**, פירש בקונטרס וכו' ופרשו תמוה וכו'. **והמהרש"ל** הביא תירוץ בשם **תוס' שאנץ** ופירשו החזון איש, דבני גדר כולם מודדים מחומת העיר ויכולים לבוא עד סוף המתן, אבל בני המתן שבקשת יכולים להכנס רק מקצת בתוך הגדר כיון שתחילת מדידתם מראש הקשת.

קלז **בא"ד** ואפשר שאף מהמתן לראשי הקשת של הגדר היה יותר מאלפים. הקשה **המהרש"ל** כיון שיש אלפיים עד היתר של הקשת, והקשת רחבה פחות מארבעת אלפים, אם כן בהכרח יש אלפיים ואלכסונם עד ראשי הקשת, ותירץ דאיירי שהמתן היתה רבועה כאלכסון לגדר (כמו הציור בתוס') ועל כן לא היה לה אלכסון לצד ראשי הקשת.

קלח **גמ', אנשי עיר גדולה ואנשי עיר קטנה הואי**. פירש רש"י, דבני גדר אולי בכל המתן היתה קטנה ובני המתן הלכו רק במקצת אצל גדר, והקשה **הרשב"א** אם כן, הא דאמרינן בני המתן אין עולים לגדר לאו בדווקא הוא, דהא עולין, אלא שאין עולין כולה, ועוד, פשיטא דאין להם אלא אלפיים, ואמאי הוצרך רבי להתיר דמשמע דלאו מילתא פשיטא הוא, והביאו **הרשב"א** ו**הריטב"א** פירוש **הראב"ד**, דבין גדר לחמתן היתה עיר קטנה שגדלה אלף וד' אמות, ובינה לגדר אלף אמה פחות ד' אמות, ויש להם עוד אלף ובאים עד המתן, אבל בני גדר שכלתה מדתן בתוך עיר קטנה אין להם לילך לגדר כלל, וקרי ליה לגדר וחמתן גדולה וקטנה, דמפני גדולתה של גדר היתה קרובה לעיר הקטנה, והוא הדין שיכל היה לומר עיר רחוקה וקרובה הואי. והקשו **הרשב"א** ו**הריטב"א** על פירוש זה, דהעיקר שהיתה עיר קטנה באמצע חסר מן הספר.

דף ס"א ע"ב

קלט **גמ', רבי אלעזר אומר**. כתב **היעב"ץ** דגרסוין אומר, כיון דרבי אלעזר דהכא הוא רבי אלעזר בן פדת שהוא אמורא, דהא פליג ארבי יהודה אומר שמואל, והתנא דשנה בלשון הקודש תני אומר, אבל התלמוד שהוא בלשון ארמי תופס לשון ארמי דהוא "אמר" ולא אומר.

קמ **רש"י ד"ה אינה ראוייה לדירה**, שנפלו מחיצותיה. ורבינו יהונתן פירש שנפלו מקצת מחיצותיה, שאדם מתירא ללון בתוכה, ו**הרשב"א** פירש שיש לה מחיצות, אלא שלא נעשו לדירה, כגון תל ונקע, וקרפף שלא הוקף לדירה, וכתב עוד, נמצא שהאומר שביתתו במקום פלוני, קל ממניח עירובו, דהאומר שביתתו במקום פלוני אפילו בתל ונקע מהלך את כולה והוציא לה אלפיים אמה, כדתניא לעיל (טו). ואילו מניח עירובו אמרינן הכא, דאינו מהלך את כולה, והטעם, דעיקר עירובו ברגליו, והאומר שביתתו במקום פלוני מועיל מדין מערב ברגליו.

קמא **רש"י ד"ה אפילו**, מאי איריא עיר אפילו תל ונקע וכו' מהלך את כולה. הקשה **המלא הרוצים** הא התם בתל, יודע זהו דווקא עד בית סאתיים אבל יותר מבית סאתיים אין מהלך את כולה, והכא בעיר הריבה אפילו יותר מבית סאתיים, דהא אפילו עיירות בינוניות יש בהן שלושים וארבעים סאה, כל שכן הכא דאיירי בעיר גדולה כאנוטכא.

קמב **גמ', דקא מותבי ערוביהו כבי בנישאתא**. כתב **היעב"ץ** דאף שביית הכנסת אסור בהנאה ולעיל (לא). איכא פלוגתא האם קונים עירובי תחומין בכית של איסורי הנאה, הכא לכולי עלמא מותר כיון דאורחים אוכלים ושותים בבית הכנסת כדאיתא בפסחים (קא ע"א) והמניח עירובו נחשב אורח.

לביטו ואסור לעירובו, ואמאי הא יכול להגיע לעירוב כיון שנמצא העירוב בתחום ביתו, ולכך כתב דודאי בעינן שיחיה בתוך תחום העירוב. עוד כתב **המגן אברהם** (שם), דאפילו שאינו צריך להיות בתוך תחום ביתו, מכל מקום אחר שיצא לעירובו אינו יכול לחזור לביתו. **והשער הציזון** (שם, ה) כתב, דאף אי נודה לדברי האליה רבה, מ"מ כיון שלא יצא עדיין מביתו אפשר להשבינן לע"ע הציזון העיר השניה שמעבר לביתו ג"כ כד"א, כי היכי דהשבינן הציזון העיר שלצד העירוב כד"א לענין שיהא מותר לילך משם למקום עירובו אף שבסך הכל הוא יותר מאלפים אמה, ואינו אסור כ"א כשבא למקום עירובו ורוצה לחזור לביתו וכמש"כ המ"א, וכתב, דמלשון השו"ע בסוף הסעיף משמע קצת, דבהנחת העירוב בעלמא הפסיד תיכף מעבר לביתו ונשאר בצ"ע.

קבט **בא"ד, שם**. בגדר עיר שלן בה, **החיי אדם** (כלל עז סעיף ג') פסק דתליא בלינה, ואפילו אם בבין השמשות היה במקום עירובו, כיון שלן בעיר כולה כד' אמות. **והבית מאיר** נמי כתב שכך מסתבר, אלא שהוכיח **מתוס' לעיל** (נ"א): **ד"ה ויצא** דסברי שבזמן בין השמשות נמי צריך להיות בעיר, עוד כתב **שרשי** שם פליג וסובר שהכל תלוי בלינה.

קל **במה"ד**, אף על גב דסוף העיר נמי תנן דאם לא כן תקשה מתניתין אברייתא וכו'. ו**הריטב"א** תירץ דרבי אידי ידע שיש לחלק בזה, אלא דסבר דדוקא אם כלתה מדתו מחוץ לעיר, אין העיר עולה למדתו, אבל כלה בסוף העיר עולה לו כל העיר למדתו.

קלא **שם**. כתב **הראב"ן** (דף ע) דכלתה מדתו ברובה של עיר הרי היא ככלתה מדתו בסוף העיר וכתב **האליה רבה** (ת"ח) שכל הפוסקים חולקים. **קלב** **שם**. כתב **הנודע ביהודה** (או"ח תנינא ג) ו**החזון איש** (קי, יד) דאם אין העיר כנגד הד' אמות שלו אלא בצדיהם, אין עולה לו לד' אמות כיון שעיקר מדידת התחום כנגד מקומו ד' אמות ואחר כך ממלאין את הקרנות.

עוד כתב **הנודע ביהודה** (או"ח תנינא ג) שהשלמת התחום אחר העיר הוא רק כנגד העיר אבל שלא כנגד העיר יש לו רק אלפיים ממקום שביתתו והחזון איש (קי, יד) פליג דלעולם מיישרים התחום לכל הרוח.

דף ס"א ע"א

קלג **גמ', עיר שיושבת על שפת הנחל וכו'**. עיין **פירש"י** ו**הרי"ף** ו**הרי"ף** פירשו, שדרך להשתמש בנחל, והלכך אם עשו דקה מודדין תחומי העיר מעבר לנחל כיון שהוא חלק מהעיר, אבל כשלא עשו דקה בעייתא תשמישתיה, ומודדין מחומת העיר, והא דקאמר מפתח בתיהם, כתב **הריטב"א** דהיינו מחומת העיר, ואף שאין בנחל בית דירה, מכל מקום נחשב לחלק מהעיר כיון שמויעד לתשמיש כל העיר. והא דקאמר אם יש לפניו דקה, פירש **הרי"ף** דאם יש לפניו מצבה ד' אמות, שאפשר על ידה להשתמש בנחל גם בשעה שהנחל עולה על גדותיו, נחשב הנחל לחלק מהעיר.

קלד **רש"י ד"ה אם יש לפניו דקה**, מחיצה ארבע אמות גובה. **הרשב"א** ו**הריטב"א** פליגי דכיון דבעייתא תשמישתיהו, דחוששים שמא יעלה הנחל וישטוף, אם כן הכל לפי גודל הנחל ודרכו לעלות כשהוא גדל, ומה שאמרו דקה ד' אמות היינו לרוחבו.

קלה **רש"י ד"ה עיר**. הקשה **המהרש"א** אמאי לא נימא שנמיל גדר לתוך הקשת של בני המתן, ותהיה עיר אחת, כדאמרינן לעיל (נז): כג' כפרים המשולשים, ותירץ דהיה יותר מאלפיים בין גדר לראשי הקשת של המתן, ואמנם לפי מה שכתב **החזון איש** לעיל (אות סה) דמדידת האלפיים היא עד החוט שמונתה בין שני הכפרים ההיצוניים, נדחה תירוץ, כיון דעד החוט שבין שני ראשי הקשת ודאי היו פחות מאלפיים, דהא בני גדר הולכים עד אמצע הקשת (ב.ז.י.). ו**החזון איש** (קי, יח) תירץ דגם אחר שימילו שם גדר

פרק הדר

(א) **תוס' ד"ה אמר**, דתנא קמא ניהא דלא מפליג בין צדוקי לכותי ואמר צדוקי. כתב **הריטב"א** דלתנא קמא צדוקי אוסר משום דצדוקי מודה בעירוב הוא, דהא לעיל (לא): בעי מאן אינו מודה בעירוב, אמר רב הסדא כותי, ומהא דלא אמר צדוקי משמע דצדוקי מודה בעירוב הוא, וגם בדעת רבן גמליאל פירש הריטב"א דאף דכותים גירי אמת הם אוסרים, וצדוקי אינו אוסר, ומשום דצדוקי מודה בעירוב הוא, ו**הרמב"ם** (עירובין, ב, טז) כתב, דצדוקי אינו מודה בעירוב.

(ב) **רש"י ד"ה מהרו**, מבעוד יום. הקשה **רבינו עקיבא איגר** אמאי בעי מבעוד יום, הא כל זמן שהצדוקי לא הוציא אינם אוסרים, ו**הרש"ש** מוסיף דאף על גב דלקמן (סב): אמרינן, דנכרי שיש לו דירה, אפילו אינו נמצא בהצר אסור לטלטל דהיישנין שמא יבוא ויאסור, התם שאני, דהיישנין שיאמרו שמותר לטלטל משום דדירת עכו"ם לאו שמייה דירה, והלכך ימשיכו לטלטל גם אחר שהעכו"ם יבוא, אבל הכא ודאי דאחר שהצדוקי יוציא לא יטלטלו, ו**הגר"מ** הורוויץ תירץ, דהכא מיירי בצדוקי שירא מהפרושין, (דאי לאו הכי לא מהני במולו כמבואר לקמן (סג)). **תוס' ד"ה באן**, ואם כן לא היישנין שיוציא בגלוי אלא בצנעא, ושמא לא נדע.

דף ס"ב ע"א

(ג) **רש"י ד"ה אלא**, והפסידוהו חכמים לישראל הדר עמו כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת. הקשה **הרש"ש** מ"ט לא פירש רש"י טעם הגמרא דהעכו"ם לא ירצה להשכיר משום דחושש לכשפים, וכתב דאולי יש לומר, דאם ישכיר לכל שבת בפני עצמו, לא שייך טעמא דיהושש לכשפים, על כן אמר רש"י טעם נוסף. וטעמא הגמ' דלא סגי לה בטעמא דהפסד, משום דיכול לינצל מהפסד על ידי שישכיר לזמן ארוך. (ועיין לקמן אות ז פירוש הערוך השלחן בדעת רש"י).

(ד) **בא"ד**, ליתן שכר כל שבת ושבת. כתב **ההגהות אשר"י** (סימן א), שצריך לשכור מהגוי בכל שבת ושבת, וכתב **הבית יוסף** (שפכ, ו-ח) שמקור דבריו מרש"י זה, ו**הרא"ש** (שם) כתב דסגי לשכור פעם אחת לעולם, אלא דאם הנכרי חוזר בו מהשכירות צריך לשכור שוב.

(ה) **גמ', שוכרין מן העכו"ם אפילו בפחות משה פרוטה**. **המנחת חינוך** (מצוה שלו) ו**האבני מילואים** (לא, כד) הוכיחו מכאן, דכסף שאצל המקנה שוה פרוטה ואצל הקונה אינו שוה פרוטה מהני מדין כסף, דאולינן בתר המקנה, דהא הכא אצל ישראל אינו נחשב ממון, ואצל הנכרי נחשב לממון ומהני לשכירות, משום שאצל המקנה נחשב ממון, ובאמרי בינה (הו"מ קונטרס בעניני קנינים סוס"ד ד"ה ויש לחקור) הביא דברי **הרמב"ם** (עירובין ב, יב) שכתב, שוכרין מן הגוי אפילו בשבת, שהשכירות כביטול רשות היא, שאינה שכירות ודאית אלא חבר בלבד, לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משה פרוטה, מבואר דהא דמהני פחות משה פרוטה, היינו משום דסגי בחיבר, ולפי זה מוכח דלא סגי דנחשב ממון אצל המקנה, והא דאמרינן בגמ' דהוא משום דאצל עכו"ם גם פחות משה פרוטה נחשב ממון ביאר **האור שמח** (שם) דבישראל הרי מהני ביטול, והא דבעכו"ם לא מהני ביטול דביטולו לא נחשב, אבל כשמקבל פחות משה פרוטה, כיון שאצלו הוי ממון מסתלק מרשותו בהצר, והדר דינא דנחשב כביטול בישראל.

(ו) **גמ', אלא בריאה במוהרקי ואבורגני**. כתב **החזון איש** (פכ, א) דלפירוש רש"י דבריאה יכול למלאות החצר בחפציו ורעועה לא, צריך לומר דלמאן דאמר דסגי בשכירות רעועה אין צריך שישכור כל החצר אלא סגי בהלק בהצר, דאי בעינן שישכור כל החצר ובאמת שוכר כל החצר, אלא דהעכו"ם

מבטל השכירות ואינה מרשה לו למלאות החצר, אם כן אמאי לא מהני למאן דאמר שכירות בריאה בעינן, הא כיון שהשכירות נעשתה כדין ואין לעכו"ם רשות בהצר, ודאי דמהני, ואף שהעכו"ם נכנס להצר לא אכפת לן דבגזילה נכנס, אלא ודאי דסגי בהלק אחד בהצר, ואף דהעכו"ם נשאר שותף בה, מכל מקום כיון דהישראל עשה כתקון חכמים שישכור מהנכרי מקום בהצר סגי בהכי, דהא מעיקר הדין דירת עכו"ם לא שמה דירה, אלא דהצריכוהו לשכור, וכיון דשכר הלק אחד סגי.

(ז) **גמ', אפילו הכי השיש עכו"ם לכשפים ולא מוגר**. פירש **רבינו יהונתן** דאומר העכו"ם בלבד, אני רוצה לתת לו במתנה והוא אינו רוצה אלא בכסף ודאי כשפים הוא עושה לי, ו**הערוך השלחן** פירש (בדעת רש"י), דהעכו"ם יודע שפחות משה פרוטה אינו ממון אצל ישראל, וכיון שנותן לו פחות משה פרוטה חושש לכשפים, ואם יתן לו שוה פרוטה כבר פירש רש"י ד"ה **אלא**, דכיון שישכור ממנו כל שבת, יהיה לו מזה הפסד ממון ולא ידור עם העכו"ם.

(ח) **שם**, צדוקי וכותי. כתב **הריטב"א** דנמי היישי לכשפים והלכך תקנו שישכור מהם, או דאפילו לא היישי לכשפים ולא ימנעו מלהשכיר, ואם כן אין תועלת בתקנה לשכור מהן, בכל זאת כיון דעיקר התקנה בשביל עכו"ם, תיקנו לכולן כדרך שתקנו בגוי.

דף ס"ב ע"ב

(ט) **רש"י ד"ה אמר מר וכו'**, **הרשב"א** פירש לדברי רש"י, דסברת הגמ', דהא דקאמר בכרייתא ואם יש שם ישראל אחד אוסר, פירושו דהישראל אוסר על הצרו של עכו"ם, שאסור לישראל אחר להוציא ולהכניס לשם אבל הישראל עצמו מותר להוציא מביתו לחצר, ועל זה פריך בגמ' דנתן דהעכו"ם אוסר על הישראל.

(י) **גמ', וישאל דכי איתיה אסר כי ליתיה גזרו ביה רבנן**, פירש רש"י כד"ה **הא**, דאיירי בישראל הדר עם העכו"ם, והקשה **החזון איש** (פכ, טז) דהא נמי גזירה לגזירה היא, דישאל הדר עם העכו"ם מדינא אינו אוסר, ורק משום גזירה אוסר, וכתב דלולי פירוש רש"י היה אפשר לפרש את הגמ' בישראל מישראל.

(יא) **גמ', אמר ליה ביעתא בכותהא וכו'**. בטעם האיסור להורות הלכה בפני רבו, כתב רש"י כד"ה **מהו**, דהוא משום חוצפא, ו**הבית יוסף** הביא (רמב, ד) את הגמ' בסנהדרין (ה:), מעשה בתלמיד שהורה, וכיון שלא דקדק בלשונו לא הבינוהו, ובאו לכלל מכשול, וקאמר התם תנא באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה אלא אם כן נטל רשות מרבו, ומשמע דאינו משום כבוד הרב אלא חשש תקלה, ו**בכתובות** (ס:): אמר אביי, דטעמא דאסורא אינו משום דנראה כהפקרותא, אלא משום דלא מסתייעא מילתא להורות כהלכה, וכתבו שם **תוס' ד"ה כי**, דנפקא מינה שאפילו כשמחל לו הרב נמי אל יורה. ועיין לקמן (סג.) מה שכתבו **הראב"ד** ו**הרשב"א**, דבפניו אסור מעיקר הדין ומשום חוצפא, ושלא בפניו משום שמא לא יורה כהלכה עיי"ש עוד.

(יב) **גמ', כגון מגילת תענית**. כתב **בגהות מיימוניות** בשם **מהר"ם**, (ת"ת ה, ג'), דכל דבר הכתוב בספרים מפסקי הגאונים יכול להורות ובלבד שלא ידמה מילתא למילתא, והקשה **הדרישה** (רמב, ד), הא אמרינן הכא דאפילו מגילת תענית אסור להורות, ואפילו דכתיבא ומנאה, ותירץ דמגילת תענית איירי בפניו, ומהר"ם איירי שלא בפניו, עוד תירץ, דהכא בדבר הנראה חידוש, ומהר"ם איירי בדבר שאינו נראה חידוש, אבל **הש"ך** (שם ט"ז) הולק על הדרישה, וכתב דמהר"ם איירי גם בפניו, וגם כשיש בזה חידוש, וכן משמע **בשולחן ערוך** שהביא (רמב, ח) דלא מקרי הוראה אלא בדבר חידוש, ואחר כך הביא דברי מהר"ם דדברים הכתובים בספרים אין בהם איסור,

חדף תינומי

מסכת עירובין דף סב - דף סג

כט אייר - א סיון התשע"ג

אבל לא במזבח הפנימי, דמפורש ביומא ותמיד, דמערכה בפני עצמה היו עושים על המזבח שממנה נוטל אש לקטורת, ומכל מקום לא נענשו משום מעותם אלא משום הוראתם. ומכאן ראייה זו הוכיחו **התוס' ד"ה מאי**, שהקטירו קטרת על המזבח החיצון מכאן הוראת שעה, והקשה **התוס' רבינו פרץ**, אמאי נענשו, הא הוה אפרושי מאיסורא, דבזה אמרינן דשרי להכנס להורות שלא בפני רבו, והיינו אפילו באיסור עשה, ותיירץ בתירוץ אחד, דשמא גזירה חדשה עשו, והיה להם לשאול למשה שמא יסתור את דבריהם, ובכחאי גזונא לא חשוב אפרושי מאיסורא, עוד תירץ **כהראב"ד הנ"ל**, ותיירץ ג', דאף על גב דמצוה להביא מן ההדיוט בשאר ימים, מכל מקום באותו יום של שמיני למילואים היתה האש ראויה לירד מן השמים לאכול את כל הקרבנות, ולא היה להם להביא כלל מן ההדיוט, ו**המהרש"א** הקשה, כיון דמפורש בתורה ונתנו בני אהרן אש, מה שייך לומר בזה שהורו הלכה בפני רבן, ועוד הקשה מאי לשון דרוש שייך בזה, ותיירץ דאיכא למימר דהאי קרא לא אתי למימר שיתנו אש על המזבח משל הדיוט, אלא שיבעירו אותו מן האש הרבוצה על המזבח שהיא אש מן השמים.

יט) שם, המהרש"א הביא קושיית **הרא"ם** (שמיני, י, ב), דהכא משמע דמשעה שחטאו נענשו, ואין הדבר כן דמשעה שהציצו בשכינה נענשו, אלא שלא רצה הקב"ה לערב שמחת התורה והמתין להם עד יום הקמת המשכן, ועוד הקשה שמומן שנעשה העגל נתחייבו כליה כדכתיב ובאהרון התנאף ה' וכו', ועוד הקשה שכבר נאמר קודם עשיית המשכן 'ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי', ודרשו חז"ל אל תקרי בכבודי אלא במכובדי, דכשמתו אמר משה לאהרן יודע הייתי שיתקדש הבית כמיודעיו של מקום וכו', וכתב דאיכא למימר, שמפני שהיה גלוי וידוע לפני השם יתברך שעתידים לחטוא בחטאים שהוזכרו כאן, רמז על זה למשה במאמר ונקדש בכבודי, דהיינו דמה שנתחייבו מיתה היה משום ונקדש בכבודי, דכלאו הכי לא היה בחטאם כדי להמיתם, ואף על פי שכבר נתחייבו מיתה משעת הצצה בשכינה המתין להם עד הזמן של ונקדש בכבודי ועיין שם שהאריך. ו**המהרש"א** תירץ דודאי עונש המיתה היה ממעמים אחרים כמו שהביא **הרא"ם** בקושייתו, אלא דהכי אמרינן דלא מתו בני אהרן במיתה אש של מעלה, אלא משום שהורו הלכה בפני רבן בדבר הנוגע לאש של מעלה, שדרשו שאף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט.

כ) גמ', אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המורה הלכה בפני רבו ראוי להכישו נחש. **המהרש"א** ביאר טעם העונש דהכשת נחש, משום דהמדובר בפני רבו עושה מעשה נחש, שהיה מדובר בפני רבו כמבואר **בפנהדרין** (כט). שאמר הקב"ה לנחש דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. ו**העיון יעקב** ביאר על דרך שאמרו **בפנהדרין** (לז): מי שנתחייב שריפה נחש מכישו, ובני אהרן נתחייבו בשריפה ונענשו בשריפה על שהורו הלכה בפני רבן, והא דקאמר ראוי ולא אמר מכישו נחש, הוא משום שבדרך כלל הרב מוחל על כבודו כמו שאמרו חז"ל דבכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו.

כא) גמ', אמר רבי חנינא נקרא חוטא. ביאר **העיון יעקב**, דלרבי חנינא אפילו מוחל לו רבו נקרא חוטא, והקב"ה תבע ליקריה, כדאיתא **בברכות** (יט). נפל קניא מטללא ובזע לארנא דמוחיה.

כב) גמ', אלא שהיה משגר לו מתנותיו וכו'. הקשה **המהרש"א** הא מצינו **בגיטין** (לב). ועוד מקומות, דרגילות היא שיש מכירי כהונה שנותנים מתנותיהם לכהן אחד ואין איסור בדבר, ותיירץ דלדוד היו מתנות רבות, וממילא היה הפסד לשאר הכהנים, מיהו מלשון הגמ' משמע דקאי גם אאחרים וצ"ע.

כג) שם. המרדכי בכבא בתרא (תק"ב) כתב, דמכאן ילפינן, שלא יתן אדם

משמע להדיא דבדבר שיש בו הידוש איירי דבדבר שאין בו הידוש התיר לגמרי, וכתב הש"ך דמהר"ם סבירא ליה דהא דאמרינן הכא דאסור להורות במגילות תענית היינו לדמות מילתא למילתא במגילות תענית.

יג) תוס' ד"ה כגון, דאפרושי מאיסורא שרי במקום רביה. כתב **הגר"א** מ **הורוויץ**, דרש"י סבר דלא הוה אפרושי מאיסורא, דמי יימר דיתענה בלא שיבקש הוראה בזה, וכדמוכח **מרש"י לקמן** (סג). **ד"ה בפניו**, שבבא לישאל לא שייך אפרושי מאיסורא, וכך כתב **הפורת יוסף**, והוא משום דבבא לישאל יכול לישאל מרבו, ואין בזה אפרושי מאיסורא.

יד) תוס' ד"ה רב הסדא, ואפילו רחוק ממנו שלוש פרסאות או אפילו טפי אסור, דעת **הרמב"ם** (ת"ת ה, ג) דמחוץ לשלוש פרסאות מותר להשיב בדרך מקרה, אבל לא שיקבע עצמו להוראה. ו**הבבא** משנה והלהם משנה פירשו דסבר כתוס' דבפניו היינו תוך ג' פרסאות, ושלא בפניו היינו חוץ לג' פרסאות, והוקשה לו אמאי בסוגיין אמר רבא דשלא בפניו נמי אסור, ובפנהדרין (ה): תניא דחוץ לשלוש פרסאות מותר. ועל זה תירץ דמה שאמר רבא שלא בפניו היינו דוקא בקובע עצמו להוראה. אבל **הגר"א** (יור"ד רמב, ח ט) פירש דהוקשה לו, דבפנהדרין (ה). איתא, דרב ורבה בר בר חנה קיבלו היתר הוראה מרבי, והוקשה לרמב"ם, אמאי הוצרכו להיתר הא היו רחוקים ממנו שלוש פרסאות. ועל זה תירץ דלקבוע מדרש להוראה אסור אפילו חוץ לג' פרסאות, אבל את דברי רבא דשלא בפניו אסור, כתב פירש **הרמב"ם בפירוש הרשב"א** דבפניו היינו בפניו ממש, ושלא בפניו היינו תוך ג' פרסאות, וחזין לג' פרסאות מותר.

דף סג ע"א

טו) גמ', אמר רבא צורבא מרבנן חזי לנפשיה. פירש **רש"י** בודק סכין לשחוט בו הוא עצמו בהמה שלו ואין צריך להראות לרבו. כתב **רבינו עקיבא איגרא** דמבואר מדבריו, דכעין תרתי למעליותא, א. שתהא הבהמה שלו ב. הוא בעצמו שוחטה, והקשה מנין לרש"י זאת ואמאי לא סגי בכך שהבהמה שלו והוא בודק סכינו ומוסרו לשוחט, והשוחט שליחותא ידיה עבד. ו**הרש"ש** כתב דהוא עצמו לאו דוקא, וכן משמע מעובדא דרבינא דבסמוך דלא שחטו בעצמו.

טז) גמ', א"ל כהאי דזונא מי מיהזא כאפקרותא, הקשה **רבי אלעזר משה הורביץ** כיצד עשה מעשה ואחר כך שאל. ותיירץ דבשל סופרים עבדינן מעשה ואחר כך דנים כמבואר לקמן (דף סז).

יז) גמ', אמר רבא בפניו אסור והייב מיתה שלא בפניו אסור ואין חייב מיתה. **הריטב"א** ו**הרשב"א** וכן **התוס' לעיל** (סב): **ד"ה רב הסדא**, כתבו דבפניו היינו תוך ג' פרסאות כשיעור מחנה ישראל, ו**הריטב"א** הביא בשם ר"י, דשלא בפניו היינו חוץ לג' פרסאות אפילו עד סוף העולם, והקשה מהא דאיתא **בפנהדרין** (ה): דרבי גזר משום מעשה שהיה, דתלמיד אל יורה הלכה אלא א"כ נטל רשות מרבו, והיינו שלא בפניו, ולא משמע הכא דרבא איירי מכאן גזירה דהתם מדלא אדכרה, ומבואר דאיכא שיעור מקום שאין בו איסור, וכתב **הריטב"א** דכל שהוא באותה אפרכיא שרבו דר איכא איסורא וחזין לאותה אפרכיא מותר, עד שבא רבי וגזר אפילו עד סוף העולם. אמנם כתב בשם יש אומרים, דכל שבפניו אסור וחייב מיתה מן התורה, דהיינו מיתה בידי שמים וכעובדא דרבי אליעזר והיינו תוך ג' פרסאות, וחזין לג' פרסאות מותר מן התורה ואסור משום גזירה דרבי, וכן כתב **הרשב"א** בשם **הראב"ד**, וכן הביא **הגר"א** (כסימן רמ"ב, ח) בשם **תשובות הרשב"א**, וכן מבואר סתימת לשון **הרמב"ם** (פ"ה מהלכות תלמוד תורה הל' ב').

יח) גמ', מאי דרוש ונתנו בני אהרן וכו'. כתב **הראב"ד** (הובא ברשב"א ובריטב"א) דטעו בהוראתם, דלא נאמרו דברים הללו אלא במזבח החיצון

גבי חד, ואותו חד יכול למלטל מן החצר למבוי, הוי שפיר שם מבוי עליו על ידי תשמישו, וכן כתב החזו"ן איש (פ"א, א) ליישב דעת רש"י אמנם רבינו פריץ דחה תירוצו, כמו שהקשה התוס'. דדין זה אליבא דרב הוא.

לא) בא"ד, ומיהו לגבי בית היחיד ודאי מהני ביטול, הקשה החזו"ן איש (פ"א, ה'), האיך הותר ליחיד להוציא מביתו דרך החצר למבוי, הרי החצר של כולם, והמבוי שלו ובכחאי גוונא בעי עירוב. ותירץ דכיון דהבית והמבוי הוו רשות של אחד, לא חשיב כלים ששבתו בבית שאסורים למלטל מחצר למבוי, אלא חשיב כלים ששבתו בחצר שמוותר להוציאן למבוי לדעת רבי שמעון, ואפילו לרבנן דפליגי הכא יש לומר דשרי, דהא שמהשיבים מבוי וחצר שני רשויות, היינו משום דהמבוי הוא רשות לכל החצרות, והחצר רשות לבני אותו חצר, מה שאין כן הכא משום שהמבוי של יחיד, חשיב כב' חצרות דהוו רשות אחת.

לב) בא"ד, ומכל מקום יחיד במקום נכרי לא חשיב על ידי עירוב. הקשה המהרש"א, היאך שייך למימר דעל ידי עירוב יהיה יחיד במקום נכרי, הא על ידי עירוב שכיח דדיירי, ובכחאי גוונא אסור, כמבואר בגמרא לענין ביטול. ותירץ דכוונת התוס' על ידי עירוב וביטול. והקרנן נתנאל (סימן ד' אות ק) תירץ דבכחאי גוונא דכל חצרות המבוי פתוחות זו לזו, ונמלטלים בהם על ידי עירוב) הוי מילתא דלא שכיחא ולא גזרו בה רבנן. והקרנן אורה תירץ על פי תוס' לקמן (ס"ה: ד"ה התם, דבישראל אחד לא גזרו רבנן אפילו היכא דשכיח, ולפי זה צריך לומר דדוקא בביטול קאמרה הגמרא דאסור מטעם דשכיח דאז לא הוי חד ממש, מה שאין כן בעירוב סברו התוס' דהוי חד ממש ושרו אף דשכיח.

דף ס"ד ע"א

לג) תוס' ד"ה אם כן. דאין דומה כלל כחזור ומחזיק ברשותו כשמלטל מביתו לבין חבירו, הטור (בסימן שפ"א ד') הוסיף לבאר, שאין נקרא מחזיק אלא כשמכניס לרשות שביטל, אבל מה שמוציא ממנו אינו חוזר, ועל פי זה כתב המגן אברהם (סימן שפ"א סק"א) דהא דפסק השולחן ערוך, דהמבטל רשותו, והוציא אחר כך מביתו לחצר, דאוסר במזיד, כיון דחוזר מביטולו, היינו דווקא מביתו לחצר, אבל מחצר לביתו לא נראה כחוזר מביטולו, והמשנה ברורה שם (ס"ק א') כתב בשם המאמר מרדכי והגאון יעקב ועוד, דאין לחלק בין הוצאה להכנסה, ובשער הציון (ג') הביא בשם המאמר מרדכי והעצי אלמוגים, שביארו דאין זה דומה לנידון המוציא מבית לבית, דהיכא דמוציא מרשותו שביטל, ומכניס לבית חבירו, אינו נראה כחוזר ומחזיק, כיון דמסתלק מרשותו, מה שאין כן באופן שמכניס מחצר שביטל לביתו שמשתמש לצרכו על ידי החצר, דנראה כמחזיק שוב ברשותו שביטל, והיינו דלא תליא בהוצאה והכנסה ודלא כמו שכתב הטור) וכתב שם, דכן מבואר מהריטב"א כאן שלא חילק בין הוצאה להכנסה.

לד) שם, הקשה הגאון יעקב, דהא איתא לקמן (ס"ט:): אמתניתין דהתם, נתנו לו רשותן הוא מותר והם אסורים אפילו מביתו לחצר, והטעם בגמרא שם, דחמשה לגבי חד לא חשיבי אורחים, ולכאורה קשה לדעת הר"י שהתיר להם להוציא מבית לבית, תינה מבית לחצר הוי כמחזיק בחצר ולהכי אסורים, אלא מחצר לבית אותו אדם שביטלו לו רשותם אמאי אסור, מאי שנא מבית לבית, ונדלא כהמגן אברהם שחילק עיין בהערה הקודמת). והניח בצ"ע.

לה) בא"ד. ונראה דאין ראיה מכאן לחלוק על הוראת רש"י וכו' כשנוטל כליו וכו'. וכן פסק בשולחן ערוך (בסימן שפ"א, א) דכשנוטל מבית חבירו לביתו הוי כחוזר מביטולו, והקשה המשנה ברורה (שם ס"ק כ"א) דהא איתא לקמן (ס"ט:), דיחיד שיש לו חלק בחצר ושכח ולא עירב יכול לבטל חלקו לבני החצר, ומותר לו להוציא מביתם לחצר, וכן נפסק בשולחן ערוך, (ש"פ א'),

כל צדקותיו לקרבו אחד, ויניח שאר קרובים, והמהלך צדקה צריך ליוחר שלא ירבה לקרבו יותר משאר בני אדם, כדאמרינן בשבת (ק"ה): יהי חלקי מגבאי צדקה, ולא ממחלקי צדקה, ופירש רש"י שהמהלך מרבה לקרוביו וגוול שאר עניים.

דף ס"ג ע"ב

כד) גמ', ופליגא דרבי אבא בר פפא וכו'. הקשה הריטב"א מנלן דנענש משום ביטול פריה ורביה, דלמא לא נענש אלא משום הקרבת תמידין או ביטול תורה, ותירץ דכיון דנענש שלא היה לו בן, משמע דהוא משום עיון פריה ורביה מדה כנגד מדה, וכן כתב הרשב"א, והריטב"א הוסיף דגם לסלקא דעתך דהוא משום דהורה הלכה בפני רבו, נענש מדה כנגד מדה שלא היה לו בן תלמיד וממלא מקומו.

כה) שם. כתבו התוס' במגילה (ג: ד"ה מלמד), דליהושע לא היה בן זכר, והרש"ש (כאן) הביא דאיתא במגילה (יד:): דהוי לו בנות. ונלכאורא אפשר להביא קצת ראיה למ"ד דהוא משום שהורה הלכה בפני רבו, ולכך לא היו לו דוקא בנים זכרים שימלאו מקומו כמו, שכתב הריטב"א (באות הקודמת), אבל למעם דביטול פריה ורביה לכאורה אין חילוק בין זכרים לנקבות. (ג.מ.פ.).

כו) גמ', שנאמר ויהי בהיות יהושע ביריחו וגו', הרי"ף (בעין יעקב) ביאר, דהגמ' הוצרכה להביא המקראות המורים שהוכיח המלאך את יהושע על ביטול תלמוד תורה, דהא כל מה דמצינו דבטלם יהושע מפריה ורביה, הוא מכח הא דאמרינן דכל זמן שארון ושכינה שרויים שלא במקומם, אסורים היו בתשמיש המטה, ולא מצינו מקרא מפורש על שהארון לא היה במקומו, לכך הביא תוכחת המלאך על ביטול תורה, דמהתם הוינן שהיו אורבים על העיר כל אותו היום והלילה, ומשום הכי לא החזירו הארון למקומו.

כז) גמ', ואמר רב יוסף אפילו באשתו נדה. פירש רבינו יהונתן, דאף דאין מניעת תשמיש בכחאי גוונא, מכל מקום בושה האשה לשכב שם, ואינו יכול לומר דברי צניעות שבין איש לאשתו, ומצמצעים שניהם. ועוד דדרך כבוד לאשה ששוכבת אצל מיטת בעלה.

כח) גמ', ולא היא דעד האינדנא מאן נטריה. ופירש המהרש"א על פי דרבא נמי מודה דשרי יהוד באשתו נדה כמבואר בסנהדרין (לז): דסוגה בשושנים, ולא יפרצו בהן פרצות, ומכל מקום קאמר דתבוא עליו ברכה, שלא יבא לידי עבירה וקירוב האסור בנדה.

כט) תוס' ד"ה בטיולו. וקשיא לר"י וכו'. הקשה רבינו עקיבא איגר בגליון הש"ס, אמאי לא הקשו התוס' בדרך ממה נפשך, דאם לא עירבו בלא ביטול, מותר למלטל כלים ששבתו במבוי ובעירבו, גם ביטול לא מהני. והמהרש"א ביאר דכונת התוס', דלא נאמר דכיון דהביטול הועיל רק להוציא כלים מבית היחיד, ולא משאר הבתים, אם כן היה מקום לומר דאיירי בין עירבו, ובין לא עירבו, לכך ביארו דעדיף להם לערב, על מנת שלא יפסידו המלטול מן הבתים להצירות וקושטא קאמרי, והריטב"א ביאר כונת רש"י, דהכא נמי מסתמא עירבו חצרות עם בתים, דמשום הכי בעו שיתוף במבוי, שיוכלו להוציא מאני דבתים למבוי, ואם לא בטלו רשותם, כיון דערבו, היו אסורים להוציא ולהכניס למבוי ולמלטל בו, והשתא דביטלו רשותם אצל יחיד, מסתמא ביטלו נמי רשות חצרים, ועל ידי כך חשיב כמי שלא עירבו חצירות עם בתים, ומותרים להשתמש במבוי.

ל) בא"ד, תוס' רבינו פריץ תירץ קושית התוס' על רש"י, דהא דמבוי שלא נשתתפו בו אין מטלטלין בו אלא בד', היינו משום דכיון דלא נשתתפו מן החצירות למבוי ואסורים במלטול, פקע שם מבוי מיניה והוי כרמלית, וכן כתבו התוס' לקמן (צ"א:): ד"ה וכלים, בשם רש"י] אבל הכא שביטלו רשותם

יין בסתמא, ותירץ דרב נחמן קים ליה דשמואל איירי אפילו במוזג. והריטב"א פירש, דרב נחמן קאמר לא מעליא הא שמעתא, על הא דשמואל קבע שיעור רביעית לכל אדם, דהא הדבר תלוי בכל אדם לפי מה שהוא, והרבה יש כמוהו דצילא דעתייהו ברביעית יין, ואכתי מודה רב נחמן דיש הרבה בני אדם שמבלבל דעתם, ועליהם אמר דדרך מיל שינה מפינם, וגם בהם איירי דוקא בשותה אותו חי ולא במוזג, והשפת אמת יישב קושית התוס', דודאי רב נחמן לא פליג אדינא דשמואל, אלא אמר דהלכה זו אינה מוכנת לו, ועל זה הקשה לו, מהא דכתיב ורועה זונות יאבד הון, דהיינו דצריך להתייגע כדי להביא המעם, ולא לומר מיד לא מעליא הא שמעתא.

מ (גמ', אמר רבה בר רב הונא שתוי אל יתפלל. רבינו עקיבא איגר (בחידישוי כאן) כתב, דיש לומר דהא דאסרינן לשתוי להתפלל, היינו דווקא אי לא יעבור זמן תפילה עד שיפוג יינו, אבל אם יעבור אם ימתין, שרי להתפלל. והמשנה ברורה (צ"ט ס"ק ג') כתב, דהפרי חדש סבירא ליה דאין חילוק בזה, ובשם חיים של שלמה כתב, דעכשיו שאין מכונים כל כך בתפילה, ואין להושי כל כך להחמיר אם על ידי המתנתו יעבור זמן תפילה, עוד כתב המשנה ברורה (ס"ט מ"ז) בשם הב"ח והט"ז, דכל זה בשתוי, אבל שיכור ממש תפילתו תועבה, וצריך לחזור ולהתפלל.

דף ס"ד ע"ב

מא (גמ', רבא אמר אפילו עבד עיסקא ורווח, רב פפא אמר אפילו מצא מציאה וכו'. כתב המאירי (בחידישוי המאירי) דכללו של דבר, דברים אלו באו להעיר באדם שיעשה אדם מצוה מנכסיו, על דרך שאמרו חז"ל במסכת כתובות (פו): מלח ממון חסר, וכל שכן באיזה ריוח הבא לו, כדי שיה' יתברך ישפיעהו תמיד ברכותיו וכו', והקשה הגרש"ז ברודא בהגהותיו שם, הא כבר עשה מצוה דחייב ליתן מעשר כספים מכל הדברים הנ"ל כמבואר בשולחן ערוך (יו"ד רמ"ט א') וברמ"א שם, ותירץ על פי הירושלמי (הובא בבבואר הגר"א שם) דאינו יכול לקיים מצוה בחלק של המעשר, אלא חייב ליתן לעניים, וא"כ לא חשיב שעשה מצוה בנכסיו דחלק המעשר שייך לעניים, והמצוה היא בהפרשה ובנתנתה לידיהם.

מב (גמ', אפילו כותב תפילין, כתב התורת חיים, דנראה דדוקא ספר תורה או תפילין מהני, דהוו מצות הקיימות לעולם, ועל ידי כן העושר מתקיים תמיד על ידיהם, אבל צדקה לא מהני דצדקה קיימת רק לפי שעה (ועיין במאירי שהובא באות הקודמת) וכבר דרשו חז"ל הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד, זה הכותב ספרים ומשאילין.

מג (גמ', ואמר רב הנין ואיתמא רבי הנינא מאי קראה דכתיב וידר ישראל נדר וגו', הקשה המהרש"א אמאי לא מיייתי קרא דפרשת ויצא, וידר יעקב נדר לאמר, וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, ותירץ, דהגמ' רוצה להשמיע שלא יחשוב האדם שהעושר יבוא לו מתוך חכמתו והריצותו, ולכך יש לאדם שקונה ממון מצד אחר שיתן ממונו חלק ה', להורות כי ממונו הכל, ולכן הביא קרא דפרשת הוקת דנלחמו ישראל בכנעני מלך ערד, שהיו ישראל רבים והיה להם מקום לחשוב שינצחו את הכנעני על פי דרך הטבע, ואפילו הכי תלו הדבר בה' יתברך. ולא הביא קרא דיעקב שהיה עני, ובקש רק על הבגד והלחם שהוא דבר שודאי מגיע רק מאתו יתברך כמו שכתוב נותן לחם לכל בשר, ואינו תלוי בטבע ובקוצים יד, והגרש"ז ברודא (עיין לעיל אות מא) תירץ דיעקב נדר לתת מעשר ובוה לא שייך קיום מצוה, שיגן על נכסיו וכמו שביאר לעיל.

מד (גמ', ולמדנו שהולכים רוב עובדי דרכים, המצפה איתן הביא דהתבואות שור הקשה, דמאי אשמעינן הכא, הא בכל התורה אוליגן בתר רובא ואפילו ברובא דליתא קמן, ותירץ המצפה איתן, דמבואר בחולין (ו').

ולא אמרינן שהזור וזוכה בחצירו כשמוציא מביתם להצירו, ותירץ בשם המגן אברהם ועוד אחרונים, דהתם מיירי ביחיד לגבי רבים דחשיב רק כאורה לגבייהו, אבל הכא מיירי ביחיד לגבי יחיד דלא חשיב אורה, והביאר הלכה (שפא ד"ה שאז) כתב להלך, דאפילו אי המבטל היה יחיד וביטל לרבים, היה אסור בגוונא דידן דאיירי בגוונא שלאחר שבטל הוציא הפציו והכניסם לבית חבירו, ואחר כך מהזירם לרשותו, דנראה שרוצה לחזור ולזכות בביתו, וכן מדויק בלשון התוס' שכתב כשנוטל כליו והכניסם לבית חבירו, ובריטב"א הקשה קושיא זו בשם הר"ש מקוצי, ותירץ, דהתם אכתי איכא איסורא להוציא מביתו של מבטל לחצר, אבל כשאין לו איסור אחר, כגון בגוונא דידן שיכול להוציא גם מביתו לבית חבירו, הוי כמחזיק.

לו (גמ', ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ולקטנו של נכרי, אם ישראל הוא, נותן עירובו ודיו, פירש רש"י אפילו שכירו ולקטנו של נכרי, אם ישראל הוא, נותן עירובו עם בני מכויו ודיו, והקשו הרשב"א והריטב"א, הא השכירו ולקטנו אינו דר שם, וגם ליכא מקום פיתא, והכא משמע דסני בכך דמניח שם מידי בלא מקום לינה, והרשב"א תירץ דגבי דירת גוי הקילו, דמדינא לא בעינן מידי, דדירת גוי לא שמה דירה, אלא דגזרו שלא ילמד ישראל ממעשיו, והלכך מהני כל זה דוקא בשכירו ולקטנו של גוי, אבל בישראל בעינן שיהא לו מקום פיתא או לינה, ועיין בגליון הש"ס כאן, שציין לדברי התוס' לקמן (ע): ד"ה יורש, דאיכא למימר דהכא איירי דוקא בנכרי, ועוד הביא הרשב"א בשם הראב"ד דהכא הישראל השואל מקום מהגוי אינו נותן עירובו, אלא חוזר ומשכיר רשותו במקום הגוי, ובחידישוי הר"ן הוסיף בשמו, דחשיב השואל הישראל כבעלים, ודברי רב יהודה אמר שמואל הם לדמיון בעלמא דכי היכי דמהני בשכירו ולקטנו של ישראל נתינת עירוב, הכי נמי מהני בנכרי שאילת מקום והשכרתו לישראל, ומבואר בדבריו דגם בשכירו ולקטנו של ישראל מהני, וכן מבואר ברמב"ם (ב' י"ב) דמהני.

לז (גמ', שם. הבית יוסף (שפב) ביאר דעת רש"י דבשכירו נותן הישראל עירובו ודיו, דשאלה חשובה כשכירות, ועל ידי ששואל מהגוי חשיב שנסתלק הגוי מהכא, דהא קי"ל דאחד שואל על ידי כולם. והקהילות יעקב (סימן יט) הקשה, הא מהא דאמר שמואל אפילו שכירו ולקטנו נותן עירובו ודיו, משמע דאיירי אפילו אינו דר בחצר אלא שיש לו רשות להשתמש בדירת העכו"ם, ולדברי הבית יוסף דשואל מקום מהגוי ועל ידי כך מסלקו, הא לא מהני שכירות ושאלה מהגוי למי שאינו מדיירי החצר, כמבואר לקמן (כו). שוכר כמערב עי"ש. ועיין שם עוד מה שהקשה בשם החזו"ן איש ותירץ.

לח (גמ', אמר ליה אב"י לרב יוסף היו שם המשח שכירו זה לקטנו וכו'. ופירש רש"י דרים בחדרים ועליות, והרשב"א פירש דבריו, דלאו דוקא שרויים ממש בחדרים ובעליות, שאלו כן ודאי אפילו להחמיר, וכולן מערבין וצריך ליתן פת לכל אחד ואחד, דכיון דאינן סמוכין על שלחנו ולא מקבלין פרס ממנו, לכולי עלמא צריכין ליתן פת לכל אחד ואחד, אלא שלחקל עשאוים כבעלי הבית וכאלו דרים שם ממש, ולפיכך בעי מיינה אב"י מרב יוסף, כיון דחזוין להו כבעלי הבית, נימא הכי בין לחקל בין להחמיר, או דלמא לחקל אמרו להחמיר לא אמרו, ופשיט ליה דלחקל אמרו ולא להחמיר. ומדברי התוס' לקמן (עב). ד"ה ומודין מבואר, דהכא איירי ששרויים בבתים ובעליות, דהתוס' למדו מכאן לבחורים הבאים ללמוד תורה ושרויים כל אחד בחדר לכד דאינם אסורים זה על זה, וק"ו מהכא דאיירי בדירת נכרי דאין דירתו דירה ואפילו הכי לא החמירו להחשיב דירת השכירו ולקטנו דירה גמורה ולאסור זה על זה, כשהם המשח ששרויים בבתים ובעליות.

לט (תוס' ד"ה שתה. ומיהו ההיא איכא לאוקמא כגון דלא רמא ביה מיא וכו'. הריטב"א הקשה על תירוצו זה, דא"כ אמאי קאמר רב נחמן לא מעליא הא שמעתא, הא מסתמא שמואל איירי בלא מוזג מדנקט השותה רביעית

מפיק אתמר, היינו דקאמר רבי יוחנן לרב ששת, דלדברך שאתה מפרש מלשון העברה ובאת לשבחו, היה לך לומר כל שאינו מפיק, דהיינו מי שאינו מעביר תפילתו בשביל אכילתו, אלא שאוכל מעט ונותן מקום לתפילה כדי שיוכל להתיישב בה, חותמין צרות בעדו.

נא) שם. המהרש"א הקשה על פירוש רש"י, דהא אמרינן לעיל דלכו"ע אם שתה כדי רביעית, שינה כל שהוא מפונתו, ואם שתה יותר מרביעית כל שכן דשינה כל שהוא משכרתו, ולא מציינו חילוק בין ניעור מאליו או על ידי אחר, ועל כן פירש דמסר שינתא לשמועה, היינו שהוא ישער שיעור השינה בכמה יפוג יינו לאחר ששתה יותר מרביעית, ומר אית ליה דרב ששת ומר לית ליה דרב ששת.

נב) גמ', מר בריה דרבינא עברה ליה אימיה ז' מני לז' יומי, המאירי (בחיודושי המאירי) ביאר, דהוא כדי שלא יהא שם פרעוש, כדי שלא יוציאווהו הפרעושים לידי בטלה מתוך עקיצתם, ועל ידי כך יהא לבו פנוי לתלמוד תורה.

נג) גמ', אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא, התורת חיים ביאר, דודאי בלאו הכי צריך העולם ללילה, דבלא לילה היה בטל סדר העולם, ולא ידעינן לקבוע רגלים, שבתות, שמיטין ויובלות, אלא הכונה לחשבת הלילה, דהקב"ה יוצר אור ובורא חושך, והיה סגי בכך שתהא החמה מושלת ביום והלבנה בלילה, ואלא לשינתא היינו, שאם היה אור בלילה היו הכל עוסקים במלאכתן גם בלילה, ולא היו יכולים להתקיים בלא מנוחה, וכן מבואר במהרש"א ד"ה אלא לגירסא, דביאר בזה דלכך נקט בסמוך לא איברי סתירא אלא לגירסא, ולא אמר לילה, והיינו משום דקיימינן הכא על אור וחושך, וחושך הלילה הוא לשינה, ואור הלבנה בלילה הוא לגירסא, ומתוס' ד"ה אלא מוכח דלא פירשו כך, ועל כן פירש דאזיל אלילי תקופת תמוז הקצרים, והמאירי (בחיודושי המאירי) פירש, דבא לומר דבני אדם דאינם יכולים להתקיים בלא שינת קבע בלילה, יזהרו שלא יישנו ביום.

נד) תוס' ד"ה אלא לשינתא. כמו לילי תקופת תמוז. כתב הרמב"ם (דעות פ"ד ד) די לו לאדם לישן שמונה שעות, ואי יבאר כתוס' נמצא מקור לדבריו בגמ' דילן, מכיון שהלילות הקצרים בשנה הם ח' שעות – מהשקיעה עד עלות השחר.

נה) גמ', א"ר הנינא כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קינו שנאמר וירח ח' את ריח הניחוח. ופירש רש"י ואמרן לעיל דריחא דומיא דמשתיא, וכתוב ויאמר אל לבו לא אוסף וגו', והמהרש"א פירש דקאי אאדם שהכעיס את חבירו, ודרך בני אדם לפיים את חביריהם במשתה ויין שלהם, ועל זה אמר שאדם שמתפיים על ידי ששותה יין שלו עצמו, יש בו מדעת קונו, שרצה הקב"ה להתפיים בקרבן שלו, שנאמר אם ארעב וגו' כי לי תבל ומלוואה, והבן יהודיע ביאר, דאם יבקשו מאדם דבר ולא רצה לעשותו, אך לאחר ששתה יין ושמת, נתרצה לעשותו, הרי בזה נראה כאילו קיבל מאלו המפצירים בו ממון או הנאה אחרת, ודוגמתו מציינו אצל הקב"ה שנתרצה על ידי ריח הניחוח ואף על פי שבדאי לא הגיע לו שום הנאה מזה.

דף ס"ה ע"ב

נו) גמ', אי נשפך במים איכא ברכה. המהרש"א ביאר, דלאו דוקא נשפך במים בידיים ממש, דהא אסור לאבד אוכלין ומשקין, אלא שאין מדקדקין ביין כמו במים, ופעמים שהוא נשפך ממילא, והיעב"ץ ביאר דהכונה הוא שנשפך לכלי בלי צמצום כמו מים.

נד) גמ', אמר רב יהודה אמר רב ישראל ונכרי בפנימית וכו', וכי תימא מעשה שהיה וכו', כתב הריטב"א דרב ששת ורבה הוו סברי דאף בפנימית אסר והיינו דרב כרבי מאיר אמרה, ואמר רב יוסף דמעו, דאי ר"מ למה לי

דרבן גמליאל ובית דינו ס"ל כרבי מאיר דהייש למיעוטא ברובא דליתא קמו, ואפילו הכי אזיל בתר רוב עוברי דרכים להומרא [לאסור אכילתו משום פת עכו"ם], ואפילו דאיכא חזקה להיתר דקודם שנאפה על ידי הנכרי היה מותר, וכן כתב הרש"ש.

מה) גמ', אמר לזה שעמו כלום שתינו רביעית יין האיטלקי, הקשה השפת אמת, דמסתמא ידע כמה שתה כדי שידע אם צריך לברך ברכה אחרונה, ואין לומר דשתה היין בתוך הסעודה, דאינו משכר ברביעית, ותירץ בדוחק, דהיה יודע דשתה מלוא לוגמיו דסגי בהכי לדעת כמה פוסקים.

מו) גמ', אבל שתה יותר מרביעית כל שכן דרך מורדתו ושינה משכרתו, כתב התורת חיים דלכאורה נראה דכל זה דוקא בשינה כל שהוא ודרך מיל, אבל בשינה מרובה ודרך ארוכה ודאי פג היין, ולפי זה קשה מאי פריך הכא מרב נהמן דאמר כל שכן שדרך מורדתו, דהא הכא טייל רבן גמליאל ג' מילין וזכה אפילו ביותר מרביעית דרך מפונתו, ומזה הוכיח דדרך מורדתו ביותר מרביעית אפילו בדרך ארוכה. וכן מדויק מלשון הרמב"ם, (בפ"א מביאת מקדש) וז"ל, אבל אם שתה יותר מרביעית אפילו מווג, שינה מעט, או הדרך (הרי שלא כתב דרך קצרה) מוסיפים בשכרותו.

מז) גמ', אבל בדורות האחרונים שבנות ישראל פרוצות בכשפים מעבירים, כתב הגאון יעקב דודאי דבנות כותים פרוצות בכשפים, ולא מבקיעא קאמר, לא מבקיעא כותים אלא אפילו ישראל. ובדורות הראשונים בנות כותים נמי לא היו פרוצות בכשפים [דאי לאו הכי היו מעבירים גם בדורות הראשונים, דאזלינן בתר הרוב שהם עכו"ם], ועוד כתב, דאפשר לומר דבנות ישראל דוקא, ולגבי כשפים היישינן למיעוטא דהם מישראל דחמירא סכנתא מאיסורא, אי נמי, דכיון דבנות ישראל פרוצות בכשפים רוב השלימים מהם דמנחי להו לכשפים, והמיעוט מעוברי דרכים.

דף ס"ה ע"א

מח) גמ', שנאמר לכן שמעי זאת ענייה ושכורת ולא מייך, פירש המהרש"א דלכך אמר ענייה, דעני אין לו כסף לקנות יין ואין דרכו להשתכר מייך, כך עם ישראל הם שיכורים מטרת הגלות, ואינם יכולים לכון בתפילה כדמסיק, ולא בעי לאוקמי בשכרותו של לזט דפטור מכלום, דמטרת הגלות אינה יכולה להביא את ישראל לדרגת שכרותו של לזט.

מט) גמ', אבל הגיע לשכרותו של לזט פטור מכלום, היעב"ץ הקשה מאי קמ"ל הא בעינן שיקבל התראה ויתיר עצמו למיתה, וזה לא שייך בשיכור כלום, ואפילו אי נימא דאיירי בגוונא שכשקיבל התראה היה שפוי, ומיד אחר כך הגיע לשכרותו של לזט, אם כן קשה, מאי קמ"ל הא אינו בר דעת, ותירץ דשכור דהכא הוא שתוי דלעיל [דעליו קאמר לעיל דתפילתו הועילה בדיעבד], והגיע לשכרותו של לזט היינו שכור סתמא דלעיל, שיש לו אכתי קצת דיבור ושכל קלוש, ואפילו הכי כיון דדעתא קלישתא היא פטור.

ג) רש"י ד"ה מסר שינתיה לשמועה, רבי הנינא דאמר אעבורי בעי, לית ליה דרב ששת, ואסור להתפלל עד שיעור מאליו, הרשב"א הוסיף דאי לא יעור משנתו מעצמו, עדיין יינו עליו, אבל למ"ד לישנא דגלוזי אית ליה דרב ששת, שלא יגלנו מיד עד שיישן מעט, דכמעט שיעבירנו די לו, והביא עוד בשם הראב"ד דפירש דשעת גאווה היינו בשעת גאווה שינה, [דהיינו שמתגבר בו הצורך לישן], ומאן דאמר כל המעביר, אית ליה דרב ששת שישן מעט, וסגי בכך שימסור שנתו לאחרים, ומ"ד לישנא דגלוזי לית ליה דרב ששת, אלא מוטב לו שיאנוס עצמו ויגלה תפילתו. והמאירי (בחיודושי המאירי) כתב דהר"ש פירש דקאי על מי שמילא כריסו במאכל ומשתה ואינו מתפלל, משום דאינו יכול לכון שפיר, ולרב ששת משהה תפילתו ומעבירה לגמרי, ולרבי יוחנן מתפלל גם במצב כזה ומגלה תפילתו, ומאי דקאמר רבי יוחנן כל שאינו

חדרף תיזמי

מסכת עירובין דף טה - דף סו

ג סיון - ד סיון התשע"ג

סב) גמ', או דלמא השתא מיהא לא סלקיה, הקשה הרשב"א דנימא דכיון ששכרו אין לך סילוק גדול מזה, וכדאמרין בבבא בתרא כיון דזבניה אין לך מהאה גדולה מזו, ותירץ דהכא הוי שכירות רעועה ולא מסלק ליה לגמרי אלא לשעה בלבד, וחר"ץ תירץ, דשכירות זו אינה על דעת שיצא השוכר משם ובכהאי גוונא לא הוי סילוק. והחזון איש (פ"ב, ח) ביאר ספק הגמרא, האם אמרינן דכיון שיכול לסלקו בכל עת שירצה, חשבינן דעל ידי שהשכיר לאחרים כאילו סילק לעכו"ם השוכר מכל החצר, והשאר את כל החצר לעצמו, והשכיר לישראל מקצתו, ובאותו זמן חזר והשכיר לעכו"ם החלק ששייר הישראל, ומני בשכירות זו להפקיע גזירת חז"ל.

סג) גמ', מה מערב מבועד יום, רש"י כביצה (טז): ד"ה לא עירובי הצירות, כתב דיו"ט שחל להיות בערב שבת אין מערבין עירובי הצירות, משום דחשיב כמתקן. והעצי אלמוגים (שס"ו, ק"ה) כתב דלמאן דאמר דעירוב משום קנין, נמי אין לומר דהמעם משום דאין עושין מקח וממכר בשבת, דהא בשכירות כתבו התוס' לקמן (סו.) בד"ה יפה עשיתם, דלא דמי למקח וממכר והוא הדין בעירוב, אלא הטעם הוא דקביעות דירת אדם נקבעת בערב שבת, דאין דרך אדם לשנות דירתו בשבת.

סד) תוס' ד"ה דתא, דמיד כשבא הנכרי במל ליה עירוב, וכי הדר שכרו אין העירוב חוזר לקדמותו. וכך היא דעת הרא"ש, אמנם הרשב"א והריטב"א כתבו דהראב"ד סבר, דכיון דאפשר בשכירות העירוב תלוי ועומד כשבא הגוי, וכיון ששכרו ממנו חוזר וניעור, ובביאור הלכה (שפ"ג, ד"ה וכ"ש) כתב בשם ספר נהר שלום, דדברי הראב"ד הוו דווקא בגוונא שהגוי בא באמצע השבת, אבל באופן שהגיע הגוי בתחילת השבת, ולא רצה להשכיר, ואח"כ השכיר או מת, לא מהני גם להראב"ד, כיון שלא חל העירוב כלל, ולא היה תלוי ועומד כל זמן שהגוי לא הסכים להשכיר, וכן כתבו הבית מאיר, והגאון יעקב.

סה) בא"ד, דאטו אמירת הנכרי תגרום הביטול. כתב תוס' רבינו פריץ, דכיון דבלא אמירת הנכרי לא מהני ביטול, א"כ אי אפשר לסמוך על אמירתו, דכתיב אשר פיהם דבר שוא וימינם ימיו שקר.

דף ס"ז ע"א

סו) תוס' ד"ה יפה, דלא הוי כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר המלטול. החק יעקב (אורח חיים, תמ"ד, ח) הוכיח מדברי תוס' אלו, שכל דבר שנעשה לצורך מסוים לא חשיב כמקח וממכר ושרי בשבת, ועל כן התיר לעשות מכירת חמין לגוי בערב פסח שחל להיות בשבת, כיון שאינו עושה אלא להנצל מאיסור חמין, אמנם הבית מאיר (אבן העזר קל"ז) וכן הגר"ז (אורח חיים תמ"ח ט"ו) ועוד, פליגי עליה, וכתבו דאסור לעשות כן, וביאר הבית מאיר, דכל דברי תוס' היינו דווקא גבי עירוב, דמעיקר דינא אין דירתו של העכו"ם דירה, ואינו אוסר, אלא דחז"ל גזרו שיאסור שלא ילמד ממעשיו, ואהא מהני שנותן לו כסף ונראה כשוכר הדירה ממנו, ויהיה קשה לישראל ויצא, ובאמת הכסף נותן לו כמתנה, וזו כוונת התוס' וכך מבואר בתוס' הרא"ש, ולא דמי למקום שעושה קנין גמור, אף על פי שמתכוין לכל צורך שהוא. ובעיקר מה שכתבו התוס' דמתנה מותרת, כתב העבודת הגרשוני (חלק א', כ"ה) דיש ללמוד מזה, דמתנה מותרת בשבת, והמגן אברהם (ט"ו, ט"ז) הוכיח דמתנה אסורה בשבת, אמנם השער המלך (הלכות יום טוב ו', ט) כתב, דכל דברי תוס' הם דוקא הכא בעירוב, שאינו ניתן לגוי כמתנה גמורה ולהנאתו מתכוין.

סז) גמ', והא"ר יחנן שוכר כמערב וכי. הרא"ש (בסימן א') הביא את דברי הר"מ דאין צריך לשכור מהגוי בכל ערב שבת, והוכיח הדברים מהכא דאמרין שוכר כמערב לקולא, דהיינו כמו דמערב אין צריך לערב בכל ערב

ישראל בחיצונה, כלומר מדוע נקט רב חיצונה כלל, לשמוענין דעכו"ם אסר בפנימית דליכא אלא ישראל חד, וכ"ש דאסר בחיצונה דאיכא ישראל אחר, דהא כפי לשונו של רב, הוא אמר דין, ומביא מעשה כהאי דינא, וה"ק כשעכו"ם וישראל בפנימית, וישראל בחיצונה שהוא הדין הנדון, כבר בא מעשה כיוצא בזה לפני רבי ואסר, ומה שאמרה הגמ' 'וכי תימא מעשה שהיה כך היה', כלומר כשתמצא לומר דרב לא אמר דין, אלא סיפר מעשה שהיה בישראל ועכו"ם בפנימית וישראל בחיצונה וכו' לפני רבי ואסר, ומה שאסר היינו בפנימית, הרי מצינו דרב לא סבר כן.

נח) גמ', התם טעמא מאי משום דשכיח דדייר. הקשו התוס' (ד"ה התם) אמאי שרי פנימי במקומו, ותירצו דלא פלוג, והרשב"א כתב דהראב"ד תירץ דמאן דקגרים דדייר פנימי בהדי גוי, צוותא דחיצון, הלכך לדידיה קנסין ולא בהצר הפנימית. וכך תירץ הריטב"א והוסף, דלאו עכברא גנב אלא הורא גנב, ואף דאיתא בקדושין (נז.), דהיכא דשכיח איסורא התם קנסין, שאני הכא דכל מקום דאפשר לקנוס במקום שיש שני ישראלים, דהיינו בהצר החיצונה עדיף טפי, שלא לחלוק בדברי רבי אליעזר בן יעקב.

נט) גמ', אמר ליה תן להכם ויחכם עור, הרשב"א והריטב"א כתבו דהגאונים דהו את שני המעשים שנזכרו בגמ' מהלכה, דאלו המעשים הם לדעת ר"ע, ואנן קי"ל כרבנן דאמרי רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, אמנם הראב"ד כתב דאין לדחות מהאי טעמא דברי רב ורבי חייא, כיון דלא נפסקה ההלכה במקומה כרבנן דר"ע, אלא דאכתי צריך לקיים דברי שניהם, דקי"ל כרבנן דר"ע וקי"ל כרבי אליעזר בן יעקב, וע"כ ביאר, דכי אמר ר"א בן יעקב דבעינן שני ישראלים אוסרים זה על זה, לא אתי לאפוקי שתי הצירות זו לפנינו מזו, דאף על פי דאינם אוסרים אחד על הכירו לרבנן, מכל מקום שכיח דדיירי, ועכו"ם אוסר בחיצונה כיון דחיצון קא גרים, (ובדלעיל באות הקודמת), אלא ר"א בן יעקב אתא לאפוקי שתי הצירות ופתח אחד ביניהם, דכיון דלא עבר חד על חבריה לא שכיח דדיירי כיון דעכו"ם לא מירתת בכהאי גוונא, ואי נמי איכא למימר, דאתי לאפוקי שתי הצירות זו לפנינו מזו ולאפוקי פנימי במקומו, ולא תליא ר"א בן יעקב בר"ע כלל, אלא כיון דאיכא ר"ע דסבר רגל המותרת אוסרת, נקט לשון אוסרים, ועיקר טעמיה הוא משום דשכיח דדיירי וכמו שנתבאר, ורב הונא בריה דרב יהושע נקט רבי עקיבא לרווחא דמילתא, והריטב"א כתב, דהסוגיות פליגי בהא, סוגיא דלעיל (סג.) גבי המן בר ריסקת סברא, דר"א בן יעקב לא בעי ממש אוסרים, אלא סגי בכך דשכיח דדיירי וכמו שביאר הראב"ד, וסוגיא דהכא סבירא לה, דר"א בן יעקב בעי אוסרים ממש וכרבי עקיבא עיין שם שהוכיח כן.

ס) שם, כתב הגאון יעקב, דמסתבר ליה דאף על גב דפסקו הרשב"א והראב"ד, וכן הרמב"ם וחר"ה, דבגוונא דישאל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה, וכן להיפך, בעינן שישכור מהנכרי, היינו בשלא ביטל הפנימי רשותו לחיצון, אבל כשביטל הפנימי רשותו דאית ליה בחיצונה לחיצון, הוה ליה החיצון יחיד במקום נכרי ולא אסר, ואפילו לרבא דס"ל לגבי המן בר ריסקת דלא מהני, היינו טעמא משום דאם כן ביטלת תורת עירוב, אבל הכא אי שכר מנכרי ליכא עירוב דהא קי"ל כרבנן דר"ע, דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, וגם גזירה דרבי אליעזר לא שייך בשוכח מנכרי, והניח הדברים בצריך תלמוד ועיין שם.

סא) תוס' ד"ה איקלעו להחוא פונדק, ואף על גב דפסקינן לעיל בפרק מי שהוציאווהו כרבי שמעון, המחריש"א ביאר, דהתוס' סברו בקושיא, דרבי שמעון קאי אדרבי יוסי דפליג אדרבי יהודה בנכרי ואסר, ובישראל סבר דאינו אוסר, ואהא קאי ר"ש והקיל טפי בישראל, דנכרי ס"ל כרבי יוסי, וכיון דהלכה כר"ש ניזול להומרא אף בנכרי.

הוא דביטול בשבת הרי הוא כעירוב, והצר שראויה לעירוב ראויה לביטול, ושאינה ראויה לעירוב אינה ראויה לביטול, ועל כן פירש, דכונת הגמ' למימרה, ואי דאתי מאתמול, היינו דשמואל איירי דבאופן שהנכרי דר שם מערב שבת, ועל זה קאמר דאין מבטלין כשהעכו"ם אינו מתרצה לשכור, הא מילתא דפשיטא היא דבמקום שלא מועיל עירוב לא מועיל ביטול משום חלקו של עכו"ם, אלא דעל כרחק שמואל איירי באופן שהגוי מסכים להשכיר, וזוה אף על פי שאין מערבין בשבת, מכל מקום יועיל ביטול, כיון שסיבת עירוב העירוב אינה קיימת, וזוה הוכיחה הגמ', דהצר שאינה ראויה לעירוב מבעוד יום, [כיון שאם יבא הגוי יתבטל העירוב, ולא יחזור למקומו וכמו שביאר התוס' בד"ה אלא] לא מהני בה ביטול, ומה שאמרה הגמ' לוגר מאתמול, היינו בתורת ממה נפשך, דאם אפשר לשכור מאתמול ישכור ויערב, ואם אי אפשר לשכור פשיטא דאין מבטלין וכמו שנתבאר.

דף ס"ז ע"ב

עה) גמ', אלא לאו דאתא בשבתא. כתב הריטב"א דיש שדייקו מהכא, דכששכרו מן הגוי בשבת, אין העירוב חוזר וניעור, דאי לאו הכי אמאי קרו ליה אין מערבין, דהא יכולים לערב מבעוד יום, וגם כשבא הגוי בשבת וביטל עירובם, מכל מקום לאחר ששכרו ממנו חזר עירובא קמא לחוקתו, ודחה הריטב"א ראייתם, דאיכא למימר, דלעולם אמרינן דחוזר וניעור ואין צריך ביטול, ואפילו הכי השיב אין מערבין, כיון דכי אתא גוי בטל העירוב מיד ויתכן שלא יסכים להשכיר.

עו) גמ', וצריכא דאי אשמעינן וכו', הגאון יעקב ביאר דהוי קשיא לגמ', דהא עיקר הטעם דאין מועיל ביטול בחורבה, משום דביטול מהני היכא דעיקר תשמישיהו התם, וכמו שביאר רש"י בד"ה אין ביטול, א"כ ה"ה מחצר להצר לא יועיל ביטול להוציא מחצר אחת לחברתה, כיון דאין עיקר תשמיש דבני חצר אחת בחברתה, ועל זה קאמר, דאי כתיב מחצר לחצר, הוה אמינא דדוקא התם לא מהני ביטול, כיון דכל חצר משתמשת לעצמה, מה שאין כן בחורבה דשני החצרות משתמשים בה. והמהרש"א כתב, דהאי צריכותא דוקא לרבא דסבירא ליה דאפילו בב' הצירות זו לפניו מזו דאוסרים ומערבים, פעמים דאין מבטלים, אבל לאביי דס"ל דכל דברי שמואל הם רק בב' הצירות ופתח אחד ביניהם, והכל תליא בהא דאוסרים חד על חברו, א"כ הוה ליה למימר בפשיטות טפי, דאי כתיב מחצר לחצר הוה אמינא, דדוקא התם קאמר שמואל, משום דאין אוסרים, אבל חורבה דאוסרים אימא מודה לר"י וכו', ונדלא דכברי הגאון יעקב דנקט דצריכותא דגמ' היא גם לאביי, ולדבריו לא קשה קושית המהרש"א, דאף על פי דחלוקים, דהכא אוסרים והכא אינם אוסרים, מכל מקום זיל בתר טעמא, ובשניהם אין עיקר תשמישם התם, (ג.מ.פ.).

עז) רש"י ד"ה ליבטיל לבני פנימית, רשות הצירו דתיהוי פנימית מיהא שריא לעצמה וחיצונה תיאסר מפני דריסת רגלו של זה שאסורה במקומה. מבואר מדבריו, דהיחיד שביטל רשותו קרוי רגל האסורה במקומה ואוסר החיצונה, אמנם בתוס' רבינו פרי"ך (בד"ה ניבטיל בסוף הדיבור) מבואר, דאין היחיד שביטל רשותו רגל האסורה במקומה, משום דאכתי אותו יחיד מותר בחלק האחרים שביטל להם דהוי כאורה לגבייהו, אלא החיצונה אסורה משום דריסת רגל של כל בני הפנימית, ומבואר ברכינו פרי"ך, שהכין דהגמ' מקשה דניבטיל לבני הפנימית, ויהיו גם בני הפנימית וגם בני החיצונה מותרים, ועל כן הקשה אמאי הוצרכה הגמ' (בתירוץ) למימר דליתא לעירובא לגבייהו, תיפוק ליה דחיצונה אסורה מפני דריסת רגל של היחיד, ותירץ דאין היחיד נקרא רגל האסורה במקומה, ודלא כרש"י שפירש דקושית הגמ', שבני הפנימית בלבד יהיו מותרים.

שבת כל זמן שהעירוב קיים, ומה שכתב רש"י לעיל (סכ.) ד"ה אלא, דקשה לישראל שצריך לשכור מהנכרי בכל ערב שבת ועל כן יצא, איירי באופן שהנכרי חוזר בו, והקרוב נתנאל (שם אות ו') תמה מדוע לא הוזכרה כאן קולא זו בין שאר הקולות.

סח) גמ', אף שוכר בפחות משה פרוטה, היעב"ן (על התוס' ד"ה יפה) כתב, דמהאי טעמא דשוכר מהנכרי פחות משה פרוטה, לא השיב מקה וממכר כיון דבכחאי גוונא בישראל לא הוי ממון. [עייין עלון 112 אות ה'.]

סט) גמ', ומה מערב המשה ששריין בחצר אחת אחד מערב על ידי פולן וכו'. פירש"י בד"ה המשה, דאף המשה ששרויים עם הנכרי בחצר אחת, אחד מהם שוכר ע"י הנכרי בשביל כולם. ומשמע דהוי כמו עירוב דהוי שליה של כולם, אמנם המשנה ברורה (שפ"ד ל') והביאר הלכה שם (ד"ה בשביל כולם) הביא את דעת הרמב"ם (פרק י"ב הלכה י') והסמ"ג והרשב"א בעבודת הקודש, דמתחילה שוכר, ואחר כך מערב, ואף על פי שאחד הוא השוכר מהני לכולם, וביאר הביאור הלכה, דכיון דכבר נשכר רשות העכו"ם לישראל אחד, יכולים הישראלים להתערב יחד, וזה אתי שפיר לגירסא אחד שוכר לכולם, וכן גירסת הרי"ף והרא"ש, ובשער הציון (לא) כתב, דאף לגירסא דעל ידי כולם וכפירוש רש"י, אפשר דמודה דאין צריך להיות שליה לכולם [ופירוש על ידי כולם, שכולם שולחים אותו כדי שיתיר להם].

ע) גמ', שוכר נמי המשה ששרויים בחצר אחת אחד שוכר על ידי כולם. הקשה החזון איש (פב, לב) מאי טעמא בעינן אחד שוכר על ידי כולם, הא דעת רש"י לעיל (סד.) דשכירו ולקישו של העכו"ם יכול לערב עם כולם, ואם כן הכא נמו כיון ששכר מהעכו"ם נעשה שכירו ולקישו, ויכול לערב ואין צריך שכולם ישכרו. ותירץ דאיכא נפקא מינה באופן שייצא השוכר מהחצר ולא עירב עימם, דבכחאי גוונא אין כאן עירוב וצריך לשכור על ידי כולם, עיי"ש דנסתפק בדין זה.

עא) תוס' ד"ה מערב, וי"ל וכו', ועוד יש לחלק וכו', הגאון יעקב ביאר, דלתירוץ קמא, דבשותפים אע"ג דאין להם מקומות מיוחדים, צריך הישראל לבטל והנכרי להשכיר, והתירוץ בתרא, בעי דווקא יחוד מקום, אבל שותפים בעלמא מהני שכירו ולקישו, והריטב"א הוכיח כתירוץ קמא, דדוקא בשותפים לא מהני שכירו ולקישו, דהא לעיל (סד.) בעובדא דהמון בר ריסתק איתא, דלימרי ליה לגוי דלישאל מיניה דוכתא וליתבי מיד, התם הוי כשכירו ולקישו.

עב) שם, ועוד יש לחלק דאם ייחד הנכרי לישראל, הבית יוסף (שפ"ב י"ג) כתב, דהיינו שייחד הנכרי מקום מיוחד לישראל להשתמש בו, והגוי יכול להשתמש בו, ועל כן אסר על הישראל להשתמש בשאר חלקי הבית, דהיינו דווקא כשאסר בפירוש אבל בסתמא מהני. והב"ח שם כתב, דבגוונא דיש לגוי רשות להשתמש במקום שייחד לישראל, או שיש לו רשות לסלק את הישראל, עדיין יש לו שייכות עם הישראל והוי כשלוהו, והביאו המשנה ברורה (שפ"ב מ"ג) להלכה.

עג) גמ', תהי בה רבי אלעזר, כתב הריטב"א דמקושית רבי אלעזר נראה דכמעשה זה הוצרכו לבטל בשבת לאחר ששכרו (וכמו שהוכיחו התוס' בד"ה דאתא), ודלא כדעת הראב"ד. [הובאו דבריו לעיל אות סד] וליישב דעת הראב"ד, אפשר לומר דבהאי עובדא לא היה להם פנאי לערב מבעוד יום, ולחכי הוצרכו לשכור ולבטל, א"כ כתב הריטב"א דרבי אלעזר תהי אפילו על שכירות הגוי בשבת, דכיון דאמרינן מה ביטול בשבת אף שכירות בשבת, אם כן משוינן שכירות לביטול, וכשם שאין מבטלין במקום שאוסרים ואין מערבין, כך לא מהני שכירות במקום שלא מערבים מבעוד יום.

עד) תוס' ד"ה ואי דאתא. בסוה"ד, אכתי מערבין קרינן ביה דכיון דאם היה מאתמול מתרצה וכו'. החזון איש (פ"ג ג, ד) תמה, אכתי הוי חצר שאין ראויה לעירוב, כיון דיש לעכו"ם חלק בה מבעוד יום, דהא עיקר סברת שמואל

רבי יוחנן דהלכתא כוותיה, ביאר הרשב"ד דרבנותא קמ"ל, דאפילו כבי הצירות זו לפנים מזו דתרווייהו מודו דמבטלים, מכל מקום משכחת לה גזוני דאין מבטלין, ועיין ברשב"א שתמה על דברי הרשב"ד.

פב) בא"ד, וא"ת וכי שכח אחד מבני הפנימיות וכו', התוס' רבינו פריץ (לעיל סו: ד"ה איכא) כתב, דהרגל עירוב חשיב כדריסת רגל, וכך מבואר ברש"י לעיל סו: ד"ה פנימיות מותרת, דאין זה דומה לדין דלא אמרו דיוורים להחמיר. **פג) גמ'**, כמאן כרבי אליעזר דאמר אינו צריך לבטל לכל אחד ואחד, תוס' רבינו פריץ כתב דר"ת מקינזון הקשה, היכי מצי למימר דאתי כרבי אליעזר, הא טעמא דר"א מבואר לעיל (כו:): משום דהמבטל בעיין יפה מבטל, והוי כאילו ביטל לכולם, והכא לא אתי שפיר, דאם יבטל לכולם שוב יאסרו בני החיצונה את בני הפנימיות, ותיריך דקושיא זו מתורצת בקושיא אחרת, דיש להקשות, הא לעיל (סו:): בנתנו עירובין בפנימיות קאמר דלא מצי לבטל אחד מבני הפנימיות לחיצונה, דאין ביטול רשות מחצר לחצר, ואמאי חשיב ביטול מחצר לחצר, הא כיון שהחיצונה נתנה עירובה בפנימיות, יש לה הרגל בה מחמת העירוב וחשיב כאילו דרה בה, אלא דצריך לומר, דבכהאי גוונא באמת אינו ככל מחצר לחצר, אלא דגזרו אטו שאר ביטול מחצר לחצר, והשתא מיושבת הקושיא הראשונה, דדוקא לרבי אליעזר אפשר להקשות שיבטל בר פנימיות לבני פנימיות ותותר החיצונה בהדייהו, דכיון דלר"א אין צריך לבטל לבני החיצונה אם כן אין צריך להזכיר הביטול לבני החיצונה, וליכא למיגזר משום ביטול מחצר לחצר בעלמא, אבל לרבנן דצריך לבטל לכולם איכא למיגזר בזה משום ביטול מחצר לחצר בעלמא, ונעייין בתוס' ד"ה כמאן דכתבו, דהכא לא חשיב ביטול מחצר לחצר, כיון דמאליהן משתרו בני החיצונה.

פד) תוס' ד"ה כמאן, לעיל בשמעתין וכו', כתב הריטב"א, שהוא הדין דמצי לאקשוויי כהאי גוונא בנתנו עירובין בחיצונה, ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב, אלא דהדא מינייהו נקט.

פה) גמ', רב הסדא מרתען שפנותיה ממתנייתא דרב ששת, פירש רש"י דרב ששת היו המשניות סדורות לו והיה ירא שלא יקשה לו ממשנה על משנה, ויאמר לו לתרצן, ורב ששת היה ירא מפלפולו של רב הסדא שהיה עמוק בשאלותיו, וכיאר הר"ש קנצלבווגן (בהגהות וחידישים), דלפי זה אתי שפיר דרב הסדא רק מרתען שפתיו, כיון שידע פשט המשניות, אלא חשש שלא יוכל לתרץ סתירות בהם שישאלהו רב ששת, אבל רב ששת חשש שלא יוכל כלל להבין שאלותיו העמוקות של רב הסדא ועל כן מירתע כל גופו.

פו) גמ', אליבא דמאן דאמר אין ביטול רשות מחצר לחצר לא תיבעי לך וכו'. פירש רש"י דלא מצי לערב מאתמול כיון דאין אוסרים זה על זה. **והמאירי** (בהידושי המאירי) ביאר טעמא דלא מצי מערבי מאתמול, דעירוב לא מהני אלא ברשויות מיוחדים שרשות זו מיוחדת לראובן, וזו לשמעון, ופתח ביניהם, או ברשות משותף שיש לכולם דריסה בהם, כגון הצירות למבואות, אבל רשות שאינו מיוחד ולא משותף שיתוף גמור למערבים, כגון רשות הרבים אין עירוב מועיל בו, והוא הדין באחד שיש לו בית וקרפף או כרמלית שאינו יכול להוציא מזה לזה.

פז) תוס' ד"ה אני אומר מבטלין, תימה דלעיל פשיטא לן וכו', כתב הקרן אורה הוה משמע ליה לרש"י, דאיירי אפילו כהיה נכרי בתחילת שבת, כיון דהש"ס סתמא קאמר, ועוד, דהא איתא לקמן, דזה הכלל דכל שנאסר נאסר לכל השבת אתי לאתווי מת נכרי בשבת, ואי נימא דאיירי הכא דוקא באופן שבא נכרי בשבת, א"כ מנא ליה לאתווי מת נכרי בשבת דליכא אלא הדא לגרועותא, נימא דאתי לאתווי דוקא אתא נכרי בשבת דאיכא תרתי לגרועותא, ומה שהקשו התוס' דלעיל (סו:). פשיטא לן דהיכא דאתא נכרי

עח) רש"י ב"ה אין ביטול רשות מחצר לחצר, אין וכו' כיון דפנימיות אסורה וכו', מפני רגל האסורה וכו', ועוד שאין עירובה אצלה. המהרש"א תמה אמאי נטה רש"י מפירושו לעיל בגמ', ליבטיל לבני הפנימיות דהיינו נמי לבני הפנימיות, והוא הדין הכא נפרש ליבטיל לבני החיצונה היינו נמי לבני החיצונה, ובכהאי גוונא גם הפנימיות וגם החיצונה אסורות בשווה כיון שביטל לשתיהן, ומהאי טעמא נמי אין צריך למעם דאין עירובה אצלה, והיה לו לפרש, דאחר שביטל בן הפנימיות דריסת רגלו אוסרת לחיצונה, ובהגהות רבי אלעזר משה הורוויץ כתב לתרץ קושיות המהרש"א, דצריך להגיה ברש"י וכיון, דהיינו דרש"י לא בא לומר אלא מה הטעם החיצונה אסורה.

עט) תוס' ד"ה נתנו, הא פשיטא לן דכולן יכולין לבטל אצלו שהוא מותר למקומן. פירש המהרש"א דכולם היינו בין בני הפנימיות, ובין בני החיצונה יבטלו רשותם ליחיד, ויהא מותר בשני החיצורות, אמנם הפ"ח גרס לבטל אצלו, ויהא הוא רגל מותר במקומו, דהיינו דרק בני הפנימיות יבטלו רשותם לאחד מהם, ורש"י כתב ב"ה אין ביטול רשות, דבכהאי גוונא שביטול רשותם אצלו הוה ליה אינהו רגל האסורה במקומה, וכן כתב הרשב"א, והריטב"א הביא בשם ר"י, דבכהאי גוונא לא בטל עירוב דבני פנימיות, ובאמת בני החיצונה שרו, אלא דלא איירי הכא בתיקון שנעשה על ידי הרבים שעירבו שיבטלו ליחיד, אלא בתיקון שנעשה על ידי היחיד שלא עירב.

פ) גמ', ליבטיל לבני הפנימיות איכא חיצונה דאסרה עלייהו, הקשה בתוס' רבינו פריץ בשם רבינו ברוך מדוע הוצרכה הגמ' לעיל גבי נתנו עירובין בפנימיות ושכח אחד מן הפנימיות ולא עירב, למימר דלא מצי היחיד לבטל לגבי בני הפנימיות, משום דליתא לעירובא לגבייהו, תיפוק ליה דאיכא חיצונה דאסרה עלייהו, ותיריך דחד מתרי טעמי נקט, ועוד תירץ דדוקא הכא דהחיצונה אסורה במקומה משום דליתא לעירובא לגבה, הלכך איכא על הפנימיות משום דריסת רגל שלה, אבל לעיל דאיתיה לעירוב לגבי החיצונה, א"כ חיצונה מותרת במקומה לולא דריסת הרגל דפנימיות, ועוד תירץ דדוקא הכא שייך לומר דחיצונה אוסרת על הפנימיות מפני הרגל עירוב, לפי שהעירוב מונח בפנימיות, אבל לעיל שהעירוב מונח בחיצונה אין לה הרגל בפנימיות, וליכא למימר דחיצונה אסרה עלייהו.

דף ס"ז ע"א

פא) תוס' ד"ה שכח אחד וכו', וי"ל משום דשמעינן ליה לשמואל וכו', הרשב"א תמה על תירוץ זה, דאכתי קשה מנא ליה לרבא דשמואל פליג א"ר יוחנן וסבירא ליה דאין מבטלין מחצר לחצר אלא בגוונא שנזכר כאן, דלמא סבירא ליה כרבי יוחנן דכל דאוסרים מבטלים, ועוד הקשה דאם איתא דרבא סבירא ליה כרבי עקיבא, אמאי נקט בלישניה פנימיות מותרת, דמשמע כרבנן דמותרת בלא שום מעשה, וכתב דהראב"ד פירש, דרבא אתי לפרש דברי עצמו ודברי שמואל, וסבר דבשני הצירות זו לפנים מזו לכולי עלמא מבטלים מזו לזו ובאופן שלא עירבו ביניהם, דאם עירבו בני פנימיות לבני החיצונה בני החיצונה מותרים בין בחיצונה ובין בפנימיות, ובני פנימיות אסורים, וטעמא דמילתא, דכיון דבני הפנימיות יכולים לבטל לגמרי לגבי אחד מבני החצר או לשנים מהם, א"כ מינו דמבטלי לנפשייהו [באופן שעירבו לעצמם] מבטלי נמי לבני החיצונה, ובאופן דלא מצי מבטלי לנפשייהו לא מצו מבטלי לחיצונה, והשתא מפרש רבא, פעמים שאין מבטלין, דהיינו שאין בני הפנימיות או בני החיצונה יכולים לבטל לעצמם, ונכמבואר ברש"י בכל הני גזוני המוזכרים לעיל] וממילא לא צריך רבא לפרש פעמים שמבטלים, דבכל גזוני הוין ממה שפירש רבא מבטלים, והשתא בשכח אחד מן החיצונה ולא עירב, איירי בלא ביטול, וכרבנן דאמרי לתקוני שתפתין ולא לעוותי, והאי דהעמיד רבא דבריו אדברי שמואל דלית הלכתא כוותיה, ולא העמיד אדברי

הדרף היומי

אבל בסתם כרמלית לא, וכתבו שכן דעת הר"מ.
צב) בא"ד, ואם היה אסור לטלטל משאר כרמלית לקרפף יותר מבית פאתיים משכחת להו המשה. הקשה הגאון יעקב הא מצאנו עדיין רשות המישיית, דהא גבי מבוי שלא התירוהו בלחי וקורה, וכן גבי חצר שנפרצה במלואה, איתא לעיל (יב). דאין מטלטלין מכרמלית לתוכן, משום דהוו רשות היחיד דאורייתא בג' מהיצות, וכן אין מטלטלין בתוכם יותר מד'.

צג) גמ', אמר להו רבה נייטו ליה המימא מנו ביתאי, פירש רש"י מביתו של רבא, והתינוק היה בבית אחר באותה חצר, והקשו התוס' לעיל (סד). **ד"ה אם כן,** אמאי לא ביטלו כל בני החצר רשותם לאותו בית שהיה בו התינוק, וכתבו דיש שרצו להוכיח מכאן דאין ביטול רשות מבית לבית, ודהו, דהתם לא היה הבעלים בביתו. **והריטב"א,** כתב בשם תוס' שהתינוק היה בחצר אחרת, וסבירא להו שאין ביטול רשות מחצר לחצר, וכן פירשו הגאונים. **והק"ן אורה תירץ,** דאפשר דאין הבעלים מהויב לבטל רשותו דהא איכא תקנה על ידי כותי, ועוד, דלמא איירי שלא היה לרבה בית אחר לפנות כליו כמבואר בעובדא דרבא לקמן (סה).

צד) גמ', בדרבנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא, הנתיבות המשפט (ר"ל ג') הוכיח מהכא, דהעובר על איסור דרבנן בשוגג, לא חשיב כלל חטא, דאי לא הכי איך עבדינן והדר מותבינן, **ובשו"ת הרדב"ז** (חלק ד') אלף צ"ג) כתב, דהא דעבדינן עובדא תחילה, היינו דווקא אי ברירא ליה לרב הדין בזה, ולתלמיד יש קושיא על המעשה בדרבנן שבקינן לרב לעשות כדבריו ואחר כך ישאל, אבל אין להתיר לעשות מעשה אף דרבנן במצב שיש ספק בדין, אלא בעי לבררו ולאחר מוכן לעשות מעשה, ואין להקשות על דבריו מהא **דלעיל (סה):** דאמר ריש לקיש, נשכור ואחר כך נשאל לרבתינו שבדרום, ופירש רש"י משום דספק דרבנן לקולא, ולכאורה חזינן דגם היכא דנסתפק בדיעת הדבר עבד ריש לקיש מעשה בדרבנן לפני ששאל, דהתם היה לריש לקיש שני צדדים א"כ לא היה ספיקו באי ידיעת הדין, אדרבא הוא בירר עד כמה שידו מונעת, וכיון שהיה בדרבנן זו היתה הכרעת הדין. ובכה"ג כתב הרדב"ז עצמו באותה תשובה, כגון שנסתפק בריאה שנמלה הזוב ונמצאה נקובה אי הוית מריפה אי לאו, דההכרעה היא ספיקא דרבנן לקולא. ואין לחלק דהתם היה הספק במציאות ולא בהכרעת הדין, דמאי נפקא מינה, אלא החילוק הוא בין אי הווי ספק מחסרון ידיעה, או מחוסר יכולת הכרעה משום שיקול הדעת.

צה) רש"י ד"ה בדאורייתא, אבל בדרבנן כגון עירובי הצירות, הקשה הרש"ש דלכאורה היה לרש"י לפרש איסור דרבנן כגון אמירה לעכו"ם, ותירץ דאפשר דרש"י אויל בשיטת הרי"ף (דף כ. מדפי הרי"ף) דאפילו על ידי עכו"ם שרי רק באיסור דרבנן.

מאתמול דמבטלין ואסורים ומערבים קרינן ביה, יש לומר דכל זה דוקא לשמואל דתלי טעמא במערבים ולא מערבים, אבל לרב אסי דאמר לעיל לא נשכור בסתמא, סבירא ליה דבכל גווני אין שוכרין בשבת, ומיבעיא ליה לש"ס הכא, אם דוקא תרתי שכירות וכיטול לא עבדינן בשבת אבל ביטול לחודיה עבדינן או לאו, גם מסתימת לשון הרמב"ם (פרק ב' מעירובין הלכה י"ג) משמע דסבר כרש"י.

דף ס"ז ע"ב

פח) גמ', רבה ורב יוסף דאמרי תרוויחו נכרי בית פאתיים אוסר וכו', הרשב"א והריטב"א כתבו בשם הרמב"ד, דהא דמפלגי בין בית פאתיים ליותר מבית פאתיים, ובין נכרי לישראל, היינו דווקא בחלוק ד' על ד' שפתוח לקרפף, דבהאי שיעורא אינו ראוי להכנס ולצאת אלא על ידי הדחק, אבל פתח גדול יותר, בין בנכרי ובין בישראל בכל גווני אינו אוסר במבוי, דחשיב כשתי הצירות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים שאין אוסרות זו על זו, ופליגי עליה משום דסברי דלא דמו לשתי הצירות הפתוחות לרשות הרבים, דהתם אין להם דריסת רגל זה על זה, מה שאין כן הכא, והא דנקט פתח ד' על ד', כתב הרשב"א דאתי לאפוקי פתח קטן יותר דלא חשיב פתח, אמנם הריטב"א כתב להתיר פתח גדול מסברא אחרת והיא, דכיון דפתח לו פתח גדול לבקעה או לקרפף, גלי דעתיה דבהא ניהא ליה מפי ומסלק רשותיה.

פט) שם. כתב הריטב"א דכל מה דהתירו בפתוח לקרפף, היינו דווקא בקרפף דומיא דבקעה, דהיינו דפתוח למקום אחר, דאילו כגוונא שיש לו פתח מהקרפף כלפי ביתו בלבד, אינו מסתלק מהמבוי, דהרי אינו יכול לצאת לשוק ולעשות צרכיו אלא דרך מבוי, **ונביאור הלכה (שפ"ט ד"ה או לקרפף)** הביא דבריו אלו ותמה שלא הביאוהו האחרונים.

צ) גמ', אמר עולא אמר רבי יוחנן קרפף יותר מבית פאתיים שלא הוקף לדירה הזורק לתוכו חיוב. עיין שבת (פ). מה שכתב ברש"י בד"ה והוא שיש חיוב הטאת ביניהם, דקרפף יותר מבית פאתיים שלא הוקף לדירה לא הוי רשות היחיד כלל, והקשה רבינו עקיבא איגר בגליון הש"ס שם, דהווי נגד סוגיא ערוכה דהכא דחייב מדאורייתא משום רשות היחיד, **והפרי מגדים (או"ח שמ"ה, י"א) תירץ,** דרש"י אויל בשיטת רב הונא בר חיננא דסבירא ליה דלא הוי רשות היחיד, **והחתם סופר (שבת צט:)** כתב לחלק, דאם בנה שם דירה לאחר שהוקף, הוי רשות היחיד ואי לא הוי כרמלית.

צא) תוס' ד"ה ומאי טעמא. מכאן התיר ר"ת כגוונא אחת וכו'. **הרשב"א והריטב"א** הביאו דעת הרמב"ד דפליג אתוס', וסבר דדוקא בסלע וכהאי גוונא שהוא סמוך לים התירו, כיון דלא שכיח שיהא קרפף יותר מבית פאתיים סמוך לים, וגם אי שכיח איכא ביעותותא להוציא ולהכניס מזו לזו,

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דף היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
 יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח כאהבת חסד ח"ב פט"ו)